

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

***PRAVDA VE İZVESTİYA* GAZETELERİNDE TÜRKİYE VE TÜRK LÜK
İMGESİ
(1939-1946)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Farid HAJİ-HASANZADA

**Danışman
Prof. Dr. Engin BERBER**

İzmir 2014

YEMİN METNİ

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “*Pravda ve İzvestiya* Gazetelerinde Türkiye ve Türklük İmgesi (1939-1946) ” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

01/07/2014

Farid HAJİ-HASANZADA

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Farid HACIHASANZADA
Numarası : 92-11-5761
Anabilim Dalı : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Tez Başlığı (Türkçe) : Pravda ve İvestiya Gazetesine Göre Türkiye ve Türklük İmgesi (1939-1946)
Tez Başlığı (İngilizce) : Turkey and The Turkish Imagery in "Pravda" and "İzvestia" Newspapers
Tez Savunma Tarihi : 14.07.2014

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı (Danışman)

Unvan, Adı, Soyadı : Prof.Dr.Engin BERBER
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr.Aykan CANDEMİR
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Elif YENEROĞLU KUTBAY
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Tez savunması sonucunda öğrenci:

- Başarılı bulunmuştur.
 Başarısız bulunmuştur.
 Tezinde Düzeltme Yapması Gerekmetedir.

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
SOVYET BASINININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	
1.1. Sovyet Yayın Organlarının Kısa Tarihçesi.....	5
1.2. Stalin Baskısı ve Sovyet Basını.....	18
İKİNCİ BÖLÜM	
PRAVDA GAZETESİNDE TÜRKİYE VE TÜRLÜK İMGESİ	
2.1. <i>Pravda</i> Gazetesinin Sovyet Basımındaki Yeri.....	25
2.2. <i>Pravda</i> Gazetesinin Öne Çıkan Yüzleri.....	31
2.3. <i>Pravda</i> Gazetesinin Türkiye ve Türklük Noktasındaki Tutumu.....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İZVESTİYA GAZETESİNDE TÜRKİYE VE TÜRLÜK İMGESİ	
3.1. <i>İzvestiya</i> Gazetesinin Tarihçesi.....	68
3.2. Dönemin <i>İzvestiya</i> Editörleri ve Yazarları.....	71
3.3. <i>İzvestiya</i> Gazetesindeki Türkiye ve Türklük İmgesi.....	75
SONUÇ.....	96
KAYNAKLAR.....	99
EKLER.....	102
ÖZGEÇMİŞ.....	120
ÖZET.....	121
ABSTRACT.....	123

ÖNSÖZ

Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkiler, özellikle, İkinci Dünya Savaşı süresince ve savaş sonrasında Türkiye açısından çok önemli sonuçlar doğurmuş, ülkenin Batıya eklenmesinin temelleri bu dönemde atılmıştır. Türk-Sovyet ilişkileri savaşın gidişatına uygun olarak şekillenmiş, dönemsel olarak değişiklikler göstermiştir. Savaşın bitimiyle beraber başlayan Sovyet iddiaları üzerine Türkiye büyük bir diplomatik krizle karşı karşıya kalmıştır.

Türk dış politikasının bu çok önemli dönemi birçok araştırmaya konu olmuştur. Türkiye'nin bugüne kadar uzanan dış politika önceliklerinin anlaşılması açısından bahsedilen dönemin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. İkili ilişkilerin incelendiği çalışmalardan bazılarında basının da araştırma konusu haline getirildiğini görebiliyoruz. Fakat İkinci Dünya Savaşı sürecinde Sovyet basınının incelenmesi hususunda eksiklik olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmamızda, Türkiye hakkında SSCB'de oluşturulmaya çalışılan imajı, Sovyet dış politikasının basını hangi ölçüde etkilediği, İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin izlediği dış politikanın Sovyet basınına nasıl yansıdığı ve genel olarak Sovyet basınının gelişim süreci araştırılmaya çalışılmıştır. Sovyet basını açısından çok büyük önem taşıyan *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin Komünist Parti ve Kremlin'in resmi yayın organları olmaları göz önünde bulundurularak bu iki gazetenin söz konusu dönemdeki yayınları incelenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasındaki dönemde *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin Türkiye ile ilgili yayın politikalarının incelenmesi araştırmamızın temelini oluştursa da, bu gazetelerin Bolşevik basınındaki yeri ve önemi, Sovyet basınının oluşum süreci, her iki gazetenin öne çıkan yazar ve editörleri, onların faaliyetleri de araştırmamızda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Pravda ve *İzvestiya* gazetelerini temel alarak Sovyet basınının Türkiye ve Türklük noktasındaki tutumunun incelenmesi iki ülke ilişkilerine değinen daha önceki araştırmalara konu olmaması nedeniyle orijinallik taşımaktadır. Bu konuyu bana tavsiye eden ve araştırmanın hazırlanması sürecinde hiçbir konuda desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Engin Berber'e teşekkür ederim.

Farid HAJI-HASANZADA

Bakü/2014

Giriş

Ankara Hükümeti ile Sovyetler Birliği arasındaki diplomatik ilişkiler Milli Mücadele yıllarında başlamıştı. Kurtuluş Savaşı'nda İtilaf Devletleri'ne karşı verilen mücadelenin kazanılmasında Sovyetler Birliği'nin yardımları hayati önem taşıdığı, hatta savaşın kazanılmasındaki en önemli faktör olduğu söylenebilir. Her iki devletin de ölüm kalım mücadelesi verdiği yıllarda başlayan bu ilişkiler 17 Aralık 1925 tarihinde Paris'te imzalanan Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması ile devam ettirilmiştir.

Kurtuluş Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde bu ilişkiler genellikle normal düzeyde devam etti. Fakat Türkiye'nin, Avrupa ve Akdeniz'de ortaya çıkması çok yakın olan bir savaştan uzak kalmak için Batılı devletlerle ittifak yolunu seçmesi, SSCB ile ilişkileri de bu ittifak çerçevesinde uyumlu bir şekilde devam ettirme çabaları iki ülke arasındaki ilişkilerin soğumasına neden oldu.

22 Haziran 1941'de SSCB'ye saldıran Almanya ile 18 Haziran 1941'de imzalanan Dostluk ve Saldırmazlık Paktı, Türkiye'yi Balkanlar'dan gelebilecek olası bir saldırıdan korumuş oldu. Fakat bu durum onun üç büyük güç tarafından Almanya'nın yanında savaşa girecebilecek potansiyel bir tehlike olarak görülmesine neden oldu. Bu dönemde müttefiklerin ilk amacı Türkiye'nin tarafsızlığını devam ettirmesini ve Boğazlar için geçerli olan rejimi uygulamasını sağlamaktan ibaretti.

Savaşın kaderini değiştiren Stalingrad Muharebesinin ardından roller değişti ve Almanya saldıran taraftan savunan tarafa çevrildi. Bu kez Türkiye'nin tarafsızlığı Almanya için hayati önem taşımaya başladı. Müttefikler Türkiye'ye savaşa katılması yönünde baskı yapmaya başladılar. Türkiye ise savaşa girmemekle beraber Almanya ile iktisadi ve siyasi ilişkileri de kesmedi ve çeşitli bahanelerle savaş dışı tutumunu Ağustos 1944'e kadar korudu. Türkiye, Birleşmiş Milletler ile ilgili Yalta Konferansı'nda alınan kararın ardından 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etti.

Savaş boyunca Türkiye'nin Almanya ve SSCB arasında yaptığı manevralar onu savaşın dışında tuttuysa da, savaş boyunca tarafsızlığını koruyan Türkiye, SSCB'nin zaferin ardından ileri sürdüğü talepler karşısında yalnız kaldı. Bu durum Türkiye'de toprak bütünlüğü ve Boğazlarda egemenlik konusunda büyük endişeler doğurdu ve bu

yüzden ABD yardımları tek kurtuluş yolu olarak görülerek ülkenin Avro-Atlantik mekana eklenmesinin temelini atmış oldu.

Bahsettiğimiz bu dönemler ile ilgili çeşitli makale, tez vb. bilimsel araştırmalarda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulması, Atatürk ve Stalin dönemlerinde her iki ülkenin izlediği dış politika incelenmiştir. Bu araştırmalardan bazılarında ise ikili ilişkilere basının penceresinden bakılmıştır.

Hep tartışılmış bir konu olan basının güncel haber ve olayların analizi noktasında ne kadar gerçekçi olduğu meselesi, bir başka deyişle devlete veya belirli çıkar gruplarına hizmet etmesi meselesidir. Ülkede hakim olan rejimin yapısına bağlı olarak basın kuruluşlarının sergiledikleri tutum, izledikleri yol da çeşitlilik göstermektedir.

Totaliter komünist rejimin hakim olduğu SSCB`de basın, devletin bir parçası, onun fikirlerini, plan ve ideolojisini halka aktarma ve aşılama malzemesi, onun çıkarlarına hizmet eden bir araca çevrilmişti. Bu yüzden tüm dünyada olduğu gibi SSCB`de de basın siyasetin içinde yer alsa da fikir olarak bağımsız olmaktan çok uzaktı ve sadece devletin, partinin sözcülüğünü yapmaktaydı. Büyük güç olarak Sovyetler Birliği müttefiklerine sadece güçlü olmadığını, aynı zamanda güvenilir bir müttefik olduğu mesajını da vermeye çalışıyordu ve bu tutumunu basın üzerinden de sürdürüyordu¹.

Sovyet basınının dış politika konularındaki eğilimi de Sovyet yönetiminin denetimiyle belirlenmekteydi. Bu konulardaki haberlerin niteliği, yazarların analizleri SSCB`nin dış politikasının ifadesinden başka bir şey değildi. Tüm Sovyet yönetimi yıllarında belgelere ulaşım, resmilerin tarafsız hatıratları ve özgür basın konusunda eksiklik hissedilmiştir². Kısacası, herhangi bir çatlak sese, devlet politikalarının eleştirisine imkan yoktu. Sovyet basınına uygulanan bu baskı ve onun kontrol altına alınmasının ayyuka çıktığı dönem, tüm SSCB`de Stalin baskısının en şiddetli olduğu

¹Robert Axelrod ve William Zimmerman, "The Soviet Press on Soviet Foreign Policy: A Usually Reliable Source", *British Journal of Political Science*, Cilt: 11, Sayı: 2, Nisan 1981, s: 3

²Paul R. Gregory, *The Political Economy Of Stalinism: Evidence From The Soviet Secret Archives*, New York, Cambridge University Press, 2004, s: 4

yıl olan 1937'den sonraya tekabül etmektedir. Bu yıldan sonra başlayan baskılar savaş sürecinde daha da artmıştır.³

Bu nedenle Sovyet Dışışleri ve onun diğer devletlerle ilişkileri incelendiği zaman basının da incelenmesi büyük önem arz ediyor. Çünkü Sovyet basınına bakarak devletin izlediği politikayı, herhangi bir devlet, kurum veya şahsa karşı tutumunu ve nasıl bir kamuoyu oluşturmak istediğini açıkça görmemiz mümkün.

Türk-Sovyet ilişkilerinin ve genel olarak Türk dış politikasının en gergin dönemlerinden olan İkinci Dünya Savaşı yılları ve ardından gelen Sovyet taleplerinin basının penceresinden araştırılması da büyük önem taşıyor. Bu araştırmalar zamanı SSCB'nin, savaş boyunca tutumunu birkaç kez değişen Türkiye'ye karşı içeride nasıl bir kamuoyu oluşturmaya çalıştığı, dış politikada Türkiye'ye karşı almış olduğu tavır açıkça ortaya çıkıyor.

Sovyet basını dedikte akla ilk gelen yayın organları *Pravda* (SSCB Komünist Partisi Merkez Komitesi resmi yayın organı) ve *İzvestiya* (Sovyet yönetim organları, özellikle de SSCB Yüksek Sovyeti'nin resmi yayın organı) gazeteleridir. Bu gazeteler SSCB'nin kurulmasından daha önce faaliyete başlamış çok önemli yayın organlarıydı. Özellikle, 1920'lerin sonu 30'ların başından itibaren *Pravda* ve *İzvestiya* gazeteleri özel imtiyazlara sahip hale geldiler⁴.

Bu yüzden bu iki önemli yayın organının 1939-1946 yılları arasında Türkiye konusunda tutumunun incelenmesinin Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerini Sovyet insanına nasıl yansıttığını görmemiz açısından faydalı olduğu kanaatindeyiz.

Bu çalışmada *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin 1939-1945 arası dönemde Türkiye ve genel olarak Türklük imajı noktasındaki tutumu incelenerek Cumhuriyet tarihinin bu çok önemli dönemine bir de karşı taraftan bakmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın ilk bölümünde genel olarak Sovyet basınının kısa tarihi gelişim süreci, yapısı ve o dönemde Stalin'in basın üzerindeki etkisini anlatmaya çalışacağız.

İkinci bölümde *Pravda* gazetesi, onun kısa tarihçesi, öne çıkan yazarları gösterildikten sonra sözkonusu döneme ait Türkiye ile ilgili yazılar,

³ Boris Yefimov ve Viktor Fradkin, *O Vremenax i Lyudyax (Zamanlar ve İnsanlar Hakkında)*, Moskova, Vagrius, 2002, s: 297

⁴Vladimir Benderski ve Vladimir Kmilyov, *İstoriya Oteçestvennih Sredstv Massovoy İnformatsii (Milli Kitle Enformasyon Araçları Tarihi)*, Tomsk, Tomsk Üniversitesi Yayınevi, 2006, s: 91

haber ve makaleler incelenecektir. SSCB'nin Türkiye politikasının gazetede nasıl yansıtıldığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın üçüncü ve sonuncu bölümünde ise *İzvestiya* gazetesinin yayın hayatını, yazarları ve temel özelliklerini göstermeye çalışacağız. Bunun ardından gazetenin 1939-1946 yılları arasında Türkiye'yi konu edinen makale ve haberlerinden yola çıkılarak Türkiye ve Türklük noktasında nasıl bir tutum sergilediğini belirteceğiz.

Çalışmanın odak noktası *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin incelenmesi olduğundan dolayı bu gazetelerin söz konusu döneme ait nüshaları incelenmiştir. Çalışmada sadece bahsi geçen gazetelerin incelenmesinin nedeni ise bu iki gazetenin diğer gazeteler için de öncü rolünü oynaması, bu gazetelerde yer almayan herhangi bir haber veya yorumun diğer yayın organlarında olması ihtimalinin çok az olmasıdır. Bunun yanısıra dönemin Sovyet basını, gazeteci ve editörleri hakkındaki kitap ve makalelerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOVYET BASINININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

1.1. Sovyet Yayın Organlarının Kısa Tarihçesi

19. Yüzyılın sonlarından itibaren Çarlık Rusya'sında burjuva sınıfının güçlenmesi, eğitim olanakların daha iyi bir hale gelmesi sonucunda imparatorluğun belli başlı kentlerinde çeşitli gazeteler yayımlanmaya başlanmıştı. 1900 senesinde ülkede toplam 1002 farklı özelliklere sahip süreli yayım organı vardı. Ancak bunlardan sadece 202'si sosyo-politik yönümlü yayım organlarıydı⁵. 1901-1916 yılları arasında ise toplam 14 binden fazla süreli yayım organı faaliyet göstermiştir. Bunlardan 6 bini Moskova ve Peterburg'ta çıkmıştır. 20. Yüzyılın başlarından itibaren eyaletlerde de süreli yayınların sayısı artmaktaydı. Kharkiv, Nizhny Novgorod, Tiflis, Bakü, Taşkent gibi kentlerde resmi ve özel, çeşitli parti ve sosyal gruplara ait gazete ve dergiler yayımlanıyordu.

Dönemin süreli yayınlarının çoğu, *Gubernskih Vedomostey*⁶, *Pravitelstvenniy Vestnik*⁷ gibi çarizmin iç ve dış politikalarını destekleyen resmi yayım organlarıydı. Bunların yanısıra *Moskovskie Vedomosti*, *Grajdantin*, *Novoe Vremya* gibi özel ve geniş okuyucu kitlesine sahip gazeteler de mevcuttu. Dönemin bazı süreli yayınları ise ekonomi haberlerini içermekteydi⁸.

Dönemin Rus burjuvazisinin liberal düşünceye sahip çevrelerinde ise anayasal monarşi, reformların yapılması gibi fikirler hakimdi. Bu çevrelerin ekonomik katkılarıyla faaliyet gösteren yayım organları da bu fikirleri savunuyorlardı. Bunların belli başlıları *Russkie Vedomosti* (Rus Haberleri), *Rossiya* (Rusya), *Russkaya Smysl* (Rus Düşüncesi) gibi gazetelerdi.

⁵Matvey Çerepakov ve Yefim Fingerit, *Russkaya Periodičeskaya Peçat, 1895-1917: Spravočnik (Rus Süreli Yayınları, 1895-1917: Rehber)*, Moskova, Devlet Siyasi Edebiyat Yayınevi, 1957, s:8

⁶1708-1929 yılları arasında Rusya'da bir yönetim bölümü türü olan guberniyalara ait gazeteler. Bu gazeteler 1838'den beri yayımlanmaktaydı. "Guberniya Gazetesi" olarak Türkçeye çevrilebilir.

⁷Türkçe karşılığı "Resmi Gazete" olan bu haftalık gazeteler Rusya İçişleri Bakanlığı tarafından Ocak 1869'dan beri yayımlanıyordu. Şubat 1917'deki devrimle birlikte bu gazetelerin de yayımı durduruldu.

⁸Bu tip gazetelerden en önemlisi *Birjeviye Vedomosti* ("Borsa Haberleri") gazetesi olmuştur. Borsa, finans, ticaret ve politika üzerine yazıların yer aldığı gazete 1917 yılına kadar yayımlanmıştır.

Liberal düşüncenin radikal kanadını temsil eden ve marksist düşünceye meyilli olan çevrelerin çıkardığı gazetelerde ise bu çevrelerin siyasi düşünceleri yer alıyordu. *Novoe Slovo* (Yeni Söz) ve *Jizn* (Hayat), bu akımın marksist ekonomi teorileri ile kapitalist sisteme entegre edilmesini ve demokratik özgürlükleri savunan düşünceleri yansıtıyordu⁹. Bu düşünceler Rusya'da "legal marksistler" akımını ortaya çıkardı.

19. Yüzyılın sonlarında Rusya'daki "legal marksistler"den farklı düşüncelere sahip olan Georgiy Plehanov ve Vladimir Ulyanov (Lenin) de bu akımın gazetelerinde kendi marksist devrimci düşüncelerini yayımlama imkanı buldular. Onların yazıları daha çok *Jizn* ve *Naçalo* (Başlangıç) dergilerinde yayımlanıyordu. *Jizn* dergisi 4 yıl (1897-1901) faaliyet gösterse de 1899 yılının başlarında yayımlanmaya başlanan *Naçalo* dergisinin ömrü kısa oldu. Karl Kautsky'nin "Tarım Sorunu" kitabı¹⁰ hakkında Lenin'in yazdığı makalenin¹¹ derginin dördüncü sayısında yayımlanmasının ardından başlayan baskıların sonucu olarak 1899 sonunda dergi kapatıldı¹².

Tüm bunlara bakarak 19. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın başlarından itibaren Rusya'daki siyasi havanın değişmesi, devrimci düşüncelerin genişlemesi basına da yansdı. Rus devrimciler devrimci düşüncelerini yurtdışında yayımladıkları gazete ve dergilerle yaymaya çalışmaktaydılar. Bu sürecin bir ürünü olan *İskra*¹³ gazetesi devrimci düşüncelerin halk kitlelerine aktarılmasında müstesna önem taşımıştır. *İskra*, RSDİP'in (Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) resmi yayın organıydı ve partideki parçalanma gazeteyi olumsuz etkiledi. 1903'te Lenin'in ayrılmasından sonra gazeteyi Plehanov tek başına yayımlamıştır.

Devrimci yayınlar gizli şekilde faaliyet göstermekteydiler. Bunlar sadece yurtdışında değil, imparatorluğun çeşitli bölgelerinde de yayımlanıyordu. Örneğin,

⁹Rafail Pogosoviç Ovsepyan, *V Labirintah İstorii Oteçestvennoy Jurnalistiki Vek 20. (20. Yüzyıl Milli Gazetecilik Tarihinin Labirentlerinde)*, Moskova, RİP Holding Yayınevi, 2001, s: 8

¹⁰ İlk kez 1899'da Stuttgart'ta basılan "Agrarfrage"nin İngilizce metni için bkz: Karl Kautsky, *The Agrarian Question*, London, Zwan Publications, 1988

¹¹ Makale için bkz: Vladimir İliç Lenin, *Tarımda Kapitalizm*, Ankara, Sol Yayınları, 1996

¹² Ovsepyan, s: 8

¹³1 Aralık 1900'de RusSosyalist mülteciler tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. V. İ. Ulyanov (Lenin takma adını 1901'den sonra kullanmıştır) ve G. V. Plehanov gibi devrimci önderlerin liderliğinde yayımlanan gazetenin adı "kıvılcım" anlamına geliyor ve kaynağını ünlü Rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in Sibirya'ya sürülen Aralıkçılar'a yazdığı şiire cevaben söylenen "Kıvılcımdan ateş doğacaktır" sözlerinden almıştır.

Peterburg`ta 100, Moskova`da 50, Bakü`de 24, Riga`da 22, Tiflis`te 21 Bolşevik gazete ve dergi yayımlanmaktaydı¹⁴.

1905-07 devrimi sürecinde devrimci güçlere yayın özgürlüğü verilmesinin ardından 27 Ekim 1905`te ilk yasal Bolşevik yayın olan *Novaya Jizn* (Yeni Hayat) gazetesi Peterburg`ta yayımlanmaya başladı. Bu gazetenin kapatılmasının ardından 1906 yılının Nisan-Temmuz aylarında birbirinin ardınca *Volna* (Dalga), *Vperyod* (İleri), *Eko* gazeteleri yayımlandı. Yasal Bolşevik gazeteler eyaletlerde de faaliyet gösteriyordu: Sibirya`da *Krasnoyarskiy Raboçiy* (Krasnoyarsk İşçisi), Kiev`de *Rabotnik* (İşçi), Kharkiv`de *Kharkovskiyy Raboçiy* (Kharkiv İşçisi), Tiflis`te *Kavkazskiy Raboçiy Listok*(Kafkas İşçi Gazetesi), *Dro* (Gürcüce “Zaman”), Türkistan`da *Samarkand* vb¹⁵.

Bolşevik yayınların yanısıra Menşevik ve Eserlerin¹⁶ de süreli yayınları vardı. Bunlardan biri Eserler`in *Revolutsionnaya Rossiya* (Devrimci Rusya) gazetesi idi. Bu gazetenin Ocak 1902`deki sayısında yayımlanan bildiriyle Sosyalist-Devrimci partinin yaratıldığı ilan edilmiştir¹⁷. Daha sonraki dönemlerde Eserlere ait *Sın Oteçestva* (Vatan Evladı), *Narodniy Vestnik* (Halkın Habercisi), *Golos* (Ses), *Delo Naroda* (Halkın Meselesi) gibi gazeteler yayımlandı¹⁸.

Menşeviklere ait süreli yayınlar da dönemin Rus basınının bir parçası haline gelmişti. Ekim 1905`e kadar illegal gazeteler yayımlansa da, bu tarihten sonra Menşeviklere ait 20`den fazla yasal yayın organı faaliyet göstermiştir: *Sovremennaya Jizn* (Modern Hayat), *Moskovskaya Gazeta*, *Naçalo* vb¹⁹.

Devrimci düşüncenin Rus basınında etkin bir yere sahip olduğu bu yıllarda neredeyse tüm 20. Yüzyıl boyunca Sovyet basınının en önemli parçası olma özelliğini elinde bulunduracak olan *Pravda* (Hakikat) gazetesi de yayımlanmaya başlandı.²²

¹⁴ Cemil Guliyev et al., *Azərbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, Bakü, ASA Merkez Yayınevi, 1978, c:2, s: 243

¹⁵Ovsepyan, s: 18

¹⁶ 1901-22 yıllarında Rusya`da mevcut olmuş burjuva partisi. Adını Sosyalist-Revolyutsioner (Sosyalist-Devrimci) ifadesinin baş harflerinden alan parti daha çok köylü demokrasisini savunuyordu.

¹⁷Ovsepyan, s: 14

¹⁸Ovsepyan, s: 21

¹⁹Ovsepyan, s: 19

Nisan (5 Mayıs) 1912`de²⁰ yayın hayatına başlayan *Pravda* gazetesi 18 Mart 1917`den sonra RSDİP`in merkezi yayın organı olmuştur (daha sonra Komünist Parti`nin).

Birinci Dünya Savaşı süresince Bolşeviklere ait illegal *Sosyal-Demokrat* gazetesi yayımlanıyordu. 1909-1913 yılları arasında RSDİP`in yayın organı olarak Paris`te yayımlanmış, 1912`den sonra Bolşeviklere ait gazete haline gelmiş, 1914-1917 yıllarında ise Cenevre`de yayımlanmıştır. Gazetenin editörü Lenin olmuştur. Bu dönemde Menşeviklere ait legal *Naşe Delo* (İşimiz) dergisi, illegal *Utro* (Sabah), *Severnıy Golos* (Kuzeyin Sesi) gazeteleri yayımlanmaktaydı.

Şubat (Mart) 1917`de²¹ gerçekleşen devrimin getirdiği siyasal ve toplumsal sonuçlar dönemin basınına da yansımıştır. Bolşeviklerin etkisinin artmasıyla Bolşevik yayınlarına olan talep de eşzamanlı olarak arttı. Mart ayı boyunca Kharkiv, Kiev, Yekaterinoslav`ın²² yanısıra Kafkasya`nın, Baltık ülkeleri ve Türkistan`ın bir sıra kentlerinde çok sayıda Bolşevik gazete ve dergileri yayımlanmaktaydı. Devrimin ilk ayında tüm Rusya`da 16 Bolşevik yayın organı toplamda 300 bin tirajla yayımlanmıştır²³. *İzvestiya* (Haberler) gazetesi de bu dönemde faaliyete başlamıştır.

Bu dönemde Menşeviklere ait yayınlar da Rusya`nın bir çok bölgesinde yayımlanmaktaydı: *Raboçaya Gazeta* (İşçi Gazetesi), *Vperyod* (İleri) vb. Eserlere ait Moskova merkezli *Zemlya i Volya* (Toprak ve İrade) gazetesinin yanısıra Kiev, Vologda vb. kentlerde de gazete ve dergiler faaliyet göstermekteydi²⁴.

Ekim (Kasım) Devrimi ve ardından Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle birlikte Sovyetler Birliği`nin yayın organlarının görünümü de netlik kazanmaya başladı. Tek partili döneme geçişle beraber siyasi alanda olduğu gibi basında da çatlak seslere ve farklı düşüncelere yer kalmadı. Sovyet hükümeti için basının önemi çok büyüktü. Bu konuda Lenin şöyle yazıyordu: “...bize gazete sadece işçi mücadelemize yardım için değil, tüm halka örnek göstermek ve onun yolunu ışıklandırmak için

²⁰1922`den sonra Basın Günü olarak kutlanmıştır.

²¹24 Ocak 1918`e kadar Rusya`da Julyen takvimi kullanılmıştır

²² Ukrayna`nın Dnepropetrovsk kentinin eski adı

²³ Rafail Pogosoviç Ovsepyan, *Mnogonatsionalnaya Bolşevistkaya Pressa. 1900-1917 (Çok Uluslu Bolşevik Basını. 1900-1917)*, Moskova, Moskova Üniversitesi Yayınları, 1972, s: 206-208

²⁴Rafail Pogosoviç Ovsepyan, *İstoriya Noveyşey Oteçestvennoy Jurnalistiki (Çağdaş Milli Gazetecilik Tarihi)*, Moskova, Moskova Üniversitesi Yayınları, 1996, s: 8

gereklidir”²⁵.Sovyet hükümetin 28 Ekim (10 Kasım) 1917 tarihli dekretle²⁶ birlikte devrim karşıtı tüm yayın organları yasaklanmış oldu²⁷. Devrimci yayın organları da çeşitli devlet dairelerinin resmi yayın organlarına çevrildiler: Partinin merkezi yayın organı *Pravda*, hükümetin yayın organı ise *İzvestiya* gazetesi oldu.

Tüm ülkede iktidarını pekiştirmenin en önemli yolunun basın, eğitim, posta ve telgraf hizmetlerinden maksimum faydalanmaktan geçtiğini anlayan Bolşevik Hükümeti bu konuda bir takım kararlar aldı. İlk olarak basını tamamen kendine bağlayan 28 Ekim dekretinin ardından, Ocak 1918`de imzalanan yeni bir dekretle²⁸ yayınevlerinin de hükümete bağlanması gerçekleştirildi ve Rus klasikleri ve ders kitaplarının basılmasına başlandı.

Dış müdahale ve iç savaş yıllarında²⁹Sovyet basınının en temel özelliği muhalif basının yok edilmesiydi. 1918`in başında ülkede Menşevikler, Eserler, Anarşistler, Eser-Menşevikler, çeşitli burjuva partilerine ait 154 yayın organı faaliyet göstermekteyken Eylül`de bu sayı 50`ye düştü. 1919`da ise bu çevrelere ait sadece üç yayın organı kalmıştı³⁰.

İç savaşın da etkisiyle bu dönemde askeri gazetelerin yayımlanması ivme kazanmıştı. Bu yayınlar arasında Kızıl Ordu`ya ait olan gazeteler daha fazlaydı. Örneğin, 1919`un ortalarında orduya ait 21, donanmaya ait 2, diğer askeri birliklere ait de 2 yayın organı faaliyet göstermekteydi³¹.

Basının ayrı ayrı devlet daireleri ve kuruluşların resmi organları haline getirilmesi süreci iç savaş yıllarında da devam etti. *Krasnoarmeyets* (Kızıl Ordu Askeri), *Jenşin-Rabotnits* (Kadın İşçiler) ve *Yunovo Kommunist* (Genç Komünist) gibi gazeteler bu durumun özetler nitelikteydiler.

²⁵ Vladimir İliç Lenin, *Eserleri*, Bakü, , c: 18, s: 195.

²⁶Dekret İngilizce karşılığı “decree” olup Türkçeye emir, kararname, ferman gibi çevrilebilir.

²⁷“Dekret o Peçati” (Basın Hakkında Kararname). Bkz: *Sovyet İktidarının Kararları*, Devlet Siyasi Edebiyat Yayınevi, 1957, s: 24.

²⁸ “Dekret ob İzdatelstve” (Yayıncılık Hakkında Kararname). Bkz: *Postanavlennii Sovetskoy Vlasti (Sovyet İktidarının Kararları)*, 1957, ss: 325 – 334

²⁹ Mart 1918`de İngilizlerin Kuzey Rusya`daki Murmansk kentini, Nisan`da Japonların Vladivostok`u ele geçirmesiyle başladı. 1919`un başlarında ise Nikolay Yudenic, Aleksandr Kolçak, Anton Denikin, Pyotr Vrangel gibi eski çar generallerinin komutası altındaki karşıdevrimci kuvvetlerle Sovyet ordusu arasında çarpışmalar başladı. Kasım 1920`de iç savaş Sovyetler`in zaferiyle sonuçlandı.

³⁰ Ovsepyan, 1996, s: 25.

³¹ Ovsepyan, 1996, s: 27.

1920 yılından sonra basının ajitatör ve propagandacı olarak faaliyetini RK(b)P³² Merkez Komitesi'nin Ajitasyon ve Propaganda Bölümü düzenlemeye başladı. 1928'de bölüm Gazete Bölümü'nün bünyesine verilse de, 1930'da tekrar kuruldu ve Kültür ve Propaganda Bölümü olarak adlandırıldı³³.

İç savaşın bitimiyle birlikte ülkede başlayan ekonomik kalkınma girişimleri ve Lenin'in Yeni Ekonomi Politikası (YEP)³⁴ Sovyet basını için yeni bir konu haline geldi. Lenin'in çevresindekilerden bir çoğu YEP'e karşı çıktı ve bu konu tartışmalara neden oldu. Basının da bu konuda tutumu geçmiş politikaların savaşın gereksinimi olduğunun, zorla alınan ürün fazlasının yerine üründen vergi alınmasının daha faydalı olacağı anlatılmasından ibaretti.

İç savaş sonrasında gelen YEP uygulamaları döneminde basında yer alan haberler sorunların analiz edilmesine, onların çözümü noktasında yapılacak işlere, ekonomi alanındaki değişikliklerin incelenmesine değil, propaganda faaliyetlerine yönelmişti ve resmi çerçeveden dışarı çıkamıyordu. Bu durum kendinde iç savaş dönemi basının özelliklerini barındırıyordu. YEP'in ilk yıllarında ekonomi üzerinde merkezi yönetimin kontrolünün azalmasına rağmen bu durum basına yansımada. Bunun nedeni "burjuva" elementlerinin ekonomik olarak toparlanmasının onların ideolojik olarak da saflaşmasına neden olabileceği yönünde parti önderlerinin endişesiydi³⁵.

Silahlı mücadelenin kazanılmasının ardından Sovyetler Birliği ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştı ve YEP'in uygulanması bu ekonomik sorunların aşılmasını amaçlıyordu. Bu konuda basın da iktidarın çok önemli bir silahı haline gelmişti. Ancak ekonomide olduğu gibi basın ve propaganda alanında da çok büyük sıkıntılar vardı. Askeri uygulamalardan YEP'e geçiş sadece aşırı ekonomi politikalarından vaz geçme değildi, aynı zamanda barış dönemi propagandasının savaş dönemi ajitasyonunun yerini alması ve vatandaşları Komünizm ütopyasına inandırma görevi idi³⁶.

³² Rusya Komünist (bolşevikler) Partisi-Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 1918 – 1925 yılları arasındaki adı.

³³Çeşitli adlar altında 1988'e kadar mevcut olmuş bu organ genel olarak Agitprop adlandırılıyordu.

³⁴ 1921'de RK(b)P'nin 10. kurultayında alınan karar doğrultusunda yürürlüğe konulmuştu.

³⁵ Matthew Edward Leno, "Agitation, Propaganda And The "Stalinization" Of The Soviet Press, 1922-1930", *The Carl Beck Papers*, no: 1305, Ağustos 1998, s: 7

³⁶ Leno, s: 17

Askeri mücadele ve insanları cephelere yönlendirme devri kapanmıştı. Sovyet insanı artık ekonomik alanda mücadele vermeye zorlanıyordu ki, iktidarın politika değişikliğini ve insanları yönlendirme çabalarını yayın organlarının içeriğine bakarak da görebiliriz. İç savaş yıllarında askeri yayın organlarının sayısı 25 iken, 1925`te bu sayı 17`ye gerilemişti. Buna mükabil 141 köylü, 76 işçi, 72 komsomol³⁷ yayın organı mevcuttu³⁸. Yeni nesillerin komünizm ruhunda terbiye edilmesi için daha önce kabul edilen kararların (klasiklerin eserlerinin ve ders kitaplarının basılması hakkında) ardından Mart 1925`te *Pionerskaya Pravda* (Pioner³⁹ Hakikatleri), Mayıs`ta ise *Komsomolskaya Pravda* (Komsomol Hakikatleri) gazeteleri yayımlanmaya başlandı.

İç savaşın bitmesi basının sadece siyasi açıdan görünümünü değiştirmekle kalmadı, aynı zamanda bilimsel, edebi, kültürel ve gençlik yayınlarının da sayısının artmasına neden oldu. *Oktyabr* (Ekim), *Zvezda* (Yıldız), *Krokodil* (Timsah), *Noviy Mir* (Yeni Dünya) gibi yayınlar bu dönemin ürünleriydi.

YEP döneminin yumuşak havası Sovyet basınının şeklen değiştirilmesi ve okunaklı hale getirilmesi konusunu da gündeme getirdi. Mevcut durumu sorgulayan bazı makaleler yayımlanmaya başladı. Örneğin, Ocak 1923`te *Jurnalist*⁴⁰ (Gazeteci) gazetesinde yayımlanan “Neden Gazetelerimiz Bu Kadar Sıkıcı?” başlıklı makalede Sovyet gazetelerinin sıkıcı olması fakat bu durumu ortadan kaldırmak için “sansasyonizm”e ve “sarı gazeteciliğe” yönelmenin doğru olmadığı anlatılıyordu. Bunun ardından yayın organlarını daha ilgi çekici hale getirmek için çalışmalar başladı. 1930`lu yıllardan itibaren bu çalışmalar sonuç vermeye başladı. 1930`ların başında artık makaleler daha kısa, başlıklar ise daha farklıydı. 1925`te gazetelerde fotoğraf alışılmadık bir durum iken, 1933`te bu artık sıradan bir şey haline gelmişti.

Sovyet yönetiminin basına yönelik icraatlarında köy ve köylü gazeteciliği çok önemli bir yer tutmuştur. Daha önceden çok sayıda köylü gazeteleri olsa da (*Derevenskaya Pravda* (Köy Hakikatleri), *Bednota* (Yoksulluk) vb.) bu alanda merkezi bir yayın organına ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaçları *Krestyanskaya Gazeta* (Köylü Gazetesi)

³⁷ Komünist Parti`nin gençlik kolları

³⁸ Ovsepyan, 1996, s: 43

³⁹ Sovyetler Birliği`nde ortaokul öğrencileri

⁴⁰ 1920`de Moskova`da “Krasnyy Jurnalist” (Kızıl Gazeteci) adı altında yayımlanmaya başlanmış ve SSCB Gazeteciler Sendikası`nın yayım organı olmuştur.

karşılıdı. 1923`te Komünist Parti Merkez Komitesi`nin yayımlamaya başladığı gazete 1939`a kadar yayımlanmıştır. Köylerin ve köy gazeteciliğinin bu kadar büyük önem arz etmeye başlamasının temel nedenini YEP`le başlayan “köylere yönelme” politikasında aramak gerekir.

Sovyet köy gazeteciliği alanında en dikkat çeken husus “selkor”⁴¹ olarak nitelendirilen köy muhabirleri konusudur. Bu dönemde üç köy muhabirliği şeklimevcut olmuştur:

1. Köylerde çalışanlar, işsiz kalmış işçiler ve terhis edilmiş askerler
2. Yerli köylüler
3. Köy gençleri⁴²

Lenin`in ölümünün ardından YEP uygulamalarından vazgeçilmesi konusu gündeme gelemeye başladı. Birinci Beş Yıllık Plan`ın⁴³ onaylanması ve uygulanmaya başlanmasıyla beraber Sovyetler Birliği`nde büyük katliamlara neden olacak sanayileşme süreci de başladı. Stalin`in iktidarını pekiştirmesi ve sanayileşme politikası basının bu istikamette yönlendirilmesine neden oldu. Bu dönemde Sovyet basınında ortaya çıkan sert üslup kitlelerin sanayileşme sürecine katılmaya zorlanması ve bu konuda partinin basını bir araç olarak görmesinden ileri geliyordu⁴⁴.

1920`lerin sonuyla beraber sanayileşme meselesi Sovyet siyasi ve ekonomik hayatının merkezine yerleşti. Sovyet propagandacıları sanayileşmenin önemini anlatarak insanların hayatının nasıl değişeceğini çok sık kullandığı bu ifade ile çeşitli yayın organlarında dile getirmeye başladılar: “*Gelecekte kentlerin merkezleri kaleler veya çarşılar değil, fabrikalar olacak*”⁴⁵.

İktidarın yeni politikası yeni yayınları da beraberinde getirdi. 1 Mart 1922`den beri yayımlanan *Raboçaya Gazeta`nın* (İçi Gazetesi) yanısıra Ocak 1930`da ağır

⁴¹ Türkçe “köy muhabiri” anlamına gelen “Selskiy korrespondent” ifadesinin kısaltması.

⁴² Genji Asaoka, “Krestyanskaya Peçat i Obşestvennost V Nepovskoy Sovetskoy Derevne: Selskiy Korrespondent Kak Derevenskiy Aktiv” (YEP Dönemi Sovyet Köyünde Köy Basını ve Kamuoyu: Köy Muhabirleri Köylerin Öncüleri Rolünde), *CIRJE Research Reports Series*, Tokyo, 2012, ss: 112 – 115.

⁴³ 1927`de onaylanmış, 1929`da yürürlüğe girmiştir.

⁴⁴ Lenoe, s: 35

⁴⁵ Stephen Kotkin, *Magnetic Mountain: Stalinism As A Civilization*, Berkeley, University of California Press, 1997, s: 174.

sanayinin gelişmesini savunan fikirlerin yer aldığı *Za Industrializatsiya*⁴⁶ (Sanayileşme Uğruna), sanayileşmenin bilimsel yönlerini açıklayan *Teknik*(Teknisyen) gazeteleri yayımlanmaya başladı.

Sanayileşmenin basına yansması sadece merkezi süreli yayınlarla sınırlanmıyordu. Birliğin çeşitli bölgelerinde de sanayileşme dalgasının etkisiyle faaliyete başlayan gazete ve dergiler vardı. *Zarya* (Şafak), *SosyalistiçeskiyDonbass*⁴⁷, *KharkovskiyRaboçiy* (Kharkiv İşçisi) ikinci beş yıllık plan döneminde Ukrayna'da, *Tiflisskiy Raboçiy* (Tiflis İşçisi) ise Gürcüstan'da yayın hayatına başladılar.

Yayınların tüm birlik çapında takip edilmesini sağlamak için ayrı ayrı cumhuriyetlerde yaşayan azınlıklar için de onların kendi dillerinde süreli gazete ve dergiler yayımlanmaktaydı. Özbekistan'da Tacıkçe ve Karakalpakça, Gürcüstan'da Ermenice, Ermenistan'da Azerbaycanca yayımlanan süreli yayınları örnek olarak gösterebiliriz⁴⁸. Ancak bu süreç homojen bir Sovyet halkı yaratma çabalarıyla paralel yürütülmekteydi ve bu yüzden bölgesel, milli farklılıklar göz önünde bulundurulmuyordu.

Sanayileşme, kollektifleştirme, beş yıllık planlar gibi ekonomik ve politik konuların devlet için daha önemli olması ve basında da ağır basması sonucunda sanata, edebiyata dair yayınların sayısı da azalmaya başladı. Sadece üç yıl içerisinde (1930-1933) bu tür yayınların sayısı yarı yarıya azaldı. 1930'lar boyunca bu tarz yayınlar basının genel yapısında çok az yer tutmaya devam etti.

Sovyet basınında her gazete ve dergi devletin bir organı olarak yayımlanıyordu. 1930'lu yılların ortalarına gelindiğinde Sovyet yayın organları merkeze, birliği oluşturan cumhuriyetlere, toplumun çeşitli katmanlarına ait olması özelliklerine göre aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

- Merkeze, cumhuriyetlere, bölgesel yönetimlerde partiye ait yayınlar
- Merkeze ve cumhuriyetlere ait köy gazeteleri
- Merkeze ve cumhuriyetlere ait gençlik gazeteleri

⁴⁶Gazete daha sonradan *İndustriya* (Sanayi) adıyla yayımlanmıştır.

⁴⁷Ukrayna-Rusya sınırında yerleşen Donetsk Kömür Havzası'nın kısa adı olan Donbas, SSCB'nin en büyük sanayi bölgelerinden biri olmuştur.

⁴⁸Ovsepyan, 2001, s: 114.

- Merkeze ve cumhuriyetlere ait çeşitli alanlardaki gazeteler⁴⁹

30`lu yıllarda Sovyet basını için bir önemli olay da 1925`te SSCB Merkez İcra Komitesi kararıyla⁵⁰ oluşturulan TASS`ın⁵¹ içerik ve faaliyetlerindeki değişiklikler oldu. İlk olarak TASS`ın muhabirlerinin sayısı iki kat artırıldı. Ajansın fotoğrafçılık bölümü açıldı. Bunun yanısıra TASS`ın uluslararası ilişkiler bölümü de genişletildi. İlk olarak yurtdışında muhabirlerin görevlendirilmesiyle birlikte geniş bir uluslararası şebeke yaratıldı. TASS`ın sobkorları⁵² İngiltere, Fransa ve ABD`nin yanısıra Avrupa, Asya ve Amerika`nın bir çok ülkesinde çalışmaya başladılar. İkinci olarak da TASS uluslararası haberleşme ağının bir parçası haline geldi. O, dünyanın en büyük haber ajanslarından-Reuters, Associated Press, France Presse vb. bilgi almaya ve vermeye başladı⁵³.

Böylece, SSCB basını içe kapanmışlıktan kurtuldu yurtdışından haberler vermeye başladı. Bu haberlerin ideolojik yönü ağır bassa da, Sovyet basını için çok önemli bir ilerleme olmuştur. Sovyet basını dünya haberleşme ağında yerini almasının ardından ilk büyük sınavını İspanya iç savaşında verdi. Bu yıllarda basında neredeyse hergün İspanyolların faşistlere karşı verdiği mücadele, SSCB başta olmakla tüm dünyadan binlerce gönüllü enternasyolistin İspanya`ya savaşmak için gitmesi ile ilgili haberler yer alıyordu.

İkinci Dünya Savaşı`nın başlaması, Baltık ülkelerinin, Batı Belorus`un, Batı Ukrayna`nın, Moldova`nın Sovyet yönetimi altına geçmesi, Finlandiya ile savaş Sovyet basını için yeni konular oldu ve basının örgütlü bir şekilde bu konulara eğilmesi ile sonuçlandı. Yeni Sovyet ülkelerinde tekpartili gazeteciliğin yaratılması süreci hız kazandı ve bu cumhuriyetlerin merkezi yayın organları olan *Sovetskaya Moldaviya* (Sovyet Moldovası), *Sovetskaya Latviya* (Sovyet Letonyası), *Sovetskaya Litva* (Sovyet

⁴⁹Ovsepyan, 1996, s: 60.

⁵⁰ A. Okorokov et al., *O Partiynoy i Sovetskoy Peçati, Radioveşşanii i Televidenii. Sbornik Dokumentov (Parti ve Sovyet Basını, Radyo, Televizyon Programları. Belgeler Toplusu)*, Moskova, Mısl, 1972, s: 134

⁵¹ Sovyetler Birliği Telgraf Ajansı.

⁵² Sobstvennyy korrespondent ifadesinin kısaltılmış şekli. Özel muhabir anlamına geliyor.

⁵³Ovsepyan, 2001, s: 116

Litvanyası) ve *Sovetskaya Estoniya* (Sovyet Estonyası) gibi gazeteler yayımlanmaya başlandı.

Bu dönemde sanayileşmenin basın ile ilişkisi yine devam ettirildi ve çeşitli sanayi alanlarına ait merkezi yayın organları ortaya çıktı: *Çyornaya Metallurgiya* (Metalurji), *Ugolnaya Promışlennost* (Kömür Sanayisi), *Neft* (Petrol), *Maşinostroenie* (Makinacılık) vb.

22 Haziran 1941`de Alman ordularının SSCB`ye saldırmasının ardından askeri gazeteciliğinin yaratılması süreci başladı. Hızlı bir şekilde askeri gazetecilik ve savaş muhabirleri yaratılması süreci “Gazetecilerin Askeri Gazeteciliğe Yönlendirilmesi Hakkında”, “Parti ve Politik Faaliyetin Savaş Şartlarında Organize Edilmesi Hakkında”, “Savaş Muhabirlerinin Cephedeki Faaliyetleri Hakkında” vb. belgeler temelinde yürütülmüştür⁵⁴.

Savaşın başlanmasıyla birlikte tüm gazeteciler, yayınevleri ve gerekli tüm malzemeler askeri gazetecilik için seferber edildi. Süratle yürütülen bu süreçte askeri düzende olduğu gibi hiyerarşik bir askeri basın düzeni ortaya çıktı. Cephe, ordu, tümen, tugay, tank ve mekanize kolorduları, hava kuvvetlerine ait gazeteler yayımlamaya başlandı. 1942`nin sonunda 600`den fazla tümen ve tugay, 93 kolordu ve ordunun yayın organı mevcuttu⁵⁵. Eylül 1941`de hava kuvvetlerine ait *Stalinskiy Sokol* (Stalin`in Şahini), Ekim 1942`de ise *Krasny Sokol* (Kızıl Şahin) ve donanmaya ait *Krasny Flot* (Kızıl Donanma) gazeteleri yayımlanmaya başladı.

Yayın organlarının tüm orduya hitap etmesini sağlamak için birliğin ayrı ayrı halklarının kendi dillerinde askeri gazeteler yayımlanıyordu. Sadece 1942 senesinde Azerbaycanca, Kazakça, Özbekçe vb. dillerde 22 tümengazetesi yayımlanıyordu. Tüm savaş boyunca SSCB halklarının dillerinde 64 yayın organı faaliyet gösterdi⁵⁶.

Savaş dönemi Sovyet basınının bir kolunu da, Almanların işgal ettiği bölgelerde yayımlanan süreli yayınlar oluşturuyordu. İşgal altındaki bölgelere ait yayınları iki başlık altında verebiliriz: Bu bölgelerdeki gizli parti komitelerinin ve partizanların

⁵⁴ Okorokov et al., s: 214

⁵⁵ Nikolay Popov ve Nikolay Gorokov, *Sovetskaya Voennaya Peçat V Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı. 1941-1945 (Büyük Vatan Muharebesinde Sovyet Askeri Basını. 1941-1945)*, Moskova, Voenizdat, 1981, s: 28

⁵⁶ Popov ve Gorokov, s: 31

(gerilla) yayın organları. Gizli parti örgütlerine ait yayınlara *Za Sovetskuyu Ukrainu* (Sovyet Ukraynası Uğruna), *Za Sovetskuyu Litvu* (Sovyet Litvanyası Uğruna), *Za Sovetskuyu Moldaviyu* (Sovyet Moldovası Uğruna) vb. gazeteleri örnek gösterebiliriz. Partizan birliklerinden Fyodorov'un *Kommunist*, Saburov'un partizanlarına ait *Partizan Ukrainı*, Kovpak'ın lideri olduğu partizan birliklerinin ise *Krasnyı Partizan* (Kızıl Gerilla) gazeteleri gibi yayınlar mevcuttu.

Savaş süresince askeri ve partizan yayın organlarının sayısında büyük bir artış olsa da, parti ve gençlik yayınlarında neredeyse yarı yarıya bir azalma gerçekleşmiştir. Yukarda da gösterildiği gibi 1925'te askeri yayınların sayısı sadece 17 iken 1942'de bu sayı yaklaşık 700 civarındaydı. Partizanlara ve işgal altında olan bölgelerdeki gizli parti örgütlerine ait yayınların sayısı 1942'de 20'den 1943 – 1944'te 270'e ulaşmıştı⁵⁷. Askeri yayınların dışında kalan gazete ve dergilerin sayısı ise 1940'ta 8806 iken 1942'de 4561'e düşmüştü⁵⁸.

Savaş dönemi Sovyet basınında askeri operasyonlar, cephelerdeki askerlerin kahramanlıkları gibi konular yer alsa da, insanlara vatanseverlik aşıl原因an, onları cepheye davet eden yazılara da geniş yer verilmiştir. Aleksey Tolstoy, Nikolay Tihonov, İlya Ehrenburg, Konstantin Simonov, Vsevolod Vişnevskiy ve Vladimir Veliçko gibi yazarların gazetelerde yayımlanan makale ve öyküleri, Sovyet insanını zafere olan umudunu kaybetmemeye ve vatana olan bağlılıklarını korumaya çağırıyordu. Genel olarak savaş yılları boyunca Sovyet basınıının temel maksadı, kitlelerin militarize edilmesini ve herkesin bilincinde düşman resmi oluşturulmasını temin etmekten ibaretti⁵⁹.

Savaşın bitiminin ardından ülkedeki ekonomik sıkıntılar basını da etkiledi. İlk olarak merkezi yayın organlarının dışında kalan tüm gazetelerin hacmi iki sayfaya indirildi. Bu alanda maddi ve teknik yetersizlik, uzman gazetecilerin eksikliği açıkça hiss olunmaya başlandı. Bunun engellenmesi için bazı adımlar atıldı. Öncelikle askeri gazetecilik alanında faaliyet gösteren tüm gazeteciler, baskı malzemeleri ve mali kaynaklar sivil gazetecilik alanına yönlendirildi. Bu önlemler çok kısa sürede sonuç

⁵⁷Ovsepyan, 1996, s: 93

⁵⁸Popov ve Gorokov, s: 15

⁵⁹ Yelena Lenarovna Kramkova, "Periodičeskaya Peçat 1941-1945 qq." (1941-1945 Yıllarında Süreli Yayınlar), Rusya Bilimler Akademisi Samara Bilim Merkezi Haberleri, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007, s: 424

verdi. Savaş zamanında tümülkede yayımlanan gazete ve dergilerin sayısı 4500 civarındayken, 1946`da bu sayı 7.000`i geçmişti⁶⁰.

Özetlemek gerekirse Çarlık Rusyası`ndamevcut olan gazetecilik kültürünün 20. Yüzyılın başlarından itibaren genişleyen Marksist akımların etkisi altına girdiğini, gizli ve illegal işçi örgütlerine ait yayınların Sovyet basınının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Yurtdışında da yayımlanan bu tür gazete ve dergiler 1917`de gerçekleşen devrimin ardından Rusya`da yasal bir şekilde yayımlanmaya başlamış, Komünist Parti`nin iktidara gelmesiyle birlikte basının iktidarın kontrolü altına geçmesi süreci başlamıştır. Kısa sürede bu süreci tamamlayan Sovyet yönetimi 1920-30`lu yıllarda ekonomik kalkınma, tarım ve sanayinin kalkınması gibi konularda basını yönlendirmiş, çeşitli sanayi dallarına, köylülere yönelik süreli yayınlar devreye girmişti. İkinci Dünya Savaşı Sovyet basını dikkatini tamamen cepheye, savaşa ve anti-faşist propagandasına yöneltmiştir. Savaşın ardından tüm imkanlar sivil basının yeniden eski gücüne ulaştırılmasına, ülkenin imarı sürecinde basına büyük roller yüklenmesine yönlendirilmiştir.

Ancak Sovyet basınından bahsederken Stalin`in iktidarı boyunca sürdürdüğü ve 30`lu yıllardan itibaren şiddetlenen bskının etkisini de gözardı etmemek gerekir.

⁶⁰Ovsepyan, 2001, s: 174

1.2. Stalin Baskısı ve Sovyet Basını

1922`de Stalin⁶¹ RK(b)P Merkez Komitesi Genel Sekreteri görevine seçildi. RK(b)P`nin 13. Kurultayında (23-31 Mayıs 1924) Nadejda Krupskaya⁶², Lenin`in ölmeden önce yazdığı ve ölümünden sonra gerçekleşecek ilk kurultayda okunmasını istediği mektubunu okudu. Mektupta Troçki Bolşevik olmamakla, Zinovyev ve Kamenev işçi karşıtlığıyla, Buharin realist olmamakla itham ediliyordu. Stalin ise “yoldaşlara karşı haddinden fazla kaba, dikkatsiz ve hoşgörüsüz” olmakla suçlanıyor, bu kadar sert karaktere sahip birisinin devlete zarar vereceği belirtiliyordu⁶³. Bu yüzden de Lenin parti yönetimine bu göreve daha uygun birisinin getirilmesini istemişti.

Fakat bu kurultayda görevinde kalmayı başaran Stalin tek adam olma yolunda ilerlemeye başladı. Lenin`in ölümünden sonra başlayan güç mücadelesini kazanan Stalin, Lenin`in izlerini silmeye karar verdi ve bu işe YEP`in ortadan kaldırılması için zemin hazırlamakla başladı. Stalin`in YEP`e karşı tutumu parti içerisinde ona karşı yeni muhalefetin oluşmasına neden oldu. Tüm bu muhalefeti bertaraf edilmesi 20`li yılların sonuna kadar sürdü. 1929`da Buharin, Halk Maarif Komiseri Anatoli Lunaçarski; 1930`da da Sovnarkom⁶⁴ Başkanı Rıkov ve Tomskiy tutuklanınca Politbüro`da⁶⁵ eski üyelere sadece Stalin kaldı.⁶⁶

1929`da Stalin ve yandaşları parti üzerinde kontrolü ele geçirdikten sonra başlatacakları ekonomik politikayı ekonominin yatırıma aç ve dağılmış bir durumda olmasına dayandırdılar⁶⁷. YEP uygulamalarına son verilmesinin ardından beş yıllık planlar yürürlüğe girdi. Birinci beş yıllık plan, köylerde kollektifleşme süreci ve köy zenginlerine karşı verilen mücadele sonunda OGPU⁶⁸ ve NKVD⁶⁹ eliyle büyük katliamlara vardı. Sovyet tarihinin üç büyük katliam dalgasından ikisi Stalin`in

⁶¹ Gerçek adı İosif Vissarionoviç Cugaşvili`dir. Sonradan kendisine “çelik” anlamına gelen Stalin soyadını almıştır. Devrimci faaliyet zamanı kullandığı takma adı “Koba” olmuştur.

⁶² Lenin`in eşi .

⁶³ Guliyev et al., c:8, ss: 506 - 507

⁶⁴ Halk Komiserleri Sovyeti. 1946`ya kadar SSCB`nin yürütme organı olmuştur. Bu tarihten sonra ismi SSCB Bakanlar Sovyeti olarak değiştirilmiştir.

⁶⁵ SSCB Merkez Komitesi yönetici organı.

⁶⁶ Benderski ve Kmlıyov, s: 89

⁶⁷ Gregory, s: 93

⁶⁸ Devlet Politik İdaresi Örgütü. Önce adı GPU olmuş, SSCB`nin kurulmasının ardından OGPU olarak değiştirilmiştir. Bir çeşit gizli emniyet teşkilatıydı. Temmuz 1934`te NKVD`nin bünyesine geçmiştir

⁶⁹ Halk İçişleri Komiserliği yani İçişleri Bakanlığı.

dönemine denk gelmektedir. Bu üç dalganın ilki olan 1918-1920 döneminin ardından 1930-1933 yılları arasında 60 binden fazla insan kollektifleşmenin kurbanı oldu. 1937-1938 dönemi ise 670 binden fazla insanı vurdu. Stalin baskısı İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar daha 340 binden fazla insanın hapislerde ve çalışma kamplarında ölüme terk edilmelerine neden oldu⁷⁰.

Stalin sanat, edebiyat ve müziğe karşı kayıtsızdı. Bazen “Aida” operasını izlemeye giderdi. Kadınlarla da ilgilenmiyordu. Stalin kendi eşine bile fazla zaman ayırmıyordu⁷¹. Stalin dönemi baskısının nedenleri araştırma konusu olmuş ve bu araştırmalar sonucunda çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Stalin'in bu davranışlarını paranoyak ve ruh sağlığının bozuk olması⁷² ve Kafkas kökenli olması⁷³ ile açıklayanlar olmuştur. Bazı araştırmacılar bu durumun ekonomik ve siyasi yönlerini temel alarak baskının kendi rejimini ayakta tutmak için Stalin tarafından bir alet olarak kullanıldığını iddia etmekteyken, bazıları da hastalık boyutunu ele alarak onun milyonları katletmesini deli olmasına (“Stalin killed millions because he was crazy”)⁷⁴ bağlamışlardır.

Komünist Parti tüm SSCB'nin ekonomik ve politik yönünü değiştirecek kadar yetkiyle donatılmıştı. Parti yöneticilerinin her alanda söz sahibi olmasını göz önünde bulundurursak, Stalin döneminde gerçekleşen baskı ve katliamlar dizisinin 17. Yüzyılın “cadı avı” katliamlarıyla benzerlik gösterdiği de söyleyebiliriz. Çünkü Sovyetler Birliği'nde de Stalin ve bir grup parti liderinin verdikleri kararlar milyonların kaderini belirlemiştir⁷⁵.

Nedeni ne olursa olsun Stalin'in uyguladığı baskı ve katliamlar toplumun her kesimini etkilediği gibi basını da vurmuştur. Stalin'in basına bakışı Bolşeviklerin temel bakış açısıyla aynıydı: Gazetecilik sosyalizmin kurulmasına hizmet etmeliydi. Ancak

⁷⁰Paul R. Gregory et al, “Dictators, Repression and the Median Citizen: An “Eliminations Model” of Stalin's Terror (Data from the NKVD Archives)”, *Journal of Comparative Economics*, Elsevier, cilt: 39, s: 1, Mart, 2007, ss: 34 – 42

⁷¹Boris Bajanov, *Stalin'in Eski Sekreterinin Hatıraları*, Sankt Peterburg, Vsemirnoe Slovo, 1992, s:135

⁷² Daniel Rancour-Lafferiere, “The Mind Of Stalin Revisited”, AAASS Annual Meeting, Boston, November, 2004

⁷³Jeorg Baberowski, “Zivilisation Der Gewalt: Die Kulturullen Ursprünge Des Stalinismus”, Humboldt-Universität zu Berlin, Temmuz, 2003

⁷⁴Mark Harrison, “The Rational Choise Dictator: Reply”, *Europa-Asia Studies*, cilt: 58, sayı: 7, ss: 1148 – 1154

⁷⁵ John Arch Getty ve Oleg Naumov, *The Road To Terror: Stalin And Self-Destruction Of The Bolsheviks, 1932-1939*, çev. Benjamin Sher, New Haven, Yale University Press, 1999, s: 7

Stalin`in tüm yönetimi kendi elinde toplama çabaları, basını sosyalizmin kurulması yolunda kullanılan bir araç olarak görmekten çok kendi düşüncelerini yansıtan bir alet olarak kullanmasına neden olmuştur. Bunun ilk belirtilerini ise, siyasi alandaki tartışmaların basına yansmasıyla ortaya çıktı.

BK(b)P`de ⁷⁶ “Yeni Muhalefet”in ⁷⁷ önderlerinden ve partinin Leningrad teşkilatının başkanı olan Grigori Zinovyev kendi eleştirilerini daha çok burada dile getiriyordu. Onun keskin çıkışlarını da *Leningradskaya Pravda* (Leningrad Hakikatleri) gazetesi yansıtıyordu. BK(b)P`nin 14. Kurultayında ⁷⁸ kabul edilen kararlar doğrultusunda “Yeni Muhalefet”in tasfiyesi süreci başladı. Partinin Leningrad teşkilatının kongresinde (Şubat 1926) Zinovyev yönetimine son verildi. Tabi Zinovyev`in muhalif düşüncelerini yansıtan *Leningradskaya Pravda* da kapatıldı.

“Yeni Muhalet”in tasfiyesinin ardından Troçkist-Zinovyevci muhalefet grubu yaratıldı. Troçki`nin baskın olduğu muhalif düşünce, 1927`de onun partiden atılmasıyla bastırıldı. 1929`da Türkiye`ye kaçmak zorunda kalan Troçki dört aydan sonra burada *Muhalefet Bülteni*`ni yayımlamaya başladı. Bu yayının faaliyetini üç döneme ayırabiliriz. İlki 1929`dan Hitler`in Almanya`da, Stalin`in SSCB`de iktidarını pekiştirdiği 1933-1934 tarihine kadar, ikincisi dünya savaşının başladığı 1939`a kadar; üçüncü ise, Troçki`nin ölümü ve SSCB`nin savaşa girmesiyle başlayan dönemleri kapsar⁷⁹. Troçki`nin düşüncelerini yansıtan *Muhalefet Bülteni*`nin ana temasını Stalin karşıtı yazılar oluşturuyordu. Burada Stalin`i konu alan “Bir Teorisyen Olarak Stalin”, “Stalin ve Komintern”, “Stalin Yine Stalin Aleyhinde Tanıklık Yapıyor” ve “Hitler ve Stalin” gibi makaleler yayımlanıyordu.

Troçki`nin 1927`de siyasi hayattan uzaklaştırılmasına rağmen Stalin`e karşı yeni muhalif fikirler ortaya çıktı. Bu muhalif fikirleri savunanların başında Buharin geliyordu. Bolşeviklerin zaferinde büyük önem taşıyan ve köylüleri devrimcilerin

⁷⁶Komünist Parti`nin 1925-1952 yılları arasındaki adı.

⁷⁷1925`te BK(b)P içerisinde Grigori Zinovyev ve Lev Kamenev`in liderliğinde ortaya çıkan muhalefet grubu. Sovyetler Birliği`nin sanayileşme sürecinin Sosyalist sanayileşme değil devlet kapitalizmi olduğunu iddia ediyordu. Tasfiyenin ardından Troçkistlerle birlikte parti içinde muhalif blok oluşturdular. 2-19 Aralık 1927 tarihinde gerçekleşen BK(b)P kurultayında alınan kararların ardından bu blok da ortadan kaldırıldı.

⁷⁸18-31 Aralık 1925 tarihinde gerçekleşmiştir.

⁷⁹Ovsepyan, 1996, s: 82.

arkasından sürükleyen en önemli faktör olan toprak meselesinde Stalin'in kollektifleştirme politikasını başlatması Buharin ile fikir ayrılığına düşmelerine neden oldu. Daha önceleri Stalin ideolojisinin en büyük savunucularından olan Buharin'in muhalif tutumu büyük bir "tehlike" içeriyordu: Çünkü kendisi *Pravda* gazetesinin editörüydü. Buharin'in 30 Eylül 1928'de *Pravda* gazetesinde yayımlanan bir yazısı Stalin'in sanayileşme politikalarına karşı tutumunu bir kez daha gösterdi. "Zametki Ekonomista" (İktisatçının Notları) adlı makalede sosyalist kuruculuğunun önce köylerde gerçekleştirilmesi gerektiğini, bunun uzun bir süreç olduğu belirtilmişti. İyi bir ekonomi uzmanı olan Buharin'in bu makalesi aslında tarafsız bir ekonomik analiz olarak görülse de, Stalin'in her alanda olduğu gibi basında da kontrolü elinde bulundurma isteği yüzünden tam bir muhalefet örneği olarak karşılandı. Bu yüzden 1929'da Buharin'in partiden uzaklaştırılması, *Pravda* gazetesinin editörlüğünden alınması doğal olduğu gibi, 1 Temmuz 1929'da *Pravda*'nın şunları yazması da normal karşılanmalıdır: "Artık *Pravda*'dan herhangi bir köy gazetesine kadar her gazetenin en mühüm işi beş yıllık plandır". 1 Eylül 1929'da ise *Pravda* "Beş yıllıklar dört yılda!" sloganını yayımladı⁸⁰.

1934'te *İzvestiya* gazetesi editörlüğüne atanan Buharin, Stalin'in onu cezalandıracağını biliyordu. Hatta 1 Aralık 1934'te gazete binasındaki odasında gelen bir telefonda Kirov'un⁸¹ ölüm haberini alınca şöyle demişti: "Artık Koba hepimizi kurşuna dizecek". (Kirov'un öldürülmesi bazı araştırmacılar tarafından da 1937 katliamlarının başlangıcı olarak görülmektedir)⁸². Zinovyev, Kamenev, Pyatakov, Sokolnikov gibi muhaliflerin ardından sıra Buharin'e geldi. 1938'de idam edilmeden önce Stalin'e yazdığı mektupta⁸³ "Koba, benim ölümüm neden senin için önemli?"⁸⁴ diye sormuştu.

1930'da gençlerin Komünist ruhta terbiyelendirilmesi için büyük önem taşıyan *Komsomolskaya Pravda* gazetesine, hizmetlerinden ötürü Lenin Madalyası verildi.

⁸⁰"Vıpolnim Pyatiletku V Çetire Goda" (Beş Yıllıklar Dört Yılda Tamamlanıyor), *Pravda*, 1 Eylül 1929, s: 3.

⁸¹ BK(b)P'in Siyasi Büro üyesi, en popüler parti yöneticilerinden biri ve Stalin'in yakın dostu . Leningrad'da bir suikastle öldürülmüştür.

⁸² Yevgeniya Ginzburg, *Krutoy Marşrut(Sert Rota)*, Moskova, AST Yayınları, 2008.

⁸³ Mektubun adı "Otsu Narodov" (Halkların Atasına).

⁸⁴Yefimov ve Fradkin, s: 64.

Gazetenin madalya almasına rağmen onun yönetici kadrosu dönemin siyasi hayatındaki olaylar nedeniyle takip ve baskılarla yüz yüze kaldı. Editörlerden Vladimir Bubekin, Kostrov ve SSCB LKGİ⁸⁵ genel sekreteri Aleksandr Kosarev de kurşuna dizildiler⁸⁶.

Gazetelerde “vatan haini” olarak bahsedilen şahıslar, onlara yöneltilen suçlamalar hakkında okucuların kafasında soru işaretleri oluşuyordu. Gazete sayfalarında demokratikleşme süreci, yeni Sovyet Anayasası ve vatan hainlerinin mahkeme süreçleri ile ilgili haberler yer alıyordu. İnsanlar Anayasa Komisyonu Başkanı Buharin, SSCB LKGİ Genel Sekreteri Kosarev, Sovnarkom Başkan Yardımcısı Çubar, Halk Ağır Sanayi Komiseri Yardımcısı Pyatakov, Uzakdoğu Askeri Bölgesi Komutanı Blüçer gibi partinin önde gelen üyelerinden bilinen şahısların karşı devrimci faaliyetler içinde olduğuna inanmadılar. Ancak Troçkistlerin karşı devrimci faaliyetleri, dünya burjuvasinin saldırgan planları hakkındaki resmi haberlere ve gazete makalelerine inanmak gerekiyordu⁸⁷.

YEP uygulamalarının ortadan kaldırıldığı 1930`ların başından itibaren kolektifleştirme süreci için yapılan baskılar sonucunda onbinlerce insan hapis cezaları ve katliamlarla yüzyüze kaldı. İkinci beş yıllık planın uygulanmaya başlamasının ardından (1933) Stalin baskısı daha da şiddetlendi. Bunun temel nedeni, köylülerin 1932`den itibaren buğday planlarını yerine getirememesi oldu. 1933 İlkbahar`ından itibaren yeni katliam dalgası başladı. Stalin tarafından verilen emirler doğrultusunda onbinlerce parti üyesi, kolhoz⁸⁸ çalışanları, üretim uzmanı “sabotaj” ve “vatana ihanet” suçlamalarıyla yüzyüze kaldı. Daha önce “zorba” anlamında kullanılan “kulak” kelimesi artık parayla işçi çalıştıran köy zenginler için kullanılıyordu. Rusya`nın en seçkin tarım üreticilerini aileleri ile birlikte Tundra⁸⁹ ve Tayga`ya⁹⁰ atmaya başladılar⁹¹.

⁸⁵Lenin Komünist Gençler İttifakı. Parti ve devlet yönetimi için kadroların hazırlanmasını sağlayan, 14-28 yaşlarında gençlerin alındığı Sovyetler Birliği Komünist Partisi`nin yan örgütü.

⁸⁶Ovsepyan, 2001, s: 122.

⁸⁷Ovsepyan, 2001, s: 131.

⁸⁸ Kollektivnoe hozyaystvo ifadesinin kısaltması. Ortak üretim araçları ve emeğe dayalı köylü kooperaifleri, kolektif çiftliklerin genel adı olmuştur.

⁸⁹Ilıman kuşağın kuzeyinden kutuplara doğru gittikçe ormanların yerini bodur çalılırların aldığı, yılın büyük bölümünde karla kaplı ovalar. Sibirya`nın kuzey kesimleri hakim olduğu bölgelerdir.

⁹⁰Sert karasal iklimli kuşakta yerleşen, geniş bir alana yayılmış soğuk, bataklık ve ormanlık bölgeler için kullanılan terim.

⁹¹Aleksandr Soljenitsın, *Gulag Takımadaları*, Çev. Selim Taygan, İstanbul, Nebioğlu Yayınevi, 1974, s: 58.

1930`lu yıllarla beraber SSCB`de özel teşebbüsün mevcudiyeti tamamen ortadan kalkmaya başladı. 1932`de mağazalar üzerinde özel mülkiyet ve aracılık yasaklandı. Özel üretim illegal hale geldi. Küçük esnafılık hala yasal olsa da malzemelerin getirilmesi ve işlenmesi hususunda çıkarılan zorluklar nedeniyle büyük ölçüde ortadan kalktı. Sovyet propagandası tüm dünyaya bizim işletmeyi-SSCB`yi övmekle uğraşıyordu⁹² ve beş yıllık planların verdiği mesaj şuydu: “*Herşey daha güzel, hayat daha mutlu!*”⁹³

Bu durum basına da yansdı. Basın hukuksuz uygulamaların, hapislerin ve binlerce ailenin sürgüne gönderilmesinin destekçisi yapıldı. Tüm basında sınıf mücadelesini yansıtan, “muhaliflere” ve “vatan hainlerine” saldıran yazılar yer alıyordu. Stalin basının tüm katmanlarını kontrol altına alma politikası izliyordu. Bu politikanın sonucu olarak 19 Ocak 1931`de “Köy, Eyalet ve Yerel Basın Hakkında” karar kabul edildi. Bu kararlar “*kulaklara karşı mücadele ve kollektifleşme*” konusunda basının görevleri belirleniyordu. Basının kontrol altına alınması için 19 Ağustos 1932 tarihli: “Fabrika – Müessese Basını Hakkında”ki karar önemliydi. Kararda yerli Komünistlerden fabrika ve müesseselere ait yayın organlarına destek vermeleri talep ediliyordu⁹⁴. Siyasi şubelere ait gazetelerin yayımlanmaya başlamasıyla (1933) birlikte, basının Stalin`in aleti haline çevrilmesi daha da hız kazandı.

Düşmanca faaliyette bulunmakla suçlananların gönderildiği kamplar ve bu kişilere karşı alınacak tedbirler çeşitli dönemlerde farklı isimlerdeki devlet daireleri tarafından uygulanıyordu. BİTR⁹⁵, GÜİTL⁹⁶, UİTLK⁹⁷ bunlardan bazıları olsa da en çok bilineni ve sadece bir devlet dairesi değil aynı zamanda kampların genel adı olarak da kullanılan GULAG⁹⁸ olmuştur. Çalışma kamplarındakileri konu alan, yüzbinlerce yarı aç insanınverimli çalışmasını sağlamak için çabalayan yayınlar vardı. Bu tip yayınlar için genel olarak Gulagovskaya Gazeta (GULAG gazetesi) deniliyordu. GULAG gazetelerinden biri olan *Perekovka* (Yeniden Terbiye Etme) Moskova-Volga

⁹²Kotkin, s: 264

⁹³Gregory, s: 124

⁹⁴ Benderski ve Kmilyov, s: 89

⁹⁵Islah Çalışmaları Bürosu

⁹⁶Islah Kampları Merkez İdaresi

⁹⁷Islah Çalışmaları Kampları ve Kolonileri İdaresi

⁹⁸ Toplama Kampları Merkez İdaresi

Kanalı inşaatı sırasında yayımlanıyordu. *Perekovka*'da yayımlanan bu yazı izlenen politikanın niteliğini ortaya koymaktaydı: “*Lagernikler*⁹⁹! *Toprak işlerini %150 yerine getirelim*”¹⁰⁰.

Stalin katliamları 1930'lu yılların sonuna doğru daha da şiddetlendi. Dönemin İçişleri Halk Komiseri Frinovski'nin 30 Temmuz 1937'de Stalin'in Özel Kalem Müdürü Poskryobişev'e takdim ettiği 19 sayfalık “SSCB Halk İçişleri Komiserinin Eski Kulak, Cani Ve Diğer Anti-Sovyet Unsurların Cezalandırılması Hakkında 00447 Sayılı Emir” başlıklı gizli yazıyla Sovyet tarihinin en büyük (1937-38) dönemi katliam dalgası başladı¹⁰¹. Bu katliam dalgası basından da yer buldu ve bu dönemde *Pravda* yayın kurulu üyelerinden Koltsov, *Komsomolskaya Pravda* gazetesi editörü Kostrov, gazeteci-yazar Tretyakov gibi ünlü gazeteciler kurşuna dizildi.

Özetle Stalin'in parti ve devlet yönetiminde tüm kontrolü ele almasının ardından basına karşı da baskılar artmıştır. Siyasi alanda olduğu gibi basında da muhalif düşüncelere yer kalmamıştır. Mevcut yayın organları Stalin'in iradesi dışında herhangi bir yazıya yer veremez hale getirilmiştir. Bunun yanısıra uygulanan baskıyı haklı göstermek, kamplarda asılsız suçlamalarla yarı aç çalıştırılan insanların “ıslah” edilme sürecini kitlelere ulaştırmak için tasarlanmış yeni yayın organları faaliyet göstermeye başlamıştır. 1937-1938 katliamları ile eş zamanlı olarak basının siyasileştirilmesi süreci tamamlanmıştır.

⁹⁹ Rusça kamp anlamına gelen “lager” kelimesinden türemiştir. Kamplardaki tutsaklar için kullanılmaktaydı.

¹⁰⁰ Ovsepyan, 2001, s: 130

¹⁰¹ Mark Yunge ve RolfBinner, *Kak Terror Stal “Bolşim”? Sekretny Prikaz no: 00447 i Teknologiya Yevo İspolneniya (Terör Nasıl “Büyük” Oldu?: 00447 Sayılı Gizli Emir ve Onun Uygulanması)*, Moskova, AİRO – XX, 2003, s: 21

İKİNCİ BÖLÜM

PRAVDA GAZETESİNDE TÜRKİYE VE TÜRKLÜK İMGESİ

2.1. *Pravda* Gazetesinin Sovyet Basımındaki Yeri

1905-1907 yılları arasında gerçekleşen devrimden sonra Rusya'da devrimci faaliyetler devam etti. Yüzlerce devrimci işçi grubu gizli şekilde veya yurtdışında faaliyet göstermekteydi. Tüm ülkede yeni bir devrimin gerçekleşeceği düşüncesi hakimdi. Devrimci harekette basına büyük önem veriliyordu. Bunun sonucunda 29 Aralık 1910'da yasal *Zvezda* (Yıldız) gazetesi yayımlanmaya başladı. Giderek Bolşevik gazetesi haline gelen *Zvezda* haftada bir yayımlanıyordu. Fakat günlük gazeteyle olan ihtiyaç da ortadaydı. Bu husus *Zvezda* gazetesinde de gündeme getiriliyordu. Örneğin, 5 Kasım 1911'de *Zvezda* "başkent ve eyaletlerde günlük gazeteyle ihtiyaç var... Bize gazete, gazete ve gazete lazım! Bunun için de para, para ve para!.." ¹⁰² yazıyordu. *Zvezda* günlük bir gazete için para toplama kampanyası da başlatmıştı. Gazetenin yayın hayatı *Pravda*'nın yayımlanmaya başlamasıyla sona ermiştir.

Günlük bir proleter gazetesine duyulan ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkan *Pravda*'nın ilk sayısı ve formatı tartışma konusu olmuştur. Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki fikir ayrılığı her ikisinin devrimci gruplardan bu konuda destek aramasına neden oldu. Bolşeviklerin önerdiği gazete formatının kabul edilmesi onların çoğunluk tarafından desteklendiğini bir daha ortaya koydu, 519 işçi grubundan 504'ü Bolşevik günlük gazetesi için bağışta bulunmuştu ¹⁰³.

22 Nisan (5 Mayıs) 1912'de yayımlanmaya başlayan *Pravda* gazetesi 1912-14 yılları arasında Devlet Duması'ndaki ¹⁰⁴ Sosyal-Demokrat fraksiyonun resmi yayın organı olmuştur. Gazetenin resmi görünümü bu olsa da gerçekte RSDİP'in yayın organı halindeydi.

¹⁰²Viktor Afanasyev ve Mihail Stepicev, *Leninskoy "Pravde"-70 Let (Lenin'in "Pravda"sı 70 Yaşında)*, Moskova, *Pravda* Gazetesi Yayınevi, 1982, s: 29

¹⁰³Afanasyev ve Stepicev, s: 30

¹⁰⁴Çar Rusyası'nda sınırlı yetkilere sahip yasama organı olmuştur. Aralık 1905 – Temmuz 1906, Şubat 1907-Haziran 1907, Kasım 1907-Haziran 1912, Ekim 1912-Ekim 1917 olmak üzere dört ayrı dönemde faaliyet göstermiştir. Devrimci kitlelerin baskısı altında Ekim 1917'de Geçici Hükümet tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Pravda, Bolşevik basın donanmasının amiral gemisiydi¹⁰⁵. Gazetenin hem parti hem de devrimci hareket için taşıdığı önemi göz önünde bulunduran Lenin, Paris'ten Krakov'a gelerek gazetenin faaliyetleriyle daha yakından ilgilenmeye başladı. *Pravda* gazetesi 19. Yüzyılın sonu ile 20. Yüzyılın başlarındaki devrimci yayınlarının tüm tecrübelerini yansıtan bir yayın organı haline geldi.

Gazete sadece sözde değil gerçekte de işçi gazetesiydi. *Pravda*'nın esas okucu kitlesi işçilerden oluştuğu gibi ilk 99 sayısında gazeteyle işbirliği apan işçi sayısı da 1783'tü¹⁰⁶. Lenin gazetenin birinci yıldönümü ile ilgili yazısında bu konuya dikkat çekerek *Pravda*'nın devrimci hareket açısından ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Gazeteye daha çok işçilerin rağbet göstermesi konusuna değinen Lenin, *Pravda*'nın amacının sadece işçi mücadelesine katkı sağlamak olmadığını, tüm halka örnek olmak ve yoluna ışık tutmak olduğunu belirtmiştir.

Lenin'in de aktif bir şekilde gazete için çalıştığı 1912-1914 yılları arasındaki bu dönemde sık sık kapatıldığından dolayı gazete çeşitli isimler altında yayımlanmıştır. Gazete 1913'te *Raboçaya Pravda* (İşçi Hakikati, 13 Temmuz-1 Ağustos), *Severnaya Pravda* (Kuzey Hakikati, 1 Ağustos-7 Eylül), *Pravda Truda* (Emeğin Hakikati, 11 Eylül-9 Ekim), *Za Pravdu* (Hakikat Uğruna, 10 Ekim-5 Aralık), *Proletarskaya Pravda* (7 Aralık-22 Ocak 1914), 1914'te *Put Pravdı* (Hakikat Yolu, 22 Ocak-21 Mayıs) ve *Trudavaya Pravda* (Emekçi Hakikati, 23 Mayıs-8 Temmuz) adları altında yayımlanmıştır. 1912-1914 yılları arasında yayımlanan 645 sayısının 190'ı için cezai önlemler alınmıştı¹⁰⁷.

8 Temmuz (21 Temmuz) 1914'te Birinci Dünya Savaşı nedeniyle *Pravda* kapatıldı, yayınevi dağıtıldı ve çalışanları tutuklandı. Şubat (Mart) Devrimi'nin hemen ardından RSDİ(b)P Merkez Komitesi ve Petrograd (Peterburg)¹⁰⁸ Komitesinin resmi yayın organı olarak yayımlanmaya başladı. Fakat Geçici Hükümet'in kararıyla birkaç

¹⁰⁵Peter Kenez, *The Birth Of Propaganda State: Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, s: 32

¹⁰⁶Afanasyev ve Stepiçev, s: 30

¹⁰⁷Guliyev et al., c: 7, s: 617

¹⁰⁸1703'te Rusya çarı I. Pyotr'un (Deli Petro) Baltık Denizi'ne çıkma planlarının bir parçası olarak Petropavlovsk Kalesi inşa edildi ve bununla da Peterburg kentinin temelleri atılmış oldu. Kentin adı 31 Ağustos 1914'e kadar Sankt-Peterburg, 26 Ocak 1924'e kadar Petrograd, 1991'e kadar Leningrad olmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından tekrar ilk adını almıştır.

kez kapatılan gazete çeşitli adlar altında yayımlanmaya devam etti. Temmuz-Ekim 1917 tarihlerinde *Listok "Pravdı* (Pravda Gazetesi), *Raboçiy i Soldat* (İşçi ve Asker), *Proletariy* (Proleter), *Raboçiy* (İşçi) ve *Raboçiy Put* (İşçi Yolu) adları altında yayımlanan gazete 27 Ekim (9 Kasım) 1917'den itibaren tekrar *Pravda* adını aldı ve RSDİ(b)P MK'nin resmi yayın organına çevrildi. Mart 1918'den sonra Moskova'da yayımlanmaya başladı¹⁰⁹.

Ekim Devrimi'yle Bolşeviklerin iktidara gelmesinin ardından 26 Ekim (8 Kasım) 1917 tarihli Barış Hakkında Karar¹¹⁰ imzalandı ve iktidar Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi için girişimlere başladı. Partinin resmi organı olan *Pravda*'da da bu konuya değinildi. 22 Kasım 1917'de gazetede Almanya ile barışın sağlanması için görüşmeler yapıldığı haberi yayımlandı. Bu sayıdan itibaren *Pravda*, çar yönetimi ve Geçici Hükümet'in yaptığı gizli antlaşmaları ortaya çıkarmaya başladı. Bu süreçte gazetede 100'den fazla gizli diplomatik belge yayımlandı¹¹¹. Brest-Litovsk Antlaşması'nın¹¹² imzalandığı dönemde *Pravda* sadece eski rejimi hedef alan yazılar yayımlanmıyordu. Gazete sayfalarında muhalefetin Almanya ile savaşın sona erdirilmesini engelledikleri yönünde haberlere sık sık rastlanıyordu. Gazetenin eleştiri hedefinde ise, en çok "sol Komünistler"¹¹³ vardı.

İç savaş ve dış müdahale yılları boyunca *Pravda*'nın üstlendiği rol büyük olmuştur. Bu yıllarda *Pravda* bir parti gazetesi olarak propagandacı görevini yerine getirmeye devam etmiştir. 30 Mayıs 1918'de Sovnarkom Moskova'da olağanüstü hal ilan etti ve aynı gün *Pravda*'da *Çevo Xoçet Burjuaziya?*(Burjuvazi Ne İstiyor?) adlı makale yayımlandı. Makalede proleterya devriminin muhafaza edilmesi için mücadeleye başlamasının gerekliliği anlatılmaktaydı. 1 Haziran 1918'de *Pravda*'da yayımlanan "Pod Rujye!" (Silah Altına!) makalesinde ise, işçi ve köylülere orduya katılma çağrısı yapılıyordu.

¹⁰⁹ Guliyev et al., c: 7, s: 617

¹¹⁰ Dekret O Mire. Bkz *Sovyet İktidarının Kararları*, ss: 12-15

¹¹¹ Ovsepyan, 2001, s: 65

¹¹² 3 Mart 1918'te Sovyetler Birliği ile Almanya arasında imzalanmış, SB büyük kayıplar pahasına savaştan çekilmiştir.

¹¹³ Ocak 1918'de mevcut yönetimin iç ve dış politikasını eleştiren muhalif grup. N. Buharin, V. Kuybişev, A. Kollontay, R. Zemlyaçka, M. Frunze gibi devrimcilerin liderliğindeki bu grup diğer ülkelerde de devrimin gerçekleşmesini, Batı Avrupa'da devrimler olmadan Rusya'daki devrimin yaşamayacağını ve Almanya ile savaşın devam ettirilmesi gerektiğini savunuyordu.

Sovyet basınının en önemli aktörü olarak *Pravda*, ekonomik politikaların uygulanması döneminde de büyük roller üslenmişti. Bolşeviklerin basına propogandacı görevi yüklemelerinin doğal sonucu olarak *Pravda* gazetesi de YEP yıllarında kitlelerin yeni oluşturulan düzene uygun olarak örgütlenmesi uğrunda faaliyet göstermeye başladı. Bu faaliyeti yürütmek için *Pravda* gazetesi işçi ve köylü muhabirlerinin sayısını arttırmıştı. *Pravda*, sanayi bölgelerindeki muhabirleri tarafından ama özellikle işçi muhabirlerince, işletmelerdeki gelişmeye, planın ne kadar uygulandığına ve yarışmaya¹¹⁴ ilişkin sürekli bilgilendiriliyordu¹¹⁵.

Pravda partinin resmi yayın organı olduğu için birçok kararların, yasaların habercisi olarak da görülmekteydi. Örneğin sanayileşmenin hız kazandığı bir dönemde, 11 Ocak 1930 yılında *Pravda* gazetesinde yayımlanan bir makalede “kulaklara karşı sonuna kadar mücadele edilerek onların yer yüzünden silinmesi” çağrısı yapılmaktaydı¹¹⁶. Bu haberden iki hafta sonra “Kollektifleşme Bölgelerinde Kulak Çiftliklerinin Yasaklanması Hakkında” karar kabul edildi ve bunun ardından kulaklara karşı sert cezalar uygulanmaya başlandı¹¹⁷.

Pravda sanayileşme yıllarında parti önderlerine köşelerini açmıştı . Örneğin, sanayileşmenin önemini anlatan Orconikidze¹¹⁸ 1932`de *Pravda`da* yayımlanan makalesinde en büyük görevlerinin “*halkın içerisinde özel kişileri öne çıkarmak olduğunu, kapitalist ülkelerde Al Capone gibi gangsterlerle dürüst insanları ayırt etmenin mümkün olmadığını*” belirtiyordu¹¹⁹. Bu konuda partinin *Pravda* gazetesine verdiği önem çok büyüktü. BK(b)P MK`nin “Pravda”nın 25. yıldönümü dolayısıyla (5 Mayıs 1937) yazdığı mektupta gazetenin “*Komünizmin zaferi için “Marks-Engels-*

¹¹⁴ Sosyalizm yarışı. Piyasa ekonomisinde mevcut olan rekabet kavramına benzese de, Marks tarafından kar amaçlı olmayan kişisel üretkenlik yarışı şeklinde nitelendirilmiştir.

¹¹⁵ Wilhelm Eildermann, “Pravda: Kollektif Bir Örgütleyici, Propagandacı ve Ajitator”, <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/277-sayi-159/793-pravda-kollektif-bir-orgutleyici-propagandaci-ve-ajitator> (Erişim tarihi, 30 Eylül 2013)

¹¹⁶ “Likvidatsiya Kulaçestvo Kak Klassa Stanovitsya V Poryadok Dnya” (Kulakların Bir Sınıf Olarak Yok Edilmesi Günümüzün Gerekliliğidir), *Pravda*, 11 Ocak 1930, s: 3

¹¹⁷ Ovsepyan, 2001, s: 124

¹¹⁸ Bolşevik Devrimi önderlerinden olmuş, 1932`de Halk Ağır Sanayi Komiseri görevine başlamıştır. Sanayileşme sürecinde hatalara yol verdiği noktasında ithamlarla karşı karşıya kalınca 1937`de intihar etmiştir. Takma adı Sergo olmuştur.

¹¹⁹Kotkin, s: 236

Lenin değerlerine, Bolşevizmin tüm yurttta yayılmasına, vatan hainlerine karşı verilen mücadeleye büyük önem verdiğine” partinin emin olmasından bahsediliyordu¹²⁰.

Pravda gazetesinde partinin sanayileşme ile ilgili tutumunu yansıtan haberlere, özel muhabirlerin yazılarına, telgraf ve mektuplara geniş yer verilirdi ve tüm bunlar gazetenin “Sanayileşme Cephesinden Son Haberler” bölümünde yayımlanıyordu¹²¹.

Sadece dürüst insanların ayırt edilmesi değil, rejimin “gözünün tutmadığı” diğer herkes de çeşitli suçlamalarla hapsedilerek çalışma kamplarına gönderilmekteydi. Magnitogorsk Çalışma Kampı'na gönderilen insanlara karşı yapılan suçlamaları yine *Pravda*'dan okuyabiliriz: “*Sosyalist toplumundaki hırsızlar, dolandırıcılar, üçkağıtçılar ve soyguncular için Magnitogorsk ORS`de*¹²² *rahat bir yuva kurulmuştur*”.¹²³

İkinci Dünya Savaşı yıllarında *Pravda* faşizme karşı mücadelenin örgütlenmesinde önemli araçlardan biriydi¹²⁴. Savaş yıllarında yayın organları cephe bölgelerine muhabirler göndermekteydi. Bu alanda da *Pravda* başı çekiyordu ve cepheye 40 muhabir göndermişti.

Savaşın seyri değiştikçe *Pravda*'da yer alan haber ve makalelerin niteliği de değişiyordu. Örneğin savaşın ilk yıllarında Sovyet ordusunun geri çekilme ve direnişi sırasında yayımlanan “Moskova Düşmanı Korkutuyor” başlıklı makale¹²⁵ “*artık bir adım bile atılmayacak!*” cümlesiyle başlıyordu. Yazar makalede tüm Sovyet vatandaşlarını mücadeleye çağırıyordu. Savaş yılları boyunca gazetede Sovyet vatandaşlarına ait 400 binden fazla mektup yayımlanmıştı. Savaşın sonlarına doğru Sovyet birliklerinin Doğu Avrupa'da ilerlediği ve Almanya'ya girdiği günlerde yayımlanan “Kurtarıcı Asker” başlıklı makalede¹²⁶ ise SSCB'nin zaferi, Alman halkı ve faşizme bakış açısından bahsediliyordu. 9 Mayıs 1945 günü *Pravda*'da, Almanya'nın teslimiyet mütarekesi yayımlanmıştır.

¹²⁰Okorokov et al., s: 191

¹²¹ Ovsepyan, 2001, s: 126

¹²² Otdel RaboçevoSnabjeniya ifadesinin kısaltması. Türkçeye İşçi Yetiştirme Bölümü olarak çevrilebilir. Çeşitli sanayi bölgelerinde çalıştırılmak için gönderilen hükümlülerden sorumlu birim olmuştur.

¹²³*Pravda*, 1 Temmuz 1936

¹²⁴Eildermann, s: 4

¹²⁵ “Moskve Ugrojayet Vrag”(Moskova Düşmanı Korkutuyor), *Pravda*, 18 Ekim 1941, s:

¹²⁶“Voin Osvoboditel” (Kurtarıcı Asker), *Pravda*, 26 Mart 1945, s:

Pravda'nın çalışma alanı SSCB ile sınırlanmıyordu. TASS'ın geliştirilmesi ve Sovyet gazetelerinin daha modern bir hale getirilmesinin ardından uluslararası ortamda gerçekleşen olaylara da gazetede sıkça yer verilmeye başlandı. Tümüyle Sovyet basınının öncüsü durumunda olan *Pravda* gazetesi bu alanda da çığır açtı.1930'ların sonuna doğru ivme kazanan faşizm tehlikesi ile ilgili olarak Komintern İcra Komitesi'nin hazırladığı "Faşizmle Mücadele" çağrısını yayımlayan *Pravda*, Berlin'de tutuklanan Bulgaristan Komünist Partisi yöneticisi Dimitrov'un mahkeme sürecini anlatan habelere üç ay boyunca sayfalarında yer verdi.

2.2. *Pravda* Gazetesinin Öne Çıkan Yüzleri

Pravda gazetesinin gelişmesinde Lenin`in çabaları büyüktür. *Pravda`nın* sadece kurucusu olarak kalmayan Vladimir İliç, aynı zamanda gazete için yazılar da yazıyordu. Gazetenin neredeyse her sayısında Lenin`in yazıları yayımlanıyordu. Gazetenin çıktığı 1912 yılından Birinci Dünya Savaşı`nın başlamasından sonra kapatıldığı 1914 yılına kadarki dönem, Lenin`in adıyla sıkı sıkıya bağlıdır.

Lenin`in kendisi gazete ile çok yakından ilgilenemese de gazetenin faaliyetine büyük önem veriyordu. Onun direktifleri ile 1912-1914 yılları arasındaki dönemde gazetenin editörü önce Nikolay Poletayev ¹²⁷ , daha sonra da Aleksey Badayev ¹²⁸ olmuştur. Ancak bu dönemde gazetenin sıklıkla kapatılması yüzünden editörleri de sık sık değişiyordu. Yakov Sverdlov ¹²⁹, Stalin gibi devrimciler de bu dönemde gazetenin editörlüğünü yapmışlar ¹³⁰. Ünlü Sovyet yazarı Maksim Gorki bu yıllarda *Pravda`nın* edebiyat bölümünden sorumluydu.

Mart 1917`de gerçekleşen devrimle beraber yeniden yayımlanmaya başlayan *Pravda`nın* yayın kurulunda Mihail Kalinin ¹³¹, Vyaçeslav Molotov ¹³², Stalin, Lenin, Lev Kamenev ve Lenin`in kızkardeşi Mariya Ulyanova gibi devrimciler dahil oldu.

Ekim Devrimi`nin ardından Bolşeviklerin basını kontrol altına alma çabalarının bir parçası olarak *Pravda* yayının kurulunun değiştirilmesi kararı alındı. Muhalif tutumu nedeniyle Buharin`in *Pravda`dan* uzaklaştırılması için Lenin`in sunduğu öneri RK(b)P

¹²⁷Daha önce *Zvezda* gazetesinin editörlüğünü yapmış, 1912`de Lenin ile birlikte *Pravda`yı* yayımlamaya başlamıştır.

¹²⁸ Dördüncü Devlet Duması`nın Bolşevik fraksiyonu üyesi olmuş, Lenin`in teklifi üzerine *Pravda`nın* editörlüğünü yapmıştır.

¹²⁹ Ekim Devrimi sırasında isyanın örgütlenmesini üstlenmiş, Sovyetler Birliği`nin ilk anayasa komisyonunun başkanı olmuştur. Devrim sırasında Andrey, Maks gibi takma adlar kullanmıştır.

¹³⁰ Afanasyev ve Stepiçev, s: 49

¹³¹ Ekim Devrimi`nin ardından Petrograd belediye başkanı, 1919`dan sonra Rusya Merkez İcra Komitesi başkanı, 1922`den SSCB MİK başkanı, 1938`den öldüğü 1946 yılına kadar da SSCB Yüksek Sovyeti Presidium Genel Sekreteri (SSCB Meclis Başkanı) görevlerini yürütmüştür.

¹³² Ekim Devrimi`nde silahlı isyanın örgütleyicilerinden biri olmuş, 1921`den BK(b)P MK sekreteri, 1930-1941`de SSCB Halk Komiserleri Sovyeti Başkanı (SSCB Başbakanı), 1941-1945`te Devlet Savunma Komitesi Başkan Yardımcısı olmuştur. Aynı zamanda 1939`dan 1957`ye kadar küçük aralıklarla SSCB Halk Dışişleri Komiseri görevini yürütmüştür.

MK`de kabul görmedi ve Buharin gazetesinin editörü oldu. Gazetesinin yayın kuruluna Sokolnikov ve Stalin de dahil oldu¹³³.

Buharin, *Pravda`nın* sadece editörlüğünü yapmakla kalmadı, aynı zamanda gazetede makaleleri de yayımlanmaktaydı. Stalin`e karşı muhalif tutumu Buharin`in gazetede yayımladığı makalelerde kendini gösteriyordu: “Bir Marksist Olarak Lenin”, “Ekonomi Politikasında Yeni Yöntemler”, “Sosyalizm ve İşçi-Köylü İttifakı Yolunda” vb¹³⁴. Bu makaleler genel olarak Leninist ve Marksist ideolojileri savunmaktaydı. “Zametki Ekonomista” ise Buharin`in *Pravda* editörlüğünden alınması sürecinin başlangıcı oldu. Siyasi hayatta düşüncelerine destek bulamayan Buharin, Nisan 1929`da gazetesinin editörlüğünden de alındı.

Buharin`den sonra kısa aralıklarla gazetesinin editörlüğüne Mihail Olminski¹³⁵, Garald Krumin¹³⁶, Maksimilian Savelyev¹³⁷ getirilmiştir. 1930`da ise *Pravda`nın* tabiri caizse, kaderini değiştiren Lev Mehlis¹³⁸ gazetesinin editörü olmuştur. Stalin`in özel sekreteri de olan Mehlis`in editörlüğü döneminde *Pravda* üzerinde devletin, daha doğrusu Stalin`in etkisi daha da arttı.

Hitler ile ilişkilerini normalleştirmek için aslen yahudi olan Halk Dışişleri Komiseri Litvinov`u bile görevden alan Stalin iki yahudiyi hiçbir zaman yanından ayırmadı: Kaganoviç ve Mehlis. Mehlis`in editörlüğü dönemine kadar objektifliğini az çok korumayı başaran *Pravda*, 1930`dan sonra merkezin, özel olarak da Stalin`in etkisi altına girdi. Önceleri *Pravda* herkes için bir isnad yeri idi. Konuşmalar sırasında “*Pravda`da şöyle yazmıştır*” diye örnekler sunulurdu ve gazetesinin yazdıkları tartışmasız hakikat gibi kabul edilirdi¹³⁹. Ancak Mehlis`in Stalin`e olan yakınlığı *Pravda`yı* da

¹³³Ovsepyan, 1996, s: 19

¹³⁴Ovsepyan, 1996, s: 67

¹³⁵Rus devrimci hareketin en ünlü simalarından biri olmuştur. Gazeteci, tarihçi, eleştirmen olarak da faaliyet göstermiştir. Eski Bolşevikler Cemiyeti başkanlığı yapmıştır.

¹³⁶“Pravda” dışında “Ekonomičeskaya Jizn” (İktisadi Hayat) gazetesi, “Problemı Ekonomiki” dergisinin ve Büyük Sovyet Ansiklopedisi`nin ilk baskısının editörlüğünü yapmıştır.

¹³⁷Sovyet iktisatçısı ve gazetecisi. Çeşitli enstitülerde başkanlık yapmış, 1932`de SSCB MİK Komünist Akademisi Presidium başkanlığı görevine getirilmiştir.

¹³⁸1921-1926, 1930-1937 yılları arasında Stalin`in özel sekreteri olmuş, 1930`da “Pravda”nın yanısıra Merkez Komite Basın Departmanı`nın da başına getirilmiş, parti MK üyesi ve Halk Devlet Denetimi Komiserliği yapmıştır.

¹³⁹Yefimov ve Fradkin, s: 299

Stalin'e yakınlaştırdı. *Pravda*'nın kontrol altına alınması ise beraberinde tüm Sovyet basınının Stalin'in denetimi altına girmesine neden oldu. 1930'larda Stalin'in basını etki altına almasında Mehlis büyük rol oynamıştı.

1937'de Mehlis, Kızıl Ordu Baş Siyasi Daire Başkanlığına atanınca gazetenin editörlüğüne İvan Nikitin¹⁴⁰ getirildi. Nikitin bir sene sonra editörlükten alındı. Gazetenin editörlüğünü resmen olmasa da fiilen yeniden Mehlis yapmaya başladı. 1940'ta *Pravda* editörü olarak Pyotr Pospelov¹⁴¹ atandı ve 1949 yılına kadar bu görevde kaldı.

Bolşeviklerin *Pravda*'ya verdiği önemin bir diğer göstergesi de, Sovyetler Birliği'nin en ünlü gazeteci ve devrimcilerinin yazılarını burada yayımlamasıdır. *Pravda*'nın ilk döneminde Lenin'in yazıları sıklıkla gazetede yayımlanıyordu. "Karl Marks Öğretisinin Tarihi Mukadderatı", "Josef Dizgen'in Ölümünün 25. Yıldönümü", "Burjuvazi ve Dünya", "Asya'nın Uyanışı" bu dönem Lenin'in *Pravda* gazetesinde yayımlanan makalelerinden en çok bilinenleridir. Lenin'in yanısıra Pyotr Stuçka¹⁴², Yelizarova-Ulyanova¹⁴³, Sergey Şidlovski¹⁴⁴, Stalin gibi devrimci ve gazeteciler yazılarını *Pravda*'da yayımlamaktaydılar.

Buharin'in editörlük yaptığı yıllarda *Pravda*'da mevcut olan liberal hava yüksek sanayileşme, kolektifleşme ve beş yıllık planların yürürlüğe girmesiyle beraber dağılmaya başladı. 1930'larda gelişen politik ve ekonomik olayların etkisiyle *Pravda*'da da sanayileşme ve kolektifleşme yönünde yazılar ve haberler yayımlanmaya başladı. Bu dönemden itibaren İvan Miçurin¹⁴⁵, Otto Şmidt¹⁴⁶, İvan Gubkin¹⁴⁷ gibi ünlü Sovyet

¹⁴⁰ *Ogonyok* (Parıltı) dergisi editörlüğü de yapmış olan Nikitin, 1939'da hapsedildi. 1941'de kurşuna dizildi.

¹⁴¹ *Bolşevik* ve *Pravda* gazetelerinde çalışmış, BK(b)P MK yanında Parti Denetim Komisyonu basın grubu başkanı olmuş, Agitprop genel müdür yardımcılığı yapmıştır.

¹⁴² Letonya asıllı devrimci. RSDİP Letonya teşkilatı başkanı ve Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Halk Adalet Komiseri olmuş, Devlet ve Hukuk Ansiklopedisi editörlüğü yapmıştır.

¹⁴³ Lenin'in kızkardeşi. Devrimci faaliyetlere katılmış, *Prosveşeniye* (Eğitim), *Rabotitsa* (İşçi Kadın) yayın organlarında yazıları yayımlanmış, Halk Sosyal Teminat Komiserliği Çocukları Koruma Bölümü başkanlığı yapmış, Lenin adına enstitünün kurucularından olmuştur.

¹⁴⁴ Devlet Duması üyesi olmuş, vali yardımcılığı ve valilik görevlerinde bulunmuştur. Gazeteci ve şair olarak ün kazanmıştır.

¹⁴⁵ Ünlü biyolog, 300'den fazla yeni meyve türü yaratmıştır.

¹⁴⁶ Sovyet matematikçisi

¹⁴⁷ Jeolog, Moskova Petrol Enstitüsü Başkanı.

bilim adamları, Maksim Gorki, Vladimir Mayakovski, Mihail Şolohov gibi şair ve yazarlar *Pravda* için yazmışlardır.

Tüm Sovyet basınında olduğu gibi *Pravda* gazetesinde de İspanya iç savaşına büyük önem veriliyordu. Hatta gazete Mihail Koltsov`u¹⁴⁸ İspanya`ya özel muhabir de yollamıştı. Koltsov`un İspanya iç savaşına ait yazıları gazetede yayımlanmaktaydı: “Katalan Buluşmaları”, “İspanyol Resimleri”, “Asturia Dağlarında”, “Basklar Ülkesinde” vb.

Komünizm propagandasının güçlenmeye başladığı 30`lu yıllarda savaş muhabirliği dışında yazdığı diğer makalelerle de ünlenen Koltsov`un yanısıra, gazetede öyküleri yayımlanan Mihail Zoşenko, mizah ustası Aleksandr Zoriç *Pravda* ile sıkı işbirliği içinde olan gazetecilerdi¹⁴⁹. İkinci Dünya Savaşı döneminde Boris Ponomaryov¹⁵⁰, David Zaslavski¹⁵¹, Vladimir Kırmski, Grigor Akopyan, Lev İvanov ve İvan Zolin¹⁵² gazetenin en çok okunan yazarlarından olmuşlar. Bunların yanısıra, *Pravda`nın* en iyi muhabirleri cepheye gönderiliyordu. Bunların arasında Boris Polevoy, Pyotr Lidov, Vladimir Veliçko ve Mihail Zolin gibi ünlü gazeteci-yazarlar vardı.

Pravda gazetesinde sadece haber ve makaleler değil, karikatürler de ilgiyle takip ediliyordu. Karikatüristlerden bahesildiği zaman akla ilk gelen isim Boris Yefimov idi¹⁵³. Daha çok uluslararası politika alanında karikatürler çizen Yefimov “pozitif mizah” akımının kurucularından olmuştur.

Karikatür alanında *Pravda`nın* en önde gelen yüzleri ise Kukrniksler¹⁵⁴ olmuştur. 1925`ten beri birçok yayın organları için çizen Kukrniksler daha çok İkinci Dünya Savaşı yıllarında faşizm karşıtı karikatürleri ile ün kazanmıştır. 1931`de Maksim

¹⁴⁸ Gerçek soyadı Fridlyand. Yahudi asıllıdır.

¹⁴⁹ Ovsepyan, 2001, s: 136

¹⁵⁰ Sovyet tarihçisi. Parti Tarihi Enstitüsü Başkanı, Marks-Engels-Lenin Enstitüsü Başkan Yardımcısı , Komintern İcra Komitesinde çeşitli görevlerde bulunmuştur.

¹⁵¹ Yahudi kökenli Menşevik devrimci, Batı Rusya Yahudileri İşçi Birliği (Bund) MK üyelerinden , daha sonra Bolşeviklerin safına geçmiştir. Yahudilikle ilgili çalışmalar yapmıştır.

¹⁵² Sovyet donanmasında hizmet etmiş, tuğamiral rütbesine ulaşmış, “Sovyet Donanması” gazetesi editörü . Uzun yıllar *Pravda`da* yazıları yayımlanmıştır.

¹⁵³ Mihail Koltsov`un kardeşi. Uzun yıllar Yaratıcı Üretim Birliği “Agitplakat”ın genel müdürlüğünü yapmıştır.

¹⁵⁴ Bu adın oluşturulması için iki karikatüristin soyadlarının, birinin adının ilk heceleri kullanılmıştır: Mihail Kupriyanov, Porfiri Kırlov ve Nikolay Sokolov.

Gorki ile tanışan ve onun tavsiyeleri üzerine edebi karikatürden politik mizaha adım atan Kukrniksler`in *Pravda`daki ilk karikatürü ise 3 Mart 1932`de yayımlanmıştır¹⁵⁵. Özetlersek, Sovyet basınının öncüsü olan *Pravda`ya verilen büyük önemin sonucu olarak Lenin`den Stalin`e, Buharin`den Mehlis`e, Gorki`den Şolohov`a kadar birçok parti lideri ve devrimci, ünlü gazeteci ve yazar bu gazete için çalışmış, Yefimov ve Kukrniks gibi karikatüristlerin çizimleri *Pravda`da yayımlanmıştır.***

¹⁵⁵Afanasyev ve Stepicev, s: 231

2.3. *Pravda*'nın Türkiye ve Türklük Noktasındaki Tutumu

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre önce Türkiye-Almanya-SSCB arasında yoğun diplomatik görüşmeler gerçekleşmekteydi. 23 Ağustos 1939'da Sovyet-Alman Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasının ardından Batılı ülkelere güvenmeyen Stalin'in amacı, Türkiye ile de bir anlaşmaya varmaktı. Almanya'nın saldırgan tavrı ve bunun üzerine Molotov-Ribbentrop Paktı'nın imzalanması Türkiye'yi rahatsız etmeye başladı. Tüm uluslararası ilişkilerini Sovyet dostluğu üzerine kuran Türkiye, Almanya ve SSCB arasındaki antlaşmadan sonra büyük bir çıkmazın ortasında kaldı. Bunun nedeni Türkiye'nin Almanya'ya karşı İngiltere ve Fransa ile yürüttüğü görüşmelere Sovyetlerin de katılacağını umuyordu.

Türkiye açısından savaşın hemen öncesindeki durum bu iken SSCB tarafında da İngiltere ve Fransa'ya karşı Almanya ile elde edilmiş antlaşmaya ek olarak Türkiye'yi de bir şekilde kendine bağlama çabaları vardı. Bunun sonucunda, Ağustos'tan beri Moskova ziyareti gündemde olan dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, bir heyetle SSCB'ye resmi ziyarette bulundu. Bu ziyaret sırasında yaşananlar iki ülke ilişkilerini kopma noktasına getirdi. Olaylar bu şekilde gelişince Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile ittifak antlaşması imzalaması da kaçınılmaz oldu. 19 Ekim 1939'da İngiltere-Fransa-Türkiye arasında Üçlü İttifak (Ankara Paktı) imzalandı.

Tüm bu sürecin *Pravda*'ya nasıl yansıdığına bakacak olursak, Saraçoğlu'nun ziyaretinden önce gazetede Türkiye aleyhinde herhangi bir yazıya rastlanmadığını söylemek gerekir. Aksine Zafer Bayramı'ndan bahsedilen makalede, "*TBMM Sevr'i kabul etmedi ve Yunan-İngiliz işgalcilerine karşı kahramanca savaşa başladı*" deniyordu ¹⁵⁶. Makalenin sonunda ise Türk-Sovyet ilişkilerinin başlamasına değiniliyordu: "*Türk-Sovyet dostluğu bu zorlu günlerde pekişti*". Bunu takip eden günlerde de herhangi itham edici veya karalayıcı yazı ve habere rastlanmamaktadır. Sadece Türkiye ile ilgili deprem haberleri, hükümetin ihraç yasağı ve İzmir limanının genişletilmesi gibi haberlere yer verilmiştir.

Gazetenin 13 Eylül sayısında ise Başbakan Refik Saydam'ın TBMM'deki konuşmasına yer verilmiştir. Bu haberde Saydam'ın konuşmasından bazı kesitler

¹⁵⁶ "17 Godovşina Pobedi Turtsii Nad Okkupantami" (Türkiye'nin İşgalciler Üzerinde Zaferinin 17. Yıldönümü), *Pravda*, 1 Eylül 1939, s: 6

yayımlanmış, konuşmanın SSCB ile ilgili kısmı hakkında ise “*Refik Saydam Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkilerin dostluk çerçevesinde yürütüldüğünü vurgulamıştır*” diye bahsedilmişti¹⁵⁷.

Bu tarihten Saraçoğlu'nun ziyaretine kadar geçen 10 günde *Pravda*'da, “Türkiye`de Demiryolu İnşaatları”, “Türk Basınında Sovyet-Türk Dostluğu Hakkında”¹⁵⁸ vb. başlıklı haberlerin yanısıra, Türkiye'nin dış ticareti hakkında bilgi veren haberlere yer veriliyordu.

Gazetenin 23 Eylül sayısında ise, Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun Moskova ziyaretinden, Genel Sekreteri Cevat Açıkalın, Feridun Cemal Erkin ve Zeki Polar'ın yanısıra, Sovyet Büyükelçisi Terentyev'in de Saraçoğlu ile beraber İstanbul'dan yola çıktıklarından bahsedildi. 24 Eylül sayısında Türk heyetinin Odessa'ya ulaşması, Odessa Şehir Sovyeti Başkanı Savçenko tarafından karşılanmasından bahsedilmiş, Saraçoğlu'nun TASS muhabirine yaptığı açıklamalara ilk sayfada yer verilmiştir: “*Sovyet halkına Türk halkının dostluk hislerini de beraberimde getirdim. Her şeyden önce beni Sovyet insanının gülen yüzünü görmek mutlu ediyor. Bu iki büyük halkın Sovyet ve Türk halklarının dostluğunun göstergesidir. Bu dostluk her iki devletin bağımsızlık mücadelesi verdiği yıllarda başlamıştır. Bugün her iki devlet birbirine dostluk elini uzatıyor ve gelecekte de uzatacaktır*”¹⁵⁹.

Bu ziyaret süresince Saraçoğlu'nun Moskova'daki görüşmeleri hakkında fazla detaylı bilgiye rastlayamıyoruz. Sadece kısa başlıklar şeklinde Saraçoğlu'nun Molotov ve Kalinin ile görüşmeler gerçekleştirdiğinden bahsedilmekteydi. Saraçoğlu ile Molotov arasındaki ikinci görüşmeyi konu alan haberde ise görüşmeye iki devlet adamının yanısıra Sovyet tarafından Stalin, Potyomkin, Dekonozov, Büyükelçi Terentyev, Türk tarafından ise Ali Haydar Aktay'ın katıldığı bildiriliyordu¹⁶⁰. İlerleyen günler boyunca gazetede Saraçoğlu'nun Klement Vorosilov¹⁶¹, Anastas Mikoyan¹⁶² ile görüşmelerini,

¹⁵⁷ “Pozitsiya Turtsii” (Türkiye'nin Tutumu), 13 Eylül 1939, s: 5

¹⁵⁸ Zekeriya Sertel'in “Tan” gazetesi 15 Eylül tarihli nüshasında yayımlanan makalesinden bahsetmektedir.

¹⁵⁹ “Şukru Saradjoğlu Pribil v Odessu” (Şükrü Saraçoğlu Odessa'ya Ulaştı), 24 Eylül 1939, s: 1

¹⁶⁰ “Priyom Ministra İnostrannıx Del Turtsii q. Saradjoğlu tov. Molotovım” (Türkiye DİB sayın Saraçoğlu ile yoldaş Molotov'un Görüşmesi), 2 Ekim 1939, s: 1

¹⁶¹ 1934-1940 yılları arasında Halk Savunma Komiseri olmuştur.

Moskova-Volga Kanalı'nı ve bazı yeni metro istasyonlarını ziyaret etmesini konu alan haberler yayımlandı.

Aslında Sovyet basının durumu göz önünde bulundurulduğu zaman Saraçoğlu'nun ziyareti ile ilgili detaylı haber veya makalelere yer verilmemesi normal karşılanabilir. Fakat aynı dönemde ülkeyi ziyaret eden diğer ülkelerin yetkilileri, onların temsil ettikleri ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi hayatı hakkında geniş yazıların yayımlandığı da bir gerçek. Bu yüzden, Sovyet-Türk ilişkilerinin kötüleşmesi, Saraçoğlu'nun ziyaretinin her iki taraf için beklenen sonucu vermemesinin *Pravda*'ya yansıdığını söyleyebiliriz. Aksi takdirde bahsedilen bu duruma başka bir açıklama bulmak zor olacaktır.

Pravda'nın 20 Ekim tarihli nüshasında İngiliz-Fransız-Türk İttifak Antlaşması'nın imzalanması haberi yayımlandı. Bu antlaşma Türk-Sovyet ilişkilerini daha da keskinleştirdiği gibi, *Pravda*'nın Türkiye konusundaki tutumunu da değiştirdi. Kasım ayından itibaren *Pravda* sayfalarında sıklıkla Türkiye'nin ekonomik sıkıntıları, insanların açlık ve yoksulluk içinde olduğunu konu alan haberler yayımlanmaya başladı. 14 Kasım tarihli yazarının ismi belli olmayan bir makalede ise, *Tan* gazetesi hedef alınmıştı. *Tan* gazetesinde Alman-Sovyet Antlaşması sonucunda ortaya çıkan nüfuz paylaşımını konu edinen yazılar yayımlanmıştı ve bu da gazetenin *Pravda*'da sert şekilde eleştirilmesine neden olmuştu. Makalede *Tan*'ın yayımladığı haberlerin yalan ve iftiralarla ibaret olduğu vurgulanıyor, tüm bunların gazetenin yazarlarının hayal gücünün ürünü olduğu iddia ediliyordu. Yazar daha da ileri giderek *Tan* gazetesinin “*yalanlarının kökünde Türk gazetesinin Almanya ve SSCB'yi tahrik etmek isteği yattığını*” iddia ediyordu¹⁶³. Makalenin sonunda ise *Tan* dahil olmakla Türk basını hedef alınıyordu: “*Doğu pazarları gürültüsüyle meşhurdur. Bağırmanın alamazsın, satamazsın, kandıramazsın. Acıklı olan Türk basınının bir kısmının şerefini satıldığı, onurun ticaretinin yapıldığı, halkın kandırıldığı bir pazar haline gelmesidir. Tan gazetesi Ankara'nın gazete pazarında sadece yüksek sesle bağıyor. Çünkü o*

¹⁶² Dönemin Halk Dış Ticaret Komiseri

¹⁶³“V Ankare Bazar, A Na Bazare Gazeta *Tan*” (Ankara'da Pazar, Pazarda *Tan* Gazetesi), 14 Kasım 1939, s: 6

antisovyet mallarıyla ticaret yapıyor ve onu ilgilendiren bilerek çürükleri satmak. Ama pazar basını değersizdir, saygınlıktan yoksundur”.

Türkiye`ye yönelik eleştiri ve saldırı niteliğindeki haberlere diğer örnekler, Türkiye`nin ekonomik zorluklarını hedef alan haberlerdir. Gazetenin 17 ve 18 Kasım sayılı haberlerinde Türkiye`nin ihracat ve ithalat rakamları verilmiş, ekonomideki daralma ve yaşam koşullarının ağırlaşmasına vurgu yapılmıştı.

1940 yılı başlarında Türkiye ile ilgili kayda değer haber veya makaleye rastlamıyoruz. Fakat iki ülke arasındaki ilişkiler kötüleşip SSCB`nin Türkiye sınırına asker toplaması ile ilgili haberler sık sık yayılınca TASS bir yalanlama yayımladı. Hemen ardından Anadolu Ajansı bir yalanlama yayımladı ve *Pravda* bu yalanlamayı sayfalarına taşıdı: “AA, TASS`in Sovyet basınında Stefani Haber Ajansının haberi ile alakalı yayımlanmış yalanlamasını yayınladı. Habere göre güya Sovyet Birliği Kafkasya`daki Türkiye sınırına yerleşmişti. TASS`in bu yalanlamasını yayımlamakla ajans şu mesajı veriyor: “Ankara`daki çevreler de TASS`in bu yalanlamasına katılıyor””.

Ancak İngiliz-Fransız-Türk İttifak Antlaşması Sovyetleri hiç memnun etmemişti. Bunun yanısıra, SSCB için geleneksel etki ve yayılma bölgesi olarak görülen Balkanlar`daki gelişmeler de Sovyet Hükümeti`nin rahatsızlığını arttırmıştı. *Pravda`nın* 4 Mart 1940 tarihli sayısında yayımlanan bir makalede Sovyetler Birliği`nin Balkan Antantı meselesindeki rahatsızlığı açıkça görülmekteydi. Makalede, Balkan Antantı`nın Bulgaristan ve Macaristan`ın tehdidine karşı koymak için oluşturulması, taraf ülkelerin kendi aralarında anlaşmazlıklarının olmasına ve bu ülkelerin “büyük güçlerle ilişkileri ve ittifakın herhangi bir emperyalist grubun aleti haline getirilmesi konularında ortak bir politika belirleyememesine” dikkat çekiliyordu¹⁶⁴. Mart ayında yayımlanan bazı haberlerde yine Türkiye`nin ekonomik zorluklarına dikkat çekiliyordu.

İki ülke arasındaki gerginlik ve karşılıklı güvensizlik ortamında önce Sovyet birliklerinin Türkiye sınırına yerleştirildiği yönünde haberler yayılmış, bunun üzerine her iki taraftan yalanlama gelmişti. Daha sonra ise Türkiye`nin Doğu illerinde asker sevk etmeye başladığı yönündeki haberler yayıldı. Bunun üzerine her iki taraf tekrar

¹⁶⁴“Proiski Angliyskih i Frantsuzskih İmperialistov Na Balkanah” (İngiliz ve Fransız Emperyalistlerinin Balkanlar`daki Fitneleri), 4 Mart 1940, s: 5

yalanlama yayımladı ve *Pravda*'nın 2 Ağustos sayısında Anadolu Ajansı'nın yalanlamasına yer veriliyordu: “*Türkiye Büyükelçiliği'nin ricası üzerine AA daha bir yalanlamasını yayınlıyoruz: “AA hiçbir dayanağı olmayan İstanbul'daki yabancı muhabirlerden birinin verdiği ve bir çok ajans ve radyo vasıtasıyla yayılan Türkiye'nin Doğu illerinde savaş hazırlığı yapması haberini yalanlamayı gerek görüyor”*”¹⁶⁵.

Ağustos 1940'tan itibaren *Pravda* gazetesinde yayımlanan haberlerin niteliği ilginç bir yayım politikasını ortaya koyuyor. Gazetenin bu dönemdeki sayılarında sıklıkla Türkiye ve Mihver güçleri arasındaki gerginliğe dikkat çekilerek İngiltere-Türkiye ilişkilerini hedef alan haberler yayımlanıyordu.

Bu süreçte yayımlanan ilk makalede Berlin'de dört Türkiye vatandaşının tutuklandığı haber veriliyordu. Fakat dikkat çeken ayrıntı, haberde bu tutuklamanın daha önce Türkiye'de Alman vatandaşının tutuklanmasına misilleme olduğunun vurgulanmasıydı: “*Bu tutuklama Alman kitap tüccarının İstanbul'da kelepçelenerek tutuklanmasına cevap niteliği taşıyor*”¹⁶⁶.

Bir diğer haberde Türkiye'ye ait “Sakarya” gemisine İtalyanlarca el konulmasından bahsediliyordu. Bir sonraki gün yayımlanan haberde ise, İzmir'in İngilizler tarafından üs haline getirilmesi için girişimlere başlandığı belirtiliyordu: “*...görüşmeler daha çok İzmir ve Mısır arasında Basra üzerinden iletişim sistemi kurulması, İzmir'de İngiliz ticaret yollarının Doğu Akdeniz'deki çıkış noktası olması için yükleme noktası inşa edilmesi üzerine yoğunlaşmış durumda*”¹⁶⁷.

Gazetenin 25 Ekim tarihli sayısında ise Bulgaristan, Yugoslavya ve Türkiye'deki İngiliz diplomatik temsilcilerinin İstanbul'da gerçekleşen görüşmelerinden bahsediyordu. Yunan-İtalyan savaşının devam ettiği bir dönemde gazetenin yayımladığı iki cümlelik bir haberin de mahiyeti ortadadır: “*Birkaç subayın dahil olduğu askeri heyet Yunanistan'a gitmiş. Ziyaretin nedeni bilinmiyor*”¹⁶⁸.

2 Kasım sayısında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün konuşmasını yayımlayan *Pravda*, İnönü'nün Almanya karşıtı tutumunu gösteren cümlelerini özellikle vurguluyordu. Bunun yanı sıra haberde Türkiye'nin İngiltere'nin etkisi altında olmasına dikkat

¹⁶⁵ “Oproverjenje Anatoliyskovo Agentstvo” (Anadolu Ajansı'ndan Yalanlama), 2 Ağustos 1940, s: 5

¹⁶⁶ “Arest V Berline 4 Turetskix Grajdan” (Berlin'de 4 Türk Vatandaşı Tutuklandı), 31 Ağustos 1940, s: 5

¹⁶⁷ “Anglo-Turetskie Peregovori” (İngiliz-Türk Görüşmeleri), 16 Eylül 1940, s: 5

¹⁶⁸ “Poezdka Turetskix Ofitserov V Gretsiyu” (Türk Subayların Yunanistan Ziyareti), 28 Ekim 1940, s: 6

çekiliyordu: “Yunan-İtalyan savaşı hakkındaki soruya cevabında ise İnönü, müttefiki İngiltere ile beraber olayların gidişatını takip ettiklerini söyledi”¹⁶⁹.

Bunun ardınca gelen haberlerde ise Türkiye’de altı eyalette sıkıyönetim ilan edilmesi, Milli Koruma Kanunu’nun sertleşmesi ve benzin kısıtlamalarının uygulanmasından söz ediliyordu. *Pravda*’nın “İnostrannaya Kronika” (Yurtdışı Haberleri) köşesinde 15 Aralık günü yayımlanan haberde Türkiye’nin askeri harcamalarını arttırması, 20 Aralık sayısında ise fiyatların %20-30 oranında artması ve yoksulluktan bahsediliyordu. Gazetenin 23 Aralık tarihli sayısında yer alan bir haberde ise Türkiye dış ticaretinin sekteye uğraması şöyle anlatılıyordu: “...Türkiye’de başka sanayi ürünlerinin de eksikliği hissedilmekte. Bunun nedeni ise ithalatın azalması. Geçen yıla oranla bu sene ithalat 40 milyon lira azalmış durumda”¹⁷⁰.

1941’de Sovyetler Birliği ile Almanya arasında savaş başladı. Sovyetler Birliği’nin Türkiye politikası dolayısıyla *Pravda*’nın yayın politikası da değişti. Daha önce Türkiye’ye karşı saldırgan tavır sergileyen SSCB iktidarı, Alman saldırısından sonra Türkiye’yi yanına çekmek, en azından tarafsız kalmasını temin etmek için çaba sarf etmeye başladı. 26 Temmuz tarihinde bu amaçlar için hesaplanmış ilginç bir makale yayımlandı. Haberde 52. Alman Kimyasal Birliği’nin geride bıraktığı eşyalar arasında bulunan bazı belgelerden bahsediliyordu. Bu belgelerde Almanların Türkiye’ye saldırı hazırlıkları içinde olduğu şöyle anlatılıyordu:

1. Türkiye’nin hava alanlarının yerleşim planlarını, arazi şartlarını gösteren şemaların ilave edildiği “Türkiye’nin Avrupa’daki kısmının Boğazları da kapsayan askeri-coğrafi özellikleri” isimli bröşür
2. Türkiye’nin Avrupa kısmının en önemli yollarının gösterildiği 1:500000 ölçekli harita
3. İstanbul’un 1:15000 ölçekli askeri-coğrafi planı
4. Üzerinde Türk askeri alanlarının işaretlendiği Boğazın 1:100000 ölçekli haritası

¹⁶⁹ “Reç İsmeta İnenyu” (İsmet İnönü’nün Konuşması), 2 Kasım 1940, s: 6

¹⁷⁰ Sokraşşeniye Vneşney Torgovli Turtsii” (Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Azalma), 23 Aralık 1940, s: 5

5. *Üzerinde Türk askeri alanlarının işaretlendiği İzmit Körfezi'nin 1:100000 ölçekli haritası*¹⁷¹.

Belgelerin kusursuzca hesaplanmış askeri bir hareket planının parçası olduğunun iddia edildiği haberde, Türkiye'nin kıyı şeritleri ve derinliklerinin gösterildiği, motorize birliklerin geçerken zorlanabileceği bölgelerin haritalarda işaretlendiğinden bahsediliyordu. Ayrıca, Alman Başkomutanlığı'nın yerleşim için gerekli tüm hesaplamaları yapması, İstanbul'un ayrıntılı şekilde incelenmesi de haberde yer alan iddialar arasındaydı: *“Birliklerin ve karargahın yerleştirileceği tek yer Pera (Beyoğlu) olarak gözükmekte. Burada 7 büyük ve birçok küçük otel var (en büyükleri “Pera-Palace” ve “Tokatlıyan”). Burada aynı zamanda komuta merkezlerinin yerleştirilebileceği Alman ve Fransız okulları binaları gibi muhteşem binalar mevcut. Taksim meydanının hemen yanındaki yolun kenarında kışlalar ve askeri araçların yerleştirilmesi için meydanlar da mevcut”*.

Haberin devamında Almanların işgal planlarını örtbas etmek için SSCB'nin Türkiye'ye saldırı hazırlığı içinde olduğu yönünde yalan haberler yaydığı yazıyordu. Haber Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye dostane duygular beslediği mesajı ile sona eriyordu: *“Türkiye'ye karşı her zaman dostluk duyguları besleyen Sovyet Hükümeti, Kızıl Ordu'nun ele geçirdiği bu belgeleri Hitler ve Papen'in işgalci kimliklerini ifşa etmek için Türkiye'nin Moskova'daki büyükelçisine teslim etmiştir”*.

Mart 1941'de Alman işgaline uğrayan Bulgaristan'ın Almanya yanlısı politika izlemeye başlamasının ardından Bulgar-Sovyet ilişkileri de bozuldu. Türkiye'ye karşı Alman tehdidini vurgulayan *Pravda*'da yayımlanan haberlerden birinde, Almanların Bulgaristan üzerinden provokasyon hazırlığı içinde olduğu şöyle bildiriliyordu: *“Almanlar birkaç Türk gemisinin Bulgar limanlarına gelmesini sağlayacak, ardından bu gemileri kendi denizaltılarının torpidoları vasıtasıyla batıracak. Ardından Alman haber ajansları tüm dünyaya olayın SB'nin işi olduğu haberini yayacaklar. Sonuçta, SSCB ve Türkiye ilişkileri bozulacak”*¹⁷².

¹⁷¹ “Sekretniye Dokumentı, Kartı i Skemı Germanskovo Glavnovo Komandovaniya O Podgotovke Nemetskih Faşistov K Napadeniyu Na Turtisyu” (Alman Başkomutanlığının Türkiye'ye Saldırı Hakkında Gizli Belge, Harita ve Planları), 26 Temmuz 1941, s: 3

¹⁷² “Gitlerovtsı Gotovyat V Bolgarii Novuyu Provokatsiyu Protiv SSSR” (Hitlerciler Bulgaristan'da SSCB Aleyhine Yeni Provokasyon Hazırlığında), 27 Ağustos 1941, s: 4

Bunun ardından *Pravda*'da yayımlanan bir haberde, Bulgaristan parlamento toplantısında Parlamento Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Yanev'in açıklamalarından alıntı yapılarak Türkiye'ye karşı irredantist politika izlediği yönünde yorum yapılıyordu: “Yanev, Bulgar-Türk sınırında teftişlerin gerektiğini açıkça vurguladıktan sonra “Yugoslavya'nın yok edilmesi ve Yunanistan'ın mağlup edilmesinden sonra Bulgaristan için tek karanlık mesele Türkiye sınırı meselesi kalıyor” açıklamasında bulundu. Kendi talebini savunmak için Yanev, Türkiye'nin Bulgaristan'ın bağımsızlığı için tehlike olduğunu iddia etti”¹⁷³.

Gazetenin provokasyon kokan bir diğer haberi 22 Aralık tarihli. Bu haberde Karadeniz'deki bir Türk ticaret gemisine Alman denizaltısının saldıracağı, bunun suçunun da Sovyetlere atılacağı iddia ediliyordu: “...Türk ticaret gemilerinden biri bilinmeyen bir denizaltı tarafından batırılacak, aralarında “görgü tanığı” Alman ajanlarının da bulunduğu gemi personeli kurtarılacak. Denizaltının personeli Sovyet işaretleri taşıyan elbiseler giyecek ki bu iğrenç olay SSCB'nin üzerine kalsın. Bu çok gizli emir Alman Büyükelçi Papen'e ait”¹⁷⁴.

Pravda'nın 25 Aralık sayısında David Zaslavski'nin itham ve hakaretlerle dolu yazısı yayımlandı. Yazıda, *Ulus* gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay'dan bahsediliyor, daha doğrusu, Atay yerden yere vuruluyordu. Yazı bir Rus atasözüyle başlıyor: Puganaya vorona kusta boitsya¹⁷⁵. Yazar daha sonra Atay'ı ürkmüş kargaya benzeterek önce faşistlerden korktuğunu, Alman Ordusu'nun yenilmez olduğunu iddia eden yazılar yazdığını ve kendi yarattığı mitten kendisinin bile korktuğunu anlatıyordu. Zaslavski bu korkunun abes olduğunu, çünkü yenilmez diye nitelendirilen ordunun Moskova önlerinden kaçtığını ve bunun birçok Türk gazeteciyi cesaretlendirdiğini vurguladıktan sonra Atay'ın korkusunun ise hala geçmediğinden şöyle bahsediyordu: “Korkak Türk gazeteci artık kendine gelebilir. Fakat Atay korkusuyla vedalaşamıyor. O yine eskisi gibi korkuyor...”.

¹⁷³ Antituretskie Zayavleniya Predsedatelya Bolgarskoy Parlamentskoy Komissii Po İnostrannım Delam” (Bulgaristan Parlamentosu Dış İşleri Komisyonu Başkanından Antitürk Açıklamalar), 19 Kasım 1941, s: 4.

¹⁷⁴ “Podgotovka Novoy Provokatsii Na Çyornom More So Storoni Nemetskih Agentov” (Karadeniz'de Alman Ajanları Tarafından Yeni Provokasyon Hazırlıkları), 22 Aralık 1941, s: 4.

¹⁷⁵ Türkçe'ye “Ürkmüş karga çalıdan da korkar” diye çevrilebilir.

Yazar, Atay`ın korkusundan ne yazdığını bilmediğinin ve onun Alman birliklerinin ele geçirdikleri yerlerden yeni hamlelere hazırlandıkları için çıktıklarını iddia ederek Alman gazetecilerinin yolundan gitmesini anlamsız buluyor: “*Atay`ın söylediklerine bakarsak, Almanlar şehir ve kasabaları büyük kayıplar pahasına sadece oralarda kışı geçirmek için ele geçirmişler. Sonra da askeri bir yenilgiden dolayı değil, başka bir sebepten dolayı bu şehir ve kasabalardan çıkıyorlar ve kışı bomboş çöllerde geçiriyorlar. Rus kışına duyulan büyük aşk!...Alman kuvvetleri hızla geri çekilirken mühimmatlarını, tanklarını geride bırakıyorlar. Alman gazeteciler bu panik içinde geri çekilmeden dolayı akıllarını kaybetmiş durumdadır. Peki Atay neden korku içinde bu Alman düzenbazların arkasından koşuyor? Türk gazetecinin kendini komik duruma düşürmesinin ve korkudan canını kurtarmak için silahını, tankını bırakıp kaçan bir Alman askerinden korkmasının ne anlamı var?*”¹⁷⁶.

Zaslavski Türk halkının karakterine de değiniyor: “*Korkaklık Türk halkına has bir özellik değil. Tam tersi, Türkler tarih boyunca defalarca büyük kahramanlıklar göstermişler. Fakat çakalsız köy olmaz*”. Ardından Atay`ı “*tavşan kadar korkak*” adlandıran yazar, onun Avrupa`nın tüm devletlerinin Hitler`in yanında olduğunu iddia etmesini onun korkaklığına bağlıyor.

Son olarak tüm Avrupa`da Hitler`e karşı nefretin patlama noktasına ulaştığını kaydeden Zaslavski, Atay`ı da Alman propagandasının hizmetkarı olmakta itham ederek yazısını şu sözlerle noktalyordu: “*Korkaklık insana yakışmayan bir özellik. Gazeteci Atay`a ise hokkabaz şapkası gibi yakışıyor*”.

Pravda`nın 26 Şubat 1942 tarihli sayısında Von Papan`e suikast haberine yer verildi. Haberde patlayıcıyı taşıyan şahsın öldüğü, büyükelçi ve eşinin patlamadan yara almadan kurtulduğu ve İçişleri Bakanı`nin olay yerine geldiği anlatılıyordu.

Papan suikasti ve bu olayda Sovyetler Birliği`nin suçlanmasına karşı SSCB`de oluşan tepki *Pravda`nın* da yayımlarına yansdı. Gazete, suikast davasındaki neredeyse tüm duruşmaları¹⁷⁷ anlatan yazılar yayımlanmış, bu olayın Sovyetler Birliği`ne karşı bir komplo olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. BU yazılardan ilki 5 Nisan`da yayımlandı. Yazıda bu suikastın Alman provokasyonu olduğu, suçun Sovyet ve İngiliz gizli

¹⁷⁶David Zaslavski, “Peretrusivşiy Turetskiy Jurnalist” (Korkmuş Türk Gazetecisi), 25 Aralık 1941, s: 4

¹⁷⁷Bazı duruşmaların ayrıntıları“İzvestiya” gazetesinde yayımlanmıştır.

servislerinin üzerine atıldığı iddia ediliyordu. Amacın Türkiye-SSCB ilişkilerini bozmak olduğu vurgulanarak şu cümlelerle provokasyonun amacına ulaştığı iddia edildi: “*Alman fitnesi sonuç verdi ve Türk yetkililer sadece Yugoslav kökenli iki Türk “komünist” sanığı-öğrenci Abdurrahman ve berber çırağı Süleyman`ı değil, aynı zamanda iki Sovyet vatandaşı-İstanbul`daki Sovyet konsoloslugu görevlisi Pavlov ve ticari temsilcilik görevlisi Kornilov`u gözaltına aldılar*”¹⁷⁸.

İddianamede Sovyet vatandaşlarını zan altında bırakacak ve tutuklanmalarına neden olabilecek hiçbir delil olmadığına dikkat çekilen yazıda, Sovyet vatandaşı Pavlov`un kendisini savunarak olaya karışanların provokatör olduklarını iddia etmesinden ve onlarla aynı sırada oturmak istememesini bildirmesinden bahsediliyordu.

Yazıda savcının hiçbir suçlamasının başarılı olmadığını, ne Abdurrahman ile Süleyman`ın sol örgütlerle iletişim içerisinde olduklarını, ne de Pavlov ile Kornilov`un onları tanıdıklarını kanıtlayabildiği belirtiliyordu. Mahkemedeki tutarsızlıkları, Sovyet vatandaşlarının kendilerine yöneltilen tüm suçlamaları reddettiğini gösteren yazının sonunda ise mahkemenin tavrından doğan şaşkınlık şöyle vurgulanıyordu: “*Ankara`daki tüm yabancı çevreler Türk mahkemesi ve savcının Papen “suikasti” davasında SB`ne karşı keskin tavrından dolayı şaşkınlık yaşıyor. Özellikle Türkiye, SSCB ve başka demokratik ülkelere yönelik provokasyon içinde bulunan gerçek faillere ait izlerin Alman-faşist çevrelerin çıkarları doğrultusunda örtbas edilmesi de çok ilginç. Tüm yabancı çevreler daha ilk duruşmada tüm katılanlarının rezil olduğu bu eylemlerin boşa çıkacağına inanıyor*”.

Aynı gün *Pravda`da* David Zaslavski`nin bu mahkemeyi konu eden yazısı yayımlandı. Zaslavski yazısında mahkemeninsadece görünüş olarak bir mahkemeolduğunu, fakat gerçekte faillerin cezalandırılmasından çok saklanmasına yönelik çaba sarfettiğini belirtiyor. Şüphelilerden Balkan Türkleri olan Abdurrahman Sayman ve Süleyman Sauf`u hain ve Alman casusu adlandıran yazar, daha sonra savcılığa yönelik suçlamalarda bulunuyor: “*Türk savcılığı soruşturma zamanı provokatörlerin geçmişi ve onların Alman faşistleri ile ilişkilerini ortaya çıkarmadan*

¹⁷⁸ Antisovetskaya Provokatsionnaya Stryapnya V Ankarskom Sude” (Ankara Mahkemesinde Provokatif Anti-Sovyet Sahtekarlığı), 5 Nisan 1942, s: 4

korkakça es geçmiştir. Savcı Alman “yönetmenlerden” aldığı emir doğrultusunda tek bir amaç için çabalamaya başladı: Sahte Yugoslav “Komünistler”le Sovyet görevlilerini iplikle birbirine bağlamak. Fakat bu iplik çürük. Savcının her yolla provokatörlere yardım etmesine rağmen bu iplik Abdurrahman ve Süleyman`ın ilk duruşmadaki konuşmalarında koptu. Mahkemenin ilk duruşması biraz olsun dürüst olan mahkemeler için kabul edilemez nitelikte gerçekleşti ve akıllara Türk masallarındaki sinsi kadıyı getirdi”¹⁷⁹.

Zaslavski, mahkemenin sergilediği tutumu da eleştiriyor ve hakimlerin Almanların oyuncağına çevrildiğini belirtiyor. Sovyet vatandaşlarının Türkçelerinin zayıf olması nedeniyle tutanakların, Abdurrahman ve Süleyman`ın ifadelerinin Rusçaya çevrilmesi yönünde taleplerinin bile karşılanmamasını hukuka aykırı bir tutum olarak nitelendiriyor. Mahkemenin Berlin`de hazırlanmış bir senaryonun parçası olduğunu bildiren yazar, bu durumun Türkleri bile aşağıladığı belirtiyor.

Zaslavski, mahkemenin yalanlar üzerinde kurulmasının daha ilk duruşmada ortaya çıktığına dikkat çekiyor: “*Kornilov mahkemeden Süleyman`ın onunla ilk kez ne zaman tanıştığını ortaya çıkarmasını istedi. Süleyman Eylül 1941`de Ankara`da, Sovyet büyükelçiliğinde tanıştıklarını söyledi. Kornilov bunun tam bir yalan olduğunu, kişisel belgelerinde de kayıtlı olduğu gibi kendisinin Ankara`ya 15-16 Ocak 1942`de geldiğini belirtti. Bu cevap mahkeme salonma hareketlenmeye neden oldu. Savcı ifşa oldu*”. Bunun hemen ardından yazar, mahkeme normal faaliyet gösterdiği takdirde bu provokasyonun kimin işine geleceğini inceleyerek suçluları bulmanın çok kolay olacağını iddia ediyor. Zaslavski`ye göre, bu izler takip edildiği takdirde Berlin`e uzanılacağına inandığını belirtiyor.

Yazar son olarak bu süreci masala benzetiyor: “*Provokatörler rollerini iyi oynamıyorlar. Oyun iyi kurgulanmamış. Mahkeme Türk kamuoyunun tepkisinden korkuyor. Türk halkının sinsi kadı, adaletsiz hakimler hakkında çok güzel masalları var. Ankara`daki mahkeme başladığı gibi devam ederse masallar sırasına en acı ve en komik bir masal olarak girecektir*”.

¹⁷⁹ David Zaslavski, “Nemetskie Provokatorı Na Tribune Turetskovo Suda” (Türk Mahkeme Kürsüsündeki Alman Provokatörler), 5 Nisan 1942, s: 4

Bir sonraki duruşma ile ilgili ayrıntılı bir yazı 18 Nisan tarihinde yayımlandı. Yazıda mahkemenin usule ve hukuka aykırı davranışları anlatılıyordu. İlk olarak, kişilere hangi nedenle tutuklandıklarının tutuklanma anında söylenmesi gerekirken Pavlov'a bir hafta, Kornilov'a ise onbir gün sonra bildirilmişti¹⁸⁰. Bunun yanısıra, haberde Sovyet vatandaşlarına Türk kanunları ile ilgili bilgi verilmemesi, sorgulama raporlarının sadece bir kez gösterilmesi, Pavlov'a "*Kornilov tüm olanları itiraf etmiş*" diye yalan söylenmesi gibi hukuk dışı uygulamalardan bahsediliyordu.

Yazıda yalan ifade veren ve yalanı mahkeme salonunda Kornilov tarafından ifşa edilen şoför Fahri'nin, Sovyet temsilciliği ile Abdurrahman ve Süleyman arasında iletişimi sağladığı iddia edilen ve tüm bunları yalanlayan Polonyalı mühendis Romanski'nin ifadelerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmişti.

Davanın 29 Nisan 1942'de gerçekleşen duruşması hakkındaki yazı ise *Pravda*'nın 3 Mayıs tarihli sayısında yayımlandı. Daha önceki yazılarda olduğu gibi bu yazıda da savcının iddianamesinin yalanlardan ibaret olduğu, tanıkların hepsinin yalancı şahitlik yaptığı kanıtlanmaya çalışılmıştı. Tanıklardan tütün dükkanı sahibi Yusuf'un, Süleyman'ın Kornilov'u traş etmesini gördüğünü iddia eden bir berberin, Mehmet isimli bir göçmen meyve satıcısı ve patlama sırasında ölen Ömer isimli şahsın komşusu Selami adında birinin ifadelerinin yalan olduğunu Pavlov ve Kornilov'un kanıtladığı anlatılıyordu.

Duruşmayla ilgili ilginç bir olay da aynı yazıda yer almıştı. Abdurrahman Sayman'ın avukatı Pavlov'a Vladimir Mayakovski¹⁸¹, İlya Selvinski¹⁸² ve Sergey Yesenin'in¹⁸³ eserleriyle ilgilenip ilgilenmediğini sormuş, Pavlov'un, neden onun kişisel zevklerinin sorgulandığını öğrenmek istemesi üzerine avukat, "*Mayakovski, Selvinski ve Yesenin`ineserleri sizin yabancı entelejansiyayı cezbetme aletleriniz*" diye cevap vermişti: "*Pavlov Mayakovski ve Yesenin benzetmesine gülererek sorunun*

¹⁸⁰ Habere göre, Sovyet vatandaşları 6 Mart'ta tutuklanmış, tutuklanma nedenleri 13 ve 17 Mart tarihlerinde açıklanmıştı.

¹⁸¹ Sovyet edebiyatının kurucularından , eserlerinde sosyalizm ve devrim konularını işlemiştir.

¹⁸² Tüm eserlerinde Sovyet iktidarını konu edinmiş, iç savaş, YEP ve İkinci Dünya Savaşı onun eserlerinin merkezi konusu olmuştur.

¹⁸³ Otuz yaşında intihar ettiği 1925 tarihine kadar onlarca şiir kitabı yayımlanmıştır. Şiirlerinde daha çok insanı temel almış ve siyasi konulara çok fazla eğilmemiştir.

*anlamsızlığının avukatın Sovyet edebiyatı hakkında hiçbir şey bilmemesinden ileri geldiğini söyledi*¹⁸⁴.

Pravda 6 Mayıs tarihli duruşmayı 9 Mayıs'ta sayfalarına taşıdı. Bu yazı da daha öncekilerden farklı değildi ve Türk mahkemesinin yalanlara dayandığını ve Berlin'den direktifler aldığını ıspatlamaya çalışıyordu. Bu duruşmada daha çok patlamada ölen Ömer'in kimliği meselesi ile ilgili dinlemeler gerçekleşmişti ve yazıda bunlar ayrıntılı şekilde gösterilmişti. Fakat yazıda en dikkat çeken ayrıntı, Pavlov'un söylediği bir cümleydi: *"Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olan Sovyetler Birliği'nin bir vatandaşı olarak kendi savunmam beni bu provokasyonun ortaya çıkarılmasından daha az ilgilendiriyor"*¹⁸⁵.

Duruşmaları detaylı şekilde anlatan haberler 15 Mayıs, 23 Mayıs, 5 Haziran ve 14 Haziran tarihlerinde de yayımlandı. Bu haberlerin hepsinde ortak nokta hakimlerin ve savcının adaletsiz tutumu, tanıkların ifadelerinin yalan olduğunun belirtilmesinden ibaretti.

Pravda'nın 19 Haziran'da Von Papen'e suikast ile ilgili davada mahkeme kararına değinmişti. Habere göre Pavlov ve Kornilov 20, Abdurrahman ve Süleyman 10 yıl hapis cezasına çaptırıldılar. Karar metninin eleştirildiği haberde, daha önce sahte olduğu kanıtlanmış delillerin tekrar gündeme getirildiği şöyle belirtiliyordu: *"Karar metninin hazırlanması için bir haftalık bir süre olsa da mahkeme bu süre zarfında kısa, hiçbir dayanağın gösterilmediği ve daha önce sanıkların gerçekdışı olduğunu kanıtladıkları suçlamalara dayanan bir metin hazırlanmıştı...Mahkeme, patlama anında Kornilov'un olay yeri yakınında Sovyet büyükelçiliğine ait kırmızı bir arabada bulunduğu yönündeki ifadeyi de deliller arasında gösterse de Sovyet büyükelçiliğinde böyle bir arabanın olmadığı daha önce mahkemede kanıtlanmıştı"*¹⁸⁶.

David Zaslavski bu konuyla ilgili hakimlerin ve savcının ortak hareket ederek delilleri ortadan kaldırdıklarını, mahkemenin olayı ayrıntılı şekilde araştırmaktan

¹⁸⁴"Delo O "Pokuşenii" Na Papena V Ankarskom Sude" (Ankara Mahkemesinde Papen "Suikasti" Davası), 3 Mayıs 1942, s: 4

¹⁸⁵"Na Ankarskom Protsesse O "Pokuşenii" Na Papena" (Ankara'daki "Papen" Suikasti Davası), 9 Mayıs 1942, s: 4

¹⁸⁶"Vozmutitelnyy Prigovor Ankarsgovo Suda Po Provokatsionnomu Delu O "Pokuşenii" Na Papena" (Provokatif Papen Suikasti Davasında Ankara Mahkemesinin Utançverici Kararı), 19 Haziran 1942, s: 4

çekindiğini, araştırıldığı takdirde “savcının sahte delillerden kurduğu binanın dağılacığından korktuklarını” belirtiyordu. Zaslavski, yazısını şöyle bitiriyordu: “Tek suçları Hitler işbirlikçilerinin provokasyonlarının kurbanlarına çevrilmeleri olan iki Sovyet vatandaşına karşı Ankara mahkemesinin sergilediği adaletsizlik Sovyet insanını çileden çıkardı. Sovyet insanları Türk hapishanesindeki iki Sovyet vatandaşının von Papen suikastı adı verilen bu olayla hiçbir ilgisi olmadığından eminler ve Ankara mahkemesinin bu kararını hakaret olarak görüyorlar. Onlar hakikatin tümüyle ortaya çıkarılmasını ve Sovyet vatandaşlarına bu oyunu oynayanların sert cezalar almasını talep ediyorlar”.

SSCB vatandaşları Pavlov ve Kornilov'a verilen 20 yıllık cezanın Yargıtay'ın onamaması üzerine 25 Kasım 1942'de duruşmalar tekrar başladı. *Pravda*'nın 27 Kasım tarihli sayısında duruşma ile ilgili bir habere yer verilmişti. Haberde ilk olarak, kararı Yargıtay tarafından bozulmuş bir mahkeme heyetinin değiştirilmemesi ve tekrar aynı davaya bakması hukuka aykırı bir durum olarak nitelendiriliyordu. Bir sonraki duruşma ile ilgili haberin tarihi 4 Aralık'tı. Bu haberde de duruşma ayrıntılı bir şekilde anlatılmış, savcı yardımcısı Kemal Bora ve sanık avukatı Karaçay'ın tutumları eleştirilmişti.

Gazetenin aynı tarihli sayısında yer alan bir başka makalede ise Almanya'nın tarafsız ülkelerle ilişkisi analiz ediliyordu. Yazıda tarafsız ülkeleri safına çekmek için Hitler'in sarfettiği çabanın boşa çıkmasına ve faşist blokun bu hususta Türkiye'de de başarısızlığa uğradığına dikkat çekiliyordu. İsviçre ve İsveç'in de konu edildiği yazıda Türkiye ile İtalya arasındaki çelişkilere ve bu durumu körükleyen gücün Almanya olduğunu şu cümlelerle vurgulanmaktaydı: “Türk halkının sempatisini kazanacağından ümidi kesen Hitler, Mussolini'yi Türkiye'nin üzerine saldı. Yeteneksiz İtalyan savaşçılar bu yaz kılıç sallayarak Osmanlı İmparatorluğunun varisinin İtalyanlar olduğunu iddia etmeye başladılar. Fakat Alman ve İtalyan şantajcıları yanıldılar. Onlar Türkleri korkutamadılar”¹⁸⁷.

Aynı makalede, *Vakit* gazetesinde İtalya'nın Goebbels'i olarak bilinen gazeteci Hayd'ı hedef alan yazıdan bir parçaya da yer verilmişti: “Çok ilginç, Hayd neye dayanarak Osmanlı'nın Afrika'daki mirasını iddia ediyor? Bu toprakların sahipleri var.

¹⁸⁷Boris Ponomaryov, “Gitler i Neytralne Strani”(Hitler ve Tarafsız Ülkeler),4 Aralık 1942, s: 4

Kimse kendi evinde başkasının kalmasına razı olmaz. İtalya sadece topraklarını değil milyonlarca askerini de kaybetti ve savaş lafla değil, askerle kazanılır. “Dil keskin kılıçtır söylemi” gevezelerin dünyayı fethedeceği anlamına gelmiyor”.

1943 yılı boyunca *Pravda* gazetesinde Türkiye ile ilgili yazılara pek rastlamıyoruz. Sadece Sovyetler Birliği, Kızıl Ordu ve savaşla ilgili Türkiye basınında yer alan yazılara yer verildiğini görüyoruz. Fakat Almanya'nın çeklimesinin önlenemez bir hal alması ve savaşın Müttefikler, özellikle de Sovyetler Birliği'nin lehine dönmesi üzerine Sovyet basınının Türkiye konusunda tavrı da değişmeye başladı. Daha çok Türkiye'nin Faşizm yanlısı politika izlediğine vurgu yapan haberlere yer verilmeye başlandı. Bu tip haberlerden önce ise daha çok Almanya'nın zararına olan krom ihracatının durdurulması haberine yer verilmişti. Haberde Türkiye'nin krom ihracatını durdurması kararının Müttefiklerden daha çok Almanya'yı etkileceği, zırhlıların yapımında kullanılan kromun temini için Yugoslavya ve Yunanistan'daki madenlere mahkum kalan Almanların, gerilla savaşı nedeni ile o bölgelerden kromun getirilmesini sağlayamadığı belirtiliyordu. Bunun yanı sıra, Almanya ile Türkiye arasındaki ticaretin sadece kroma dayanmadığı, bu yüzden sadece krom ihracatının durdurulmasının yeterli olmadığı vurgulanarak *Times* gazetesinden bir alıntı yapılıyordu: “*Bu ihracatın daha önemli kısmını oluşturuyor. Fakat Müttefiklerin Türkiye'ye unvanladıkları notada pamuk, yün, deri ve bakırın da Alman savaş makinesi için büyük önem taşıdığını belirtilmiştir*”¹⁸⁸.

Bir diğer haberde ise, Almanya'nın Türkiye'yi baskı altına alma çabalarının bir parçası olarak Türk hava sahasını taciz ettiği bildiriliyordu. Haberde Balkanlar'da yerleşen Alman hava üslerinden kalkan bir uçağın İstanbul semasında dolaştığı, bunun son günlerde Türk hava sahasını taciz eden üçüncü Alman uçağı olduğu vurgulanıyordu¹⁸⁹.

18 Mayıs 1944'te yayımlanan bir haberde ise Türkiye'deki gizli bir örgütün ifşa edilmesinden bahsediliyordu. Haberde gizli örgütün 1940'ta faaliyete başladığı, Türkiye'de “saf Türk” olmayanlara karşı mücadele başlatmayı, bazı toprakları

¹⁸⁸ “K Prekraşeniyyu Turtsiyy Eksporta Xromovoy Rudi” (Türkiye'nin Krom İhracatını Durdurması Hakkında), 22 Nisan 1944, s: 4

¹⁸⁹ “Nemetskie Samalyoty Nad Stambulom” (İstanbul Semalarında Alman Uçakları), 5 Mayıs 1944, s: 4

Türkiye'ye birleştirmeyi, devlette üst düzey konumları ele geçirmeyi planladıklarını belirtiyor, örgütün finansman kaynağı ile ilgili şu yorum yapıyordu: “*Örgütün Almanlar tarafından desteklendiği ve finanse edildiği düşünülüyor*”¹⁹⁰.

Gazetenin 20 Mayıs tarihli sayısında yine bu konuya değinilmişti. Haberde Nihal Atsız, Zeki Velidi ve Remzi Oğuz Türkkân'ın tutuklanarak evlerinde aramalar yapıldığı bildiriliyordu. 22 Mayıs tarihli bir haberde ise örgütün Almanya'dan destek aldığı vurgulanıyordu: “*Bu örgütün Almanlar ile yakından ilişkisi olduğu ve Berlin'den finanse edildiği ortada. Örgütün propaganda yayınının ilk sayısı da Almanya'da basılmış, daha sonra oradan Türkiye'ye getirilmiş. Haberlere göre, Atsız'ın evindeki aramalar zamanı bazı kodlar ve şifrelerin yanısıra onun Hitler'in faşist partisinin bazı yöneticilerine yazdığı mektuplar da ele geçirilmiş*”¹⁹¹.

Pravda'da Türkiye'deki faşist eğilimler hakkındaki bu haberlerin yanısıra, Türkiye hükümetinin Alman yanlısı politika izlediğini gösteren haber ve yazılara da yer veriliyordu. Örneğin bir haberde, Türkiye'nin krom ihracatını durdurma kararına rağmen bunun gerçekte uygulanmadığı iddia ediliyordu. TASS Kahire muhabirinden alındığı bildirilen bu haberde, Almanların kromu mühürlü vagonlarla ülkelerine götürmeğe devam ettikleri, yükleme işleminin geceleri yapıldığı ve iki ülke arasındaki ticaretin daha da genişlediği yazılıyordu: “*Almanlar 11 bin ton nikeli de ithal etmek istiyorlar. Hatta bir Türk şirketi Almanlara 2 bin ton nikel temin etmeyi üstlenmiş*”¹⁹². Haberin devamında da Türkiye'nin sadece krom ihracatının durdurulması yönünde karar almadığı, tüm ürünler de ticaret hacmini %50 oranında azaltacağını bildirdiği, fakat bu kararı uygulamak yerine mevcut ticaret anlaşmasını iki ay süreyle uzattığı belirtiliyordu. Bu anlaşmaya göre, Türkiye'nin kuru meyve, bitki yağı, kurutulmuş balık, yün ve deri gibi ürünleri ihraç etmesine karşın Almanya'dan yedek parça ve tarım için gerekli malzemeler ithal edeceği iddia ediliyordu.

¹⁹⁰“Raskritie Taynoy Profaşistskoy Organizatsii V Turtsii” (Türkiye'de Gizli Faşist Örgütü İfşa Edildi), 18 Mayıs 1944, s: 4

¹⁹¹“K Raskritiyu Taynoy Profaşistskoy Organizatsii V Turtsii” (Türkiye'de Gizli Faşist Yönlümlü Örgütün İfşa Edilmesi Hakkında), 22 Mayıs 1944, s: 4

¹⁹²“K Turetsko-Germanskim Torgovim Otnoşeniyam” (Türk-Alman Ticari İlişkileri Hakkında), 26 Temmuz 1944, s: 4

Pravda'nın 4 Ağustos sayısında yayımlanan ve Türkiye'nin Almanya ile diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kesmesi yönünde karar aldığını belirten haberin ardında bu kararın Sovyetler Birliği'ni tatmin etmediğini açıkça gösteren bir yazı yayımlandı. Gazetenin 7 Ağustos tarihli sayısında yayımlanan bu yazıyı Nikolay Bodrov kaleme almıştı. Bodrov ilk olarak, 19 Ekim 1939'da Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile imzaladığı ittifak antlaşmasına rağmen, 18 Haziran 1941'de Almanya ile de antlaşma imzalamasını eleştirerek, bu durumun savaş boyunca Almanya'nın elini güçlendiren bir durum olduğunu savunuyordu. Yazar, daha sonra Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ilişkilere değinerek, Türkiye'nin ihracatının %90'ı Almanya'ya yaptığını, bu ülkenin kroma olan talebinin büyük bir kısmının Türkiye tarafından karşılandığını belirtiyordu.

Bodrov, Türkiye'nin tarafsızlık politikasının da aslında Almanlara yaradığını ve bunun Türkiye hükümeti tarafından açıkça görüldüğüne şu cümlelerle vurgu yapmaktaydı: *“Bununla da devam eden savaşın büyük bir kısmında Türk yöneticilerin pratikte Hitler Almanyası'na destek olarak nitelendirilebilecek politika izledikleri sonucuna varabiliriz. Hatta üç süper güç-İngiltere, ABD ve SSCB-geçen yıl Türkiye'yi sadece Almanya'ya yarayan politikalarından vaz geçmesi konusunda uyardıklarında bile Türkiye bunu yapmadı ve bu en azından savaşın biraz da uzamasına neden oldu”*¹⁹³.

Yazar, Türkiye'nin bu tutumunu Almanların gerilemeye ve Müttefiklerin güçlenmeye başladığı dönemde bile değiştirmedini, ekonomik ve diplomatik ilişkileri kesme kararını ise, Almanya'nın yenilgisi kesinleştikten sonra almasının tek sebebi olduğunu düşünüyordu: *“Anlaşılan, Türkiye'nin Almanya'yla diplomatik ve ekonomik ilişkileri kesme kararı da savaş sonrasında tek kalma korkusundan ileri geliyor...Dış politikanın belirleyicilerinden biri olan Menemencioğlu'nun görevden alınması da bu rahatsızlığın bir göstergesi sayılabilir”*.

Bodrov bu kararın çok geç kalmış ve önemsiz bir karar olduğunu yabancı basından da örnekler vererek kanıtlamaya çalışıyor: *“Birçok uluslararası politika yorumcusu gazeteci ve basın kuruluşlarının savaşın anti Hitler koalisyonunun lehine dönmesinde en büyük payın Kızıl Ordu ve müttefiklerine ait olduğunu, Türkiye'nin*

¹⁹³Nikolay Bodrov,“K Razrıvu Turtsiey Diplomatıçeskih i Ekonomıçeskih Otnoşeniy S Germaniyey” (Türkiye'nin Almanya'yla Diplomatik ve Ekonomik İlişkileri Kesmesi Hakkında), 7 Ağustos 1944, s: 4

politkasındaki bu dönüşün çok geç kaldığını ve çok da önemli olmadığını belirttiğini gözardı etmemek gerekir...İngiliz New Statesman and Nation dergisindeyse, 5 yıl bekleyerek savaşın kimin lehine sonuçlanacağını gören Türkiye bundan sonra müttefiklerin lehine karar verdiğinden bahsediyor. İngiliz Economist dergisine göreyse, Türkiye'nin bu kararı savaşın bu evresinde artık çok fazla önem taşıyor”.

Yazıda son olarak, Türkiye'nin aldığı bu kararın bu ülke için Mihver güçlerine karşı zorlu bir mücadelenin başlangıcı olmadığı, Türkiye'nin halen Macaristan ve Romanya gibi faşist yönetimlerle yakın ilişkiler içerisinde olduğuna dikkat çekiliyordu.

Türkiye'nin Almanya ile ilişkilerini kesmesi konusunda SSCB yönetiminin ikna olmadığı *Pravda*'da açıkça görülüyor. Gazetenin 30 Ağustos sayısında Batum özel muhabirinin bu durumu sorgulayan yazısı yayımlandı. Yazıda iki ülke arasındaki ilişkilerin kesilmesine, hükümetin Alman vatandaşlarına Türkiye'yi terk etmek için verilen sürenin dolmasına rağmen halen üst düzey Alman yetkililerinin Türkiye'de olmasına dikkat çekiliyordu: “O tarihten geçen uzun zamana rağmen Alman diplomatlar hala Türkiye'de. Alman büyükelçisi müşavirleri Enke (Ribbentrop'un damadı) ve Volter, askeri ataşe general Rode, hava kuvvetleri ataşesi general Kettenbeil, ticaret ataşesi yardımcısı Moizisch Alman gestaposunun temsilcileri olarak hala Ankara'da. Türkiye'de halen 1300 civarında Alman bulunuyor”¹⁹⁴.

Haberde Türkiye'yi terk etmeyen Alman yetkililerin diplomatik ayrıcalıklardan yararlandıkları, Sovyetler Birliği aleyhinde faaliyetlerini burada devam ettirdikleri iddia ediliyordu. Nadir Nadi ve Peyami Safa gibi gazeteciler, *Tasviri-Efkar*, *Cumhuriyet*, *Son Posta* ve *İstanbul* gazetelerinin Almanlarla işbirliğiyle suçlandığı yazıda, Almanya'nın bölgedeki casusluk faaliyetlerine Türkiye'nin engel olmadığı da belirtiliyordu. Ayrıca, Türkiye'nin Alman vatandaşlarına karşı tutumunun kişilere göre değiştiği de haberdeki iddialar arasındaydı: “Diğer taraftan yabancı gazeteciler Türk resmilerinin Almanya'ya siyasi nedenlerden dolayı dönmek istemeyen Alman vatandaşlarla ilişkilerinin başka boyutları olduğunu ileri sürmektedirler. Türk polisinin Alman büyükelçiliği ve konsolosluklardan aldığı direktifler sonucunda Hitler karşıtı Alman vatandaşlarını zorla trenlere bindirmesi olayları gerçekleşmiş. Türkiye'deki Alman vatandaşlarının

¹⁹⁴ “Kak Viglyadit Na Praktike Razrıv Otnoşeniy Turtsii S Germaniey?” (Türkiye'nin Almanya'yla Diplomatik ve Ekonomik İlişkileri Kesmesi Gerçekte Nasıl Gözüküyor?), 30 Ağustos 1944, s : 4

haklarını koruyan İsviçre misyonunun uyarılarına rağmen Türk yetkililer bu faaliyete devam etmekte”.

Sovyet orduları Berlin`e doğru ilerledikçe SSCB`nin Türkiye politikası da yeni şekil almaya başlıyordu. Buna paralel olarak *Pravda* gazetesinde de Türkiye`ye yönelik daha sert yazı ve haberler yayımlanmaya başlandı. Suat Derviş başta olmakla bir grup kişiye karşı yürütülen mahkeme sürecinin sert dille eleştirildiği bir haberde hükümetin çifte şöyle bahsediliyordu: “*Bilindiği gibi Derviş`in tek “suçu” SB hakkında tarafsız olarak kitap yazması. Burada dikkat çeken nokta Suat Derviş için 25 yıl hapis cezası istenirken pantürkistlerin davasında savcı 4-12 yıl hapis cezası istemişti. Pantürkistler darbe gibi daha ağır suçlamalarla hapsedilmişti ve birkaç sene boyunca anti Sovyet faaliyetlerde bulunmuşlardı*”¹⁹⁵.

İki ülke arasındaki ilişkiler savaşın sonuna doğru daha da keskinleşiyordu. 19 Mart 1945`te SSCB Türkiye ile imzalamış olduğu Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması`nı tek taraflı olarak feshetti. Ülkeler arasındaki bu uzaklaşmanın Sovyet basınına yansımaları kaçınılmazdı. Nitekim, “Turancıların” davası sonuçlandıktan sonra *Pravda* gazetesinde yer alan bir haberde, Türk hükümeti faşizmi desteklemekte suçlanıyordu. Mahkemenin aldığı kararın hafif olmasına karşı tepki gösteren haberin devamında, bu örgütün darbe hazırlığı içinde olduğu yönünde bilgilere yer verilmişti. Bu denli suça karışmış bir örgütün mensuplarına verilen cezaların bu kadar hafif olmasının Türkiye`deki anti-Sovyet faaliyetleri teşvik edeceğinden duyulan endişe şöyle vurgulanıyordu: “...*Esas sanık Zeki Velidi Togan gizli örgüt kurma suçundan 10 yıl hapis cezası aldı. Dokuz sanıksa 11 aydan 4 yıla kadar hapis cezalarına çarptırıldı. Bunun yanısıra mahkeme Reha Oğuz Türkkan`ın yaşının küçük olması nedeniyle hapis cezasının azaltulmasına karar verdi. Kalan on üç kişinin pantürkist örgütle ve Alman büyükelçiliğiyle ilişkilerinin kanıtlanmasına rağmen serbest bırakılmasına karar verildi*”¹⁹⁶.

Mayıs 1945`te Almanya`nın teslim olması üzerine Sovyetler Birliği`nin Boğazlar meselesindeki tutumu daha da tehlikeli hal almaya başladı. Rusların

¹⁹⁵ “Sudebny Protsess V Turtsii Nad Demokratiçeski Nastronnimi Litsami” (Türkiye`de Demokratik Güçlere Karşı Mahkeme Süreci), 25 Şubat 1945, s: 4

¹⁹⁶ “V Turtsii Pooşryayut Faşistskuyu Deyatelnost” (Türkiye`de Faşist Faaliyetlere Göz Yumuluyor), 15 Nisan 1945, s: 4

geleneksel Boğazlar iddiasını daha da güçlendiren faktör Türkiye'nin savaşa girmemesi, Almanya'nın yenilgisi kesinleşmeyinceye kadar ekonomik ve diplomatik ilişkilerini kesmemesi oldu. Sovyetler Birliği'nin Kars ve Ardahan'ı, Boğazların ortak savunulmasını ve Montrö Boğazlar Rejimi'nin Türkiye ve SSCB arasında imzalanacak yeni bir antlaşmayla belirlenmesini talep etmesi üzerine Türkiye'nin bağımsızlığı tehlike altına girdi. Bu dönemde *Pravda*'da Türkiye ile ilgili yazılar daha çok Türkiye basınındaki Sovyet karşıtı unsurların sert dille eleştirilmesi, Türkiye'de baskıcı ve faşist meyilli yönetimin iktidarda olduğunun vurgulanması üzerine kurulmuştu.

Gazetenin "Uluslararası Analiz" köşesinde yayımlanan bu tip yazılardan biri şu cümleyle başlıyordu: "*Yer kürede öyle bir yer var ki, oradaki antisovyet kampanyası bu zamana kadarkilerin hepsini geride bırakıyor. Ankara'dan bahsediyoruz*"¹⁹⁷. Yazıda Hüseyin Cahit Yalçın hakarete varan kelimelerle eleştirilerek bazı Türk gazetecilerin de ondan geri kalmadığı vurgulanıyordu: "...*Yalçın çok konuşuyor, boş konuşuyor, bıktırıyor ve hep yalan söylüyor...Meslektaşları da Yalçın'dan geri kalmıyorlar: Sadak, Ziyad Ebuziya, Asım Us vb. Ziyad Ebuziya ahlaksızca Sovyetler Birliği'nin Hindistan, Arap Yarımadası ve Mısır arasında iletişimi bozmaya çalıştığını iddia ediyor!*".

15 Temmuz'da yine aynı köşede yayımlanan bir başka yazıda Türkiye basını hükümetin politikalarının aleti, Türk politikacılar da emperyalist olmakla suçlanıyordu. Türkiye basınında yer alan SSCB, Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan'ı hedef alan yazılara dikkat çekilerek bunların Türkiye'nin Balkanlar'da öncü devlet olma planlarının suya düşmesinden doğan hayal kırıklığından ileri geldiği belirtiliyordu: "*Bu plan ve hesaplar suya düştü. Çünkü Balkan devletleri çok da uzak geçmişe dayanmayan, Türkiye'nin Balkanlar'da düzenin sağlayıcısı kavramının ne olduğunu ortaya koyan tarih derslerini unutmadılar ve Türkiye'nin iddialarını karşılamak için kendi bağımsızlıklarını tehlikeye sokacak hiçbir şeye meyil göstermediler. İşte bu yüzden de Türk basını Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'yı karalama kampanyasına başladı*"¹⁹⁸.

Yeni Asır ve *Tanin* gazeteleri de bu eleştirilerden payını alıyor, emperyalist tutum sergilemekte itham ediliyorlardı. Gazeteci Cahit Yalçın'ın Türkiye ve

¹⁹⁷ "Mejdnarodnoe Obozreniye" (Uluslararası Analiz), 8 Temmuz 1945, s: 4

¹⁹⁸ "Mejdnarodnoe Obozreniye" (Uluslararası Analiz), 15 Temmuz 1945, s: 4

Yunanistan`ın oluşturacağı bir ittifaktan bahsetmesinin de düşmanca ve saldırganca bir tavır olarak görüldüğü makalede, tüm bunların sadece gazetecilerin hayal ürünü olarak görülemeyeceği vurgulanıyordu: “*Mesele, elbette, Yalçın’a benzerlerin deliliğine bağlanamaz. Bu çığırkan koro hazır notaları okuyor ve onu dünya düzenine etki edebilecek planları olan orkestra şefleri yönetiyor. Bu orkestra şefleri kendi aleyhlerine dönebilecek bir oyun kurmuşlar*”.

16 Ağustos`ta *Pravda*`da Vladimir Krımski`nin kaleminden çıkmış, yalnızca Türk basınına değil, Türkiye`nin devlet politikasını da faşist yönlü olmakta suçlayan keskin üslupta yazılmış bir makale yayımlanmıştı. Türk gazetecilerin çok az bir kısmının Kızıl Ordu`nun başarılarını, faşizm üzerindeki zaferde büyük rolünü takdir ettiğini, basının büyük bir bölümünün anti-Sovyet propagandasıyla uğraştığının belirtilmesiyle başlayan yazıda Türkiye`deki gazeteler *Türkische Post* gazetesi¹⁹⁹ ile eşit olarak değerlendiriliyordu. Daha sonra ise Türkiye`deki sansüre dikkat çekiliyordu: “*Türkiye`nin kitap piyasası hem ülkede basılan, hem de Almanya`dan getirilen Sovyet karşıtı kitaplarla dolu. Faşist Türk basınının SSCB karşıtı antisovyet propogandası Türk sansürüne takılmadığı gibi, Sovyet hükümetinin politikası hakkında objektif olarak kaleme alınan az sayıda kitap ve broşürler toplatılıyor, yazarları baskılarla yüzleşiyordu. Sansüre takılan kitaplara örnek olarak “En Büyük Tehlike” (Faris Erkmen), “Neden Sovyetler Birliği`nin Dostuyum” (Suat Derviş) kitaplarını gösterebiliriz. Gericici gazetecilerin bu saldırılarına öncü ve ilerici gazeteci Zekeriya Sertel (Tan) SB hakkında hakikatleri yazarak karşı koyuyor. Türk sansürü Tan gazetesini defalarca kapatmış ve para cezası vermiş*”²⁰⁰.

Yazar Türkiye basınına gericici adlandırarak provokatif ve bozucu eylemler içinde olduğunu iddia ediyordu. Krımski basındaki tüm bu faaliyetlerin organizatörü olarak ise Cahit Yalçın`ı görüyordu: “*Bu provokasyon kampanyasının başında kendi gazetesi Tanin ile birlikte kart şarlatan ve provokatör Cahit Yalçın duruyor. Türk ve Sovyet okurları onun özgeçmişini çok iyi biliyor. Sovyet-Türk dostluğuna düşmanlığı değişmese de, anti-Sovyet propogandası için kimin ne kadar ödemesine bağlı olarak politik tutumu*

¹⁹⁹ Almanya`nın Türkiye`de yayınladığı propaganda gazetesi

²⁰⁰ “Provokatorı Pod Maskoy Jurnalıstı” (Gazeteci Maskesi Altındaki Provokatörler), 16 Ağustos 1945, s:

değiştirdi". Yazıda Yalçın'ın anti-Sovyet propagandası için rüşvet aldığı²⁰¹, Hitler'in "Kavgam" kitabını Türkçe'ye çevirdiği belirtilerek Atatürk'ün ölümünden sonra bile onun hakkında hakarete varan kelimeler kullandığı için yargılandığına dikkat çekiliyordu.

Yazının devamında da Yalçın şantajcı, iftiracı olarak nitelendiriliyor, Sovyetler Birliği ve Balkan devletlerine karşı tutum sergilemekle itham ediliyordu. Türkiye basınındaki Sovyet karşıtı unsurları sert şekilde eleştiren yazar daha sonra Zekeriya Sertel'in yazılarına yer veriyor. Sertel'in Türk basınındaki Alman yanlısı meyilleri eleştirmesini alkışlayan yazar, gazeteciden alıntı da yapıyor: "*Goebbels öldü mü yoksa Türkiye'de yaşıyor mu?*".

Krımski son olarak, Türkiye hükümetini eleştirerek basındaki bu tür faaliyetlerin engellenmemesinden duyduğu şaşkınlığı dile getiriyor: "*Türkiye'nin BM üyesi olduğu bir dönemde Türk gazetecilerin Goebbels'in faaliyet ve ananelerini açıkça devam ettirmelerine şaşırılmamak elde değil. Bize sadece, Türk irtica basınının faaliyetlerinin yalnız BM'nin işine değil, Türkiye'nin kendi çıkarlarına da zarar verdiği üzerine dünya basınında söylenenlere katılmak kalıyor*".

Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkilerin keskinleştiği, Sovyet yönetiminin Boğazlar ve Doğu Anadolu'da bir takım taleplerde bulunduğu bir dönemde *Pravda* gazetesinde yayımlanan bir makale bu siyasi baskının yansıması olarak yorumlanabilir. Makale iki Gürcü tarihçi-Berdzinişvili ve Canaşıa tarafından kaleme alınmıştı. Yazı, Türkiye'nin Almanya ile savaşa girmemesine vurgu yapan ve bu yüzden de ona yöneltilen herhangi bir iddianın haklı olduğunu iddia eden bir cümleyle başlıyordu: "*Faşizmin yenilgiye uğratılması davasına önemli katkıları olan Gürcistan halkı, kendi haklı istemlerini açıklamak hakkını da kendinde gördü*"²⁰². Yazarlar makaleyi Türkiye üzerine yüklenmekle devam ettirerek, Gürcü topraklarını Türklerin zorla ele geçirdiğini iddia ediyordu. Türkiye'nin Toroslar'dan Kafkaslar'a Büyük Gürcistan topraklarını ikiye parçaladığını iddia eden yazarlar, tarihi Urartu Devleti'ni Gürcü devleti olarak nitelendiriyorlardı. Yazarlar birçok tarihçiden örnekler getirerek Lazların Kolhlar, yani

²⁰¹ Yazar "vzyatka" (rüşvet) kelimesi yerine alaycı bir dille eski Rusça'daki "bakşış" (bahşiş) kelimesini kullanmıştır.

²⁰² "O Naşih Zakonnih Trebovaniyah K Turtsii" (Türkiye'den Haklı Taleplerimiz), 20 Aralık 1945, s: 4

Gürcüler olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlardı. Hatta Marra isimli bir akademisyenden alıntı yapılarak Lazların daha geniş alanda yaşadıkları abartılı bir şekilde sunuluyordu: *“İstanbul'da, Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında yaşayan herkese, Samsunlulara ve Sinoplulara, hatta Erzurumlulara da Laz denir. Bir de Gümüşhanelilere ve tüm kıyı sakinlerine”*.

Gürcü tarihini ve bölgenin Gürcü toprakları olduğunu kanıtlamaya çalışan deliller sunularak Gürcülerin en büyük düşmanı önce Moğol-Tatarlar, daha sonra da Osmanlılar olarak gösteriliyordu. Osmanlıların *“kana susamış düşman”* olarak nitelendirildiği yazıda Gürcülerin iki İslam devleti arasında sıkıştığı (Osmanlı ve Safeviler) vurgulanıyordu. Trabzon, Artvin ve Erzurum'u da Gürcü toprağı olarak gören yazarlar tekrar Türklere karşı nefret içeren cümlelere yer veriyorlardı: *“Gürcistan birçok istilacı gördü. Bunlar arasında en kötü ün kazananlar kuşkusuz Türkler oldu. Türkler, her gittikleri yere yalnızca ölüm, yıkım ve vahşet götürdüler”*.

Daha sonra TBMM hükümeti'nin işgalci olduğunu vurgulayan Berdzenişvili ve Canaşa, Türkiye'nin 1920-21 yıllarında mevcut durumu fırsat bilerek Ardahan, Oltu, Batum'un güneyindeki toprakları ele geçirdiğini iddia ediyordu. Daha sonra tekrar Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki tutumunu eleştirerek onu Almanya'nın yanında yer almakla suçlayan yazarlar bu dönemde tekrar Gürcü topraklarına göz diktiğini iddia ediyorlardı.

Sonda ise yazarlar Gürcistan'ın Türkiye'den büyük toprak taleplerini sıralıyordu: *“Gürcü halkı, hiçbir zaman vazgeçmediği ve vazgeçemeyeceği topraklarını geri almalıdır. Bununla şu bölgeleri, yani Ardahan'ı, Artvin'i, Oltu'yu, Tortum'u, İsgira'yı, Bayburt'u, Gümüşhane'yi, Trabzon'u, Giresun'u, yani Gürcistan'dan alınan toprakların yalnızca bir bölümünü oluşturan Doğu Lazistan'ı amaçlıyoruz”*.

1946 yılında da Sovyet basınındaki Türkiye karşıtı tutum değişmedi. Bu durum iki ülke arasındaki politik gerginliğe paralel olarak yürüyordu. 1946 yılı boyunca *Pravda* gazetesinde Türkiye ile ilgili yayımlanan makalelerin çoğunda anti-demokratik bir Türkiye imajı yaratılmaya çalışılıyordu. 21 Mart'ta yayımlanan bir haberde Zekeriya ve Sabiha Sertel'in, Halil Lütfü Dördüncü ve Cami Baykurt'un yargılandığı mahkemenin gerici niteliği vurgulanıyordu. Zekeriya Sertel'in savunmasından alıntılar yapılarak Türkiye'deki rejimin demokrasi düşmanı olduğu gösterilmeye çalışılıyordu.

Bir diğerk haberde ise, Türkiye'nin kalkınma için ABD'den kredi aldığı belirtiliyordu. Bu haberin sıradan bir haber olmadığı dönemin şartları gözönünde bulundurulduğu zaman anlaşılabilir: “...Amerikalı teknik uzmanlar Türkiye'de uluslararası öneme sahip havaalanları inşa edilecek bölgelerde bulunmuşlar. Uzmanlar arasında ABD hükümetinin iki temsilcisi de yer alıyor”²⁰³. Haberde havaalanlarının Türkiye'nin hangi şehirlerinde inşa edileceği ve bu amaçla hükümetin 4.5 milyon dolar kredi alacağı gösteriliyordu.

Gazetenin 30 Mayıs tarihli sayısında Türkiye'deki yerel seçimler konu edilmişti. Ülkede seçime katılımın çok düşük olduğu belirtilmişti. “Türk Seçmenlerin Büyük Çoğunluğu Oy Kullanmıyor” başlığı ile verilen haberde Anadolu Ajansı'nın yayımladığı seçime katılım oranlarına yer veriliyordu.

Yerel seçimler konusu 1 Haziran'da da *Pravda* sayfalarında kendine yer bulmuştu. Haberde çeşitli siyasi grupların katılmadığı seçimlerin şaibeli olduğunun da altı çizilmişti: “...sadece İstanbul'da saat 11'e kadar 500'den fazla ihlalin gerçekleştiği ve CHP tarafından seçmenlere baskıların yapıldığı söylendi”²⁰⁴. Haberin sonunda ise, hükümet baskısının arttığı şu sözlerle belirtilmişti: “Bunun yanısıra basında seçmenlerin seçimlere katılmasını zorla sağlamak amacıyla ekmek karnesinin verilmemesi, para cezaları uygulama ve hatta hapis cezası gibi tehditler yapıldığı haberleri yer aldı”.

Aynı gün *Pravda* gazetesinde yer alan bir diğerk haberde, Türkiye'nin faşist yönetimlerle ilişkilerine dikkat çekilmeye çalışılıyordu. Haberde Türkiye'nin Franco ile ilgili sert üsluplu makalenin yayımlandığı bir dergiyi toplattığı, bu durumla ilgili Kahire'deki Türkiye misyonunun şu açıklamayı yaptığı yazılıyordu: “Franko İspanyası bizim dostumuz ve Bolşevizmle mücadelenin kalesidir”²⁰⁵.

Gazetenin 4 Haziran sayısında tekrar Türk gazetecilerin mahkeme sürecine değinen haber yayımlandı. Zekeriya ve Sabiha Sertel'in savunmalarının yer aldığı haberde gazetecilerin demokrasi mücadelesinin sonucunda tutuklandıkları belirtiliyordu. Haberde Sabiha Sertel'in tutuklanmasına “daha fazla demokrasiye geçiş” sözü veren

²⁰³“Soorujeniye Aerodromov V Turtsii” (Türkiye'de Yeni Havaalanları İnşa Edilecek),27 Nisan 1946, s: 3

²⁰⁴ “Munitsipaliye Vıborı V Turtsii” (Türkiye'de Yerel Seçimler), 1 Haziran 1946, s: 4

²⁰⁵ “Frankistskaya İspaniya-Drug Turtsii” (Franko İspanyası Türkiyenin Dostudur), 1 Haziran 1946, s: 4

İsmet İnönü`ye yönelik söylediklerinin neden olduğu yazılıyordu: “*Neden muhalif basın ve meclisteki muhalefetin sesini kesmeye çalışıyorsunuz diye sorduğum makalem burada yargılanmama neden oldu. Fakat bu, BM statüsü ve Cumhurbaşkanının verdiği sözlere zıt bir durum*”²⁰⁶.

Otuz beş yıl demokrasi için mücadele ettiğini, fakat mahkemenin bu yolda bir adım bile ileri gidilemediğini gösterdiğini söyleyen Zekeriya Sertel`in sert ifadeleri dikkat çekiyordu: “*Cumhurbaşkanının eleştirisi, özellikle de hükümetin eleştirisi yasal haktır dediği ve mevcut rejimin temel özelliğinin demokrasi olduğu iddia edildiği bir zamanda yargılandığım için ülkem adına utanıyorum*”.

Haberin sonunda ise mahkemeyi siyasi amaçlar güttüğünü, demokratik güçlere karşı yürütülen bu sürecin sonunda onların siyasi hayattan uzaklaştırılmasının amaçlandığını belirten Zekeriya Sertel`in hükümeti hedef alan sert suçlamasına yer verilmişti: “*Tek kelime için vatandaşını hapse atan bir rejimi demokratik adlandırabilir miyiz? Bunun adı sahte demokrasi!*”.

Türkiye`nin Amerika`dan kredi alması konusu da *Pravda`ya* yansımıştı. Daha önce Türkiye`nin havaalanı inşaatı için alacağı krediyle ilgili habere yer veren *Pravda`nın* 6 Temmuz sayısında “Amerika Ermenileri Milli Konseyi”nin Lend-Lease(Ödünç Verme ve Kiralama) Kanunu çerçevesinde Türkiye`ye yapılacak yardımlara karşı çıktığını gösteren bir haber yayımlanmıştı. Haberde ABD Temsilciler Meclisi üyesi Seller`in Türkiye karşıtı tutumu şöyle vurgulanmıştı: “*Seller, dünya savaşında faşistlere yardım etmiş, hiçbir neden olmadan aralarında 1.5 milyonu sürgünde yaşayan ve vatanlarını Türklerin işgal ettiği Ermenilerin de bulunduğu günahsız halklara karşı zalim uygulamalarını devam ettiren bir ülkeye yapılacak yardımlar konusunda tepkisini ortaya koyacağını söyledi*”²⁰⁷.

İki gün sonra yayımlanan bir diğer haberde ise “Amerika Ermenilerin Haklarını Koruma Komitesi”nin hükümet temsilcilerini Türkiye`ye yapılacak yardımlar konusunda kınamasından bahsediliyordu. Türkiye`yi itham eden ifadelerin de yayımlandığı haberde komitenin Dışişleri Bakanı Acheson`un yanısıra bazı üst düzey

²⁰⁶ “Reçî Sabihî i Zekeriya Sertel Na Protseste Demokratiçeskih Jurnalistov V Turtsii” (Türkiye`de Demokrat Gazetecilerin Mahkemesinde Zekeriya ve Sabiha Sertel`in Konuşmaları), 4 Haziran 1946, s: 4

²⁰⁷ “Amerikanskiy Zayom Turtsii” (Türkiye`ye Amerikan Kredisi), 6 Temmuz 1946, s: 3

yetkililere mektup gönderdiği gösteriliyordu: “Komite mektubun kopyasını DİB yardımcısı Clayton`a, Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Connelly`ye, Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Bloom`a ve İhraç-İthal Bankası Başkanı Martin`e göndermiş”²⁰⁸.

Türkiye`deki genel seçim süreci *Pravda`nın* değindiği konular arasındaydı. Hükümetin baskıcı tavrı, ülkede demokratik hakların engellenmesi gibi haberlerle demokrasi karşıtı bir Türkiye imajı yaratılmaya çalışılıyordu. Bu haberlerden ilki 18 Temmuz`da yayımlanmıştı. Haberde Türkiye basınından alıntılar yapılarak (*Yeni Sabah* ve *İstanbul* gazeteleri) muhaliflerle karşı şiddet olaylarının artmasından bahsediliyordu.

Gazetenin 21 Temmuz sayısında ise, İstanbul`da liman işçilerinin grev haberi yer almıştı. Haberde, ülkedeki pahalılık ve düşük ücretler yüzünden işçilerin greve başladığı, bu grevi sonlandırmak için hükümetin şiddet uygulayacağı yönünde yorumlara yer verilmişti.

22 Temmuz`da Türkiye`deki genel seçimler konusuna değiniliyordu. Seçime ilginin az olduğunun vurgulanmasıyla başlayan haberde hükümetin sıkıyönetim uygulamasına geçmesinden bahsediliyordu. Bunun yanısıra seçimlerin şeffaf yürütülmediği de vurgulanıyordu. Gizli oylama için gerekli olan kabinlerin temin edilmediği ve seçimlerin bazı bölgelerde seçim tarihinden üç gün önce seçimlerin başladığı da haberde yer alan bilgiler arasındaydı.

Pravda seçim konusunu sonraki günlerde de işlemeye devam etti. Bu konuyla ilgili bir başka haberde ise Demokrat Parti Aydın İl Teşkilatı`ndan altı kişinin öldürülmesinden bahsediliyor ve DP Genel Başkanı Celal Bayar`ın açıklamalarına yer veriliyordu²⁰⁹. Gazetenin ertesini gün yayımlanan sayısında da Türkiye`deki seçimlerden bahseden bir haber yayımlanmıştı. Bu haberde daha çok iktidar partisinin hukukdışı eylemlerine vurgu yapılıyordu: “İktidar partisi özellikle Doğu illerinde şaibeli seçimler gerçekleştirerek rakiplerine mücadele şansı vermedi. Buna rağmen, seçmenlerin büyük çoğunluğu hakim partinin aleyhinde oy kullandı”²¹⁰. Haberin devamında *Tasvir* ve *Yeni*

²⁰⁸“Amerikanskiy Komitet V SŞA Protestuet Protiv Predostavleniya Zayma Turtsii” (Amerika`daki Ermeni Komitesi Türkiye`ye Yapılacak Yardıma Karşı Çıkıyor), 8 Temmuz 1946, s: 4

²⁰⁹“Represii i Terror Na “Viborah” V Turetskom Medjlis” (Türkiye`de Meclis “Seçimlerinde” Baskı ve Terör, 24 Temmuz 1946, s: 4

²¹⁰“İntsenirovka Viborov V Turtsii” (Türkiye`de Seçim Tiyatrosu), 25 Temmuz 1946, s: 4

Sabah gazetelerinden alıntı yapılarak iktidarın baskı ve şiddet uuyguladığı ortaya çıkarılmaya çalışılıyordu.

Türkiye`deki genel seçim konusuyla ilgili son haber, gazetenin 29 Temmuz sayısında yayımlanmıştı. Burada da *Yeni Sabah* ve *Gerçek* gazetelerinde yayımlanan seçim haberlerinden alıntılar yapılarak CHP`nin uyguladığı baskı ve şiddetten bahsediliyordu. Ayrıca, CHP`nin Faşistlikle suçlandığı haberde DP`nin İzmir mitingine de değinilmişti: “25 Temmuz`da İzmir ve Ege sahilindeki diğer kentlerden gelen 40 bin kişinin toplandığı DP mitingi gerçekleşmiştir. Mitingde en fazla şeffaf seçim hususundaki sıkıntılar protesto edilmiştir”²¹¹.

1946 yılı Türk-Sovyet ilişkileri açısından en sıkıntılı dönemlerden biriydi. Bu sıkıntılıların en çok dile getirileni ise Boğazların ortak savunulması meselesi idi. Akademisyen Lev İvanov`un 17 Ağustos`ta yayımlanan makalesinde bu konuya değiniliyordu. Makale Rusya`nın güvenliği açısından Boğazların taşıdığı önemin vurgulanmasıyla başlıyor: “Küçük Kaynarca, Edirne Antlaşmalarında, Londra Boğazlar Konferansı ve Paris Konferansı`nda, 1871 Londra Sözleşmesi`nde Rusya`nın Boğazlar meselesine önem vermesi Boğazların bu ülkenin güvenliği açısından büyük önem taşıdığını gösteriyor”²¹².

Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye`nin Almanya ile birlikte hareket etmesi, Rusya`nın sahil kısımlarını bombalaması ve Boğazları kapatmasının da vurgulandığı haberde savaşta galip gelen Britanya ve onun müttüfiklerinin Boğazları anti-Sovyet müdahale için kullandığına dikkat çekiliyordu. Sevr Antlaşması`nın Türkiye`yi Boğazlar ve donanmadan mahrum bıraktığı yönünde bir yoruma yer verilse de, Sevr`in ortadan kalkması süreci ile ilgili olarak Kurtuluş Savaşı veya buna benzer ifadeler kullanılmaktan çekiniliyordu: “Ortadoğu`da 1920-1922 yıllarında gerçekleşen olaylar Sevr Antlaşmasını ortadan kaldırdı. Onun yerini 24 Temmuz 1923`te imzalanan Lozan Antlaşması aldı”. Bunun hemen ardından İvanov, Lozan Konferansı`nda Boğazlar konusunda Sovyetler Birliği`nin Türkiye`ye verdiği desteğe dikkat çekiyordu: “SB Lozan Konferansı`nda Boğazlar hakkındaki maddelere karşı çıktı...SB Ortadoğu`da

²¹¹ “Turetskaya Peçat O Falsifikatsii Vıborov V Medjlis” (Türk Basımında Meclis Seçimlerinin Sahteleştirilmesi Konusu), 29 Temmuz 1946, s: 4

²¹² “Problema Çyornomorskih Prolivov” (Karadeniz Boğazları Sorunu), 17 Ağustos 1946, s: 4

barışın güçlenmesine hiçbir katkı sağlamayacağını düşündüğü Lozan Antlaşması'nu parafe etmedi. Bu antlaşmanın kabul edilemez niteliği tüm Karadeniz ülkeleri, aynı zamanda Türkiye için de geçerliydi. Türkiye'nin talebiyle oluşturulan Montrö Konferansı'nda 20 Temmuz 1936'da Lozan'ın Boğazlar hakkındaki hükümleri ortadan kalktı”.

Yazar, Montrö Antlaşmasının hükümlerinden bahsettikten sonra İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin izlediği politika eleştiriyordu: “SB'nin Türkiye'ye verdiği 8 Ağustos 1946 tarihli notada savaş süresince Almanya ve müttefiklerinin askeri ve destek gemilerinin defalarca Boğazların statüsünü ihlal edecek şekilde geçiş gerçekleştirdiği örneklerle açıklanmıştır”. Bunun ardından da SSCB'nin Boğazlar konusunda beş maddelik teklifi açıklanıyordu: “SB'nin yeni teklifleri şunlar:

1. *Boğazlar tüm ülkelerin ticaret gemilerine her zaman açık olmalı.*
2. *Boğazlar tüm Karadeniz ülkelerinin askeri gemilerine her zaman açık olmalı.*
3. *Önceden belirlenmesi gereken bazı istisnalar dışında Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin askeri gemilerinin Boğazlardan geçişine izin verilemez.*
4. *Karadeniz'den çıkan veya Karadeniz'e yönelmiş deniz yolları için uygulanacak kurallar Türkiye ve diğer Karadeniz ülkelerinin katılımıyla kararlaştırılmalı.*
5. *Türkiye ve SB'nin Boğazların ticaret gemiciliğinin ve güvenliğinin sağlanmasını isteyen iki güç olarak, Boğazların diğer devletler tarafından Karadeniz ülkelerine karşı düşman amaçlarla kullanmalarını önlemek için ortak savunma sistemi kurmaları gerekir”.*

Makalenin sonunda Sovyet önerisinin adil olduğu vurgulanarak bu önerinin tüm Karadeniz ülkelerinin çıkarlarını koruma amacı taşıdığı iddia ediliyordu.

Pravda'nın “Uluslararası Analiz” köşesinde yer alan haberde Sovyetler Birliği'nin Boğazların statüsü ile ilgili Türkiye'ye verdiği 8 Ağustos tarihli notasından bahsediliyordu. Haberde İkinci Dünya Savaşı boyunca Boğazların statüsünün ihlal edilmesinin bu konuda önlemler alınması gerektiğini kanıtladığı iddia ediliyordu. Haberin sonunda ise Sovyet önerisinin neden önemli olduğu açıklanmaya çalışılıyordu: “Bu öneriye bölgede kalıcı barış isteyen Karadeniz ülkeleri de destek verecektirler. Boğazların güvenliği sadece Türkiye'nin üstesinde olmadığı zaman onların saldırgan amaçlarla kullanılmayacağına olan inanç da pekişecektir. Sovyet kamuoyunda da SB ve

onun Karadeniz komşularının güvenliği açısından önemli olan bu önerinin kabul edilmesi gerektiği fikri hakim”²¹³. Tabi ki, Türkiye dışındaki tüm Karadeniz ülkelerinde Komünist rejimlerin iktidarda olması Sovyetler Birliği'nin bu taleplerini açıklar nitelikteydi.

Pravda'nın 19 Ağustos sayısında gazetenin özel muhabiri İvan Zolin'in gezi notları yer almıştı. Geçtiği bölgelerle ilgili tarihi bilgiler veren yazıda bir ayrıntı ilgi çekiyor. Zolin Boğaziçinden geçerken buradaki savunma sistemlerinin Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuş olduğu şöyle ima ediyordu: “Yeni sağlam savunma kuleleri Boğaziçinin Karadeniz kıyısında inşa edilmiş. Onlar açık bir şekildeydi ve Karadeniz'den Bosfor'a geçişi önleyici engellerle donatılmıştı”²¹⁴.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından SSCB ve ABD arasında ilişkilerin keskinleşmesi, Türkiye'nin Batı bloğunda yer alma çabaları ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerin tamamen kopması *Pravda*'nın da Türkiye'ye yönelik yayınlarının içeriğini etkiledi. David Zaslavski tarafından kaleme alınan, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye verdiği ikinci nota ile ilgili Türkiye'deki cevap hazırlıklarının Reuters'in Washington bürosu tarafından servis edilmesine tepki ifade eden haberde alaycı bir dille Türkiye hükümeti devlet politikalarını ABD güdümünde belirlemekte suçlanıyordu: “Reuters muhabiri herşeyden haberdar. Türkiye'nin hangi süre zarfında bu cevabı hazırladığını, cevap notasının içeriğini biliyor. Türk gazeteciler de bunları bilmek isterdi, fakat bilmiyorlar. Sanki bir deprem olmuş ve Türkiye'nin siyasi merkezi okyanusun diğer tarafına geçmiş”²¹⁵. Bunun ardından Zaslavski, Türkiye'nin Amerika ve İngiltere'nin oyuncağına çevrildiği iddia ediliyordu: “Türkiye'nin işlerinin Amerikan basınında Türk basınından daha çok bilinmesi garip gelebilir. İşin aslıysa Türkiye'nin işi dediğimiz şeyin aslında İngiltere ve Amerika'nın işi olması. Reuters Washington'dan açıkça bu konuyla ilgili haber veriyor: “Türkiye'nin cevabı İngiliz ve Amerikan bakış açısını yansıtıyor””.

Türk diplomasisinin merkezinde duran şahsın “Amerikancadan” çeviri yapan tercüman olduğunu ifade eden Zaslavski, daha sonra yine alaycı bir dille

²¹³ “Mejdunarodnoe Obozreniye” (Uluslararası Analiz), 18 Ağustos 1946, s: 4

²¹⁴ “V Prolivah: Puteviye Zametki” (Boğazlar'da: Gezi Notları), 19 Ağustos 1946, s: 4

²¹⁵ David Zaslavski, “Turetskiy Pirog S Anglo-Amerikanskoy Naçinkoy” (Amerikan-İngiliz İçli Türk Turtası), 20 Ekim 1946, s: 4

Türkiye'nin Sovyet notasına cevabının ABD ve İngiltere tarafından belirleneceğini iddia ediyordu: “Bir müddet sonra Türkiye'nin Sovyet notasına cevabını görüyor dünya. İnsanlar soruyor: “Nereden çıktın sen, yavrucak? Ebeveynlerin kim senin? Nerede doğdun?”. O, Ankara'da doğduğunu söylese de aksanı onun İngiliz-Amerikan ürünü olmasını ele veriyor.

İlkel ataerkil toplumlarda “couvade” adında tören gerçekleştiriliyordu. Çocuğu anne doğursa da, doğurmuş rolünü baba oynuyordu. O yatağa girip feryat etmeye başlıyordu. Daha sonra yeni doğulan bebeği ona veriyorlardı ve o başarıyla “doğumu sonlandırıyor”.

Şimdi bize Ankara'dan doğum öncesi sancı haberleri geliyor. Biz Türk “baba”nın binbir eziyetle dünyaya yeni bir bebek getirdiğine inanmalıyız. Fakat bu durum sadece diplomatik bir “couvade”. Washingtonlu ve Londralı “anneler” kendi annelik görevlerini sessizce yerine getiriyorlar. Herşey bittiğinde mutlu “baba” bize yeni bebeğini takdim ediyor. Reuters lutfedip tüm dünyaya bunun İngiliz –Amerikan içli Türk turtası olacağını ilan etti”.

Gazetenin 3 Kasım tarihli sayısında ise Arap basınında yer alan Türkiye karşıtı haberlerden derlenerek yapılmış bir haber yayımlanmıştı. Bu haberde Cahit Yalçın'ın Türk-Arap ittifakı yönündeki söylemlerinin Arap ülkelerinde yayımlı bir politikanın parçası olarak görüldüğü belirtiliyordu. Türkiye'nin İskenderun'u Suriye'den zorla kopardığının iddia edildiği haberde, bu ortamda Arap ülkelerinin Türkiye ile herhangi bir ittifaka sıcak bakmadıkları Arap basınından örneklerle kanıtlanmaya çalışılıyordu.

21 Aralık tarihli bir haberde Türkiye'de hüküm süren baskıcı rejimden bahsediliyordu. Hükümetin faaliyetlerinin çok sert bir şekil aldığı şu ifadeyle gösteriliyordu: “Bilindiği gibi, demokratik değerler Türk hükümetinin o kadar da severek uyguladığı bir şey değil. Fakat şu an Türkiye'de asker ve polisin uyguladığı önlemler hatta Türkiye için sıradışı nitelikte”²¹⁶.

Haberin devamında işçi ve köylülerin durumuna da değiniliyor: “Türkiye'de pahalılık artıyor. Enflasyon Türk ekonomisini oldukça zayıflatmış durumda. İşçilerin maaşlarının azaltılmasına başlanmış. Özellikle madencilik sanayisinde çalışan işçilerin durumu daha ağır. İşsizlik artıyor.

²¹⁶Grigor Akopyan, “K Polojeniyu V Turtsii” (Türkiye'deki Durum), 21 Aralık 1946, s: 4

İşçi sınıfının durumu böyle. Köylülerin de durumu bundan iyi değil. Bilindiği gibi Türkiye tarım ülkesi...Türk halkının büyük çoğunluğunu oluşturan köylüler acı bir sefalet içindeler: tarım alanında durum kötüleşiyor. Köylülerin büyük çoğunluğu topraksız olduğundan toprakları köy zenginleri ve toprak ağalarından kiralyorlar”.

Verimli toprakların büyük kısmının ağaların elinde olduğu, toprak reformu ile ilgili yasanın gerçekte yürürlüğe girmediği de haberde yer alıyordu. CHP'nin politikalarının büyük muhalefete neden olduğu, bu yüzden de birçok Kemalistin partiden ayrıldığı, bunlardan biri olan Celal Bayar'ın Demokrat Parti'yi kurarak 200 bin üye sayısına ulaştığı vurgulanıyordu. Haberde seçimlerin şeffaf olmadığı, hükümetin görevini yerine getirmediğine dikkat çekiliyordu: *“Başbakan Recep Peker iç politikada verilen sözlerin tutulmadığını kabul etmek zorunda kaldı. 18 Ekim`de Daily Telegraph ve Morning Post muhabiriyle ropörtajda başbakan sosyal reform programını hazırladıklarını fakat onu hayata geçiremediklerini bildirdi”.*

Yazar, Türk ordusunun terhis edilmemesi konusuna da değiniyor: *“Türkiye dünyada savaştan sonra ordusunu terhis etmeyen ve buna çaba bile göstermeyen tek ülke. Türk Hükümeti bugüne kadar bir milyon kişiyi silah altında bulundurmaya devam ediyor ve daha 1940 yılında Batı`daki altı ilde ilan edilen sıkıyönetim devam ediyor”.* Hükümetin tüm bunları dış tehdide bağlamasını da eleştiren Akopyan, bunun sadece bir uydurma olduğunu belirtiyordu.

Türkiye'nin düşmüş olduğu bu sıkıntılı durumdan kurtuluş yolu olarak büyük güçler arasındaki ihtilaflardan faydalanmak istediğini belirten yazar, gazeteci Yalçın'ın yazılarının bunu ıspatlar nitelikte olduğunu iddia ediyor: *“Daha 9 Eylül`de Yalçın Tanin gazetesinde BM Genel Kurulu`nda alınan ortak kararları yorumlarken şöyle yazdı: “Amerika`da sağlanan anlaşmalar için memnunluk duymak mümkün değil”.*

Franco İspanyası hakkında BM`den çıkan kararlar Tasvir gazetesinde acı içinde yorumlanıyordu: “BM`nin yıllarca diğer devletlerle dostluk ilişkileri içerisinde olan İspanya hakkındaki kararları bu örgütün amaçları ile uyuşmuyor”.

Türkiye`deki militarizasyonun emperyalizme hizmet ettiğinin iddia edildiği yazıda Türkiye'nin Arap ülkelerine yönelik politikalarına da değiniliyordu: *“Bu tehlikeli faaliyetin komşu ülkelere uzatılması çabaları gözlemleniyor. Buna bağlı olarak Türkiye'nin Arap ülkelere yönelik yüksek çıkarları, onlara karşı şüpheli “sevgisi”*

ortaya çıkıyor. Bu yüzden Arap basınında sıklıkla Arap olmayan Türkiye'nin kendi önderliğinde Arap bloğu yaratmak için izlediği politikalar yorumlanıyor”.

Türkiye'nin Arap ülkelerine yönelik yayılcı politikası, Balkan ülkelerinden gelecek “Slav tehdidi” gibi söylemlerin muhalefeti güçlendireceğini öngören yazar şu sözlerle yazısını noktalyordu: “*İzlenen dış politikanın emperyalist çevrelerin etkisi sonucunda ortaya çıktığı ve Türk halkının çıkarlarıyla örtüşmediği inkar edilemez”.*

Aynı gün gazetede yayımlanan bir diğer haberde ise, Türkiye'de bazı siyasi partilerin-Türkiye Sosyalist Partisi ve Türk Sosyalist Emekçi-Köylü Partisi'nin kapatıldığı, Esad Adil Müstecaplıoğlu ile Dr. Şefik Hüsnü'nün tutuklandığı bildiriliyordu. Habere göre sıkıyönetimin ilan edilmediği bölgelerde bile sıkıyönetim uygulamaları geçerliydi.

Özetlemek gerekirse, iki ülke arasındaki ilişkilere bağımlı olarak *Pravda*'nın Türkiye ile ilgili yayın politikası da değişmiş, özellikle savaş süresince SSCB'nin Türkiye'ye karşı sergilediği tutum-ilk önce onu yanına çekmek, daha sonra itham etmek ve son olarak da baskı altına almak isteğinin birebir *Pravda* gazetesine de yansıdığını görebiliriz. Zaman zaman Türkiye halkı ile ilgili olarak yumuşak ifadeler kullanılmış, fakat bu durumlarda bile iktidar ve Sovyet karşıtı gazeteciler en ağır hakaretlerin hedefi olmuştur.

Totaliter bir ülkenin tek partisinin propaganda aleti olan bir gazetenin ülke politikası ile paralel yayın yapması pek yadırganacak bir durum olmasa da, birçok konularda nasıl derinine araştırma yapıldığı, Türkiye basınının Sovyetler Birliği'ndeki belli kurumlar tarafından nasıl takip edildiği, Türkiye'nin ekonomik durumunun dikkatle incelendiği *Pravda*'daki yazı ve haberler incelendiğinde ortaya çıkan ilginç ayrıntılardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“İZVESTİYA” GAZETESİNDE TÜRKİYE VE TÜRKLÜK İMGESİ

3.1. *İzvestiya* Gazetesinin Tarihçesi

Şubat Devrimi'nin ardından devrimci gruplara ait gazetelerinin sayısı artmaya başladı. “Haberler” anlamına gelen *İzvestiya* gazetesi de ilk kez bu dönemde, 13 Mart 1917'de *Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti Haberleri* adı altında yayımlanmıştır. Aynı yılın Ağustos ayından *Merkez İcra Komitesi ve Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Haberleri* adıyla 12 Ekim'den sonra ise *İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Merkezi İcra Komitesi Haberleri* adı altında yayımlanmıştır²¹⁷.

Ekim Devrimi'ne kadar Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti'nde Menşevikler ve Eserlerinin baskın olması gazetenin faaliyetine de yansıyor ve gazetenin siyasi yönünü onlar belirlemekteydi. Buna rağmen gazetede çeşitli sosyalist örgüt ve partilere ait gruplar da çalışmaktaydı²¹⁸.

Şubat Devrimi'nin ardından ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak Bolşeviklerle Eser-Menşevikler anlaşamadığı gibi, *Pravda* ile *İzvestiya* da farklılıklar gösteriyordu. Bu dönemde *İzvestiya*, Bolşevik propagandasının karşısında yer almaktaydı ve onların Sosyalist devrimiyle ilgili düşüncelerini eleştiriyordu. Buna karşılık gazetede geçici hükümetin uygulamalarını destekleyen haber ve makalelere yer veriliyordu.

Ekim Devrimi'nin ardından gazetenin kontrolü Bolşeviklerin eline geçti ve onlar da işgazetesinin adını değiştirmekle başladılar: *Rusya Köylü, İşçi, Asker ve Kazak Vekilleri MİK ve Petrograd İşçi ve Kızıl Ordu Askerleri Vekilleri Sovyeti Haberleri*. Bir süre daha Petrograd'da yayımlanan gazete 12 Mart 1918'den itibaren Moskova'da *Rusya Köylü, İşçi, Asker ve Kazak Vekilleri MİK ve Moskova İşçi ve Kızıl Ordu Askerleri Vekilleri Sovyeti Haberleri* adı altında yayımlanmıştır. Gazetenin Moskova'daki ilk sayısında Lenin'in “Çağımızın Öncelikli Görevleri” adlı makalesine de yer verilmişti. SSCB'nin kurulmasının ardından gazetenin adı *SSCB MİK ve İşçi ve*

²¹⁷Guliyev et al., c: 4, s: 393

²¹⁸Ovsepyan, 1996, s: 9

Kızıl Ordu Askerleri Vekilleri Sovyeti Birlik MİK Haberleri, 26 Ocak 1938`de ise *SSCB Emekçi Vekilleri Sovyeti Haberleri* olarak değiştirildi ve 1977`ye kadar böyle kaldı.

İzvestiya gazetesi SSCB MİK`in resmi yayın organıydı. Bu yüzden iç savaş ve dış müdahale döneminde burada yayımlanan makaleler büyük önem taşıyordu. Bu yıllarda *İzvestiya`da* savaş ekonomisi, cephe ve dünya ile ilgili daimi köşe ve bölümler vardı. “Kızıl Cephe”, “Erzak”, “İşçi Hayatı”, bu tip köşelerin örneklerinden olsa da, bu konuda en önemli yer “Hükümetin Eylem ve Kararları” bölümüne aitti. Yazarlar bu bölümde mevcut durumun ağırlığı, iç savaşın gidişatı gibi konuları, Lenin`e suikast gibi haberleri okuyucularına aktarıyor, olayların nedenlerini açıklıyordu²¹⁹. “Yurtdışında” köşesinde ise dünyadaki olaylar, Sovyet hükümetinin diğer ülkelerle diplomatik temasları gibi konulara ideolojik çerçevede de olsa değiniliyordu.

SSCB MİK`in resmi yayın organı olarak, *İzvestiya`nın* yerel yayın organları için haber kaynağı olması açısından önemi büyüktü ve 1925`te dönemin editörü gazetenin önemine şu şekilde dikkat çekiyordu: “*Yerel gazeteciler merkezi yayınlarabaktıklarında ilk olarak Merkez Komite`de neler olduğunu, hangi kararların kabul edilip direktiflerin verildiğini öğrenmek isterler. İşte biz bu direktifleri halka aktarmakla yükümlüyük*”²²⁰.

1920`li yılların sonundan itibaren başlayan sanayileşme ve kollektifleşme sürecinde tüm Sovyet basınında başlayan propaganda faaliyetleri Stalin`in etkisi altına *Pravda`dan* daha önce giren *İzvestiya`da* da gözlemlenmekteydi. *İzvestiya`da* partinin sanayileşme politikasını, bireysel Sosyalizm yarışından kitlesel yarışa geçilmesini, işçilerin moralinin yüksek tutulmasını savunan, 30`lu yıllarda hergün değil, her saat gelişen Stahanovcu hareket²²¹ uğrunda kahramanlık gösteren işçiler hakkında yazılar yayımlanıyordu²²².

30`lu yılların ilk yarısında Sovyet basını için en önemli konular arasında sanayileşme ve kollektifleşme gibi iç haberler yer alsa da, 1936`dan sonra İspanya iç savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve SSCB`nin Finlandiya ile savaşı gibi konular daha çok

²¹⁹Ovsepyan, 1996, s: 32

²²⁰Lenoe, s: 5

²²¹ Sovyet maden mühendisi Aleksey Stahanov`un adıyla bağlıdır. Ağustos 1935`te Stahanov`un plandakinden 14 kat fazla kömür çıkarmasıyla başlamış, Sosyalizm yarışının en ileri düzeyi olarak kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı`nda çeşitli yöntemlerinden yararlanılmıştır.

²²²Benderski ve Kmiyov, s: 93

ilgi çekmeye başladı. *Pravda* gibi *İzvestiya* gazetesi de İspanya'ya özel muhabir göndermiş, Çin-Japon savaşı, Çin Komünistlerinin başarıları hakkında makaleler yayımlamıştır.

Almanya'nın SSCB'ye saldırmasının ardından başlayan savaş sürecinde Sovyet basınının propaganda faaliyetleri *İzvestiya*'nın da faaliyetinin merkezine yerleşmişti. Moskova önlerindeki savaş nedeniyle gazetenin binası Kuybişev'e taşındı. *İzvestiya*'nın yayımlanmasının aksamaması için hergün cepheden haberler Kuybişev'e gönderiliyordu ve deyim yerindeyse *İzvestiya* "iki cephede" savaşmak zorunda kalmıştı²²³. Bu dönemde *İzvestiya*'da Kızıl Ordu'nun verdiği mücadele ayrıntılı bir şekilde ışıktandırılıyordu²²⁴.

Faaliyet göstermeye başladığı ilk dönemlerde Eser-Menşeviklerin etkisi altında olan *İzvestiya* gazetesi daha sonra Bolşeviklerin denetimi altına girmiş, SSCB MİK'nin yayın organı olmuştur. Daha çok Kremlin'de alınan kararlar, verilen direktiflerin yayımlanması, açıklanması hususunda büyük önem arz eden *İzvestiya*, propaganda faaliyetleri yönünde önemli rol üstlenmiştir.

²²³ Stanislav Sergeev, "Ve O, *İzvestiya* Tankımı Savaşa Uğurladı", *İzvestiya*, 5 Ekim 2006

²²⁴ Benderski ve Kmilyov, s: 102

3.2. Dönemin *İzvestiya* Editörleri ve Yazarları

İzvestiya gazetesi Şubat Devrimi'nin hemen ardından Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti'nin (İVS) yayın organı olarak çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Petrograd İVS'de Eser-Menşeviklerin baskın olması nedeniyle gazetenin editörlüğüne de siyasi görüş olarak onlara yakın olan birisi, Yuri Steklov getirildi²²⁵. Fakat Steklov'un editörlüğe getirilmesi sadece Menşevik ideolojisine yakın olmasıyla ilgili değildi. O aynı zamanda, tarihçi ve gazeteci olarak da ün kazanmış, Marksizm ve devrimci hareketin tarihini konu alan eserler yazmış, *Pravda*, *Sosyal-Demokrat*, *Zvezda* gibi yayın organlarında yazıları yayımlanmıştı²²⁶.

Geçici hükümetin Birinci Dünya Savaşı konusundaki tutumu nedeniyle Nisan Krizi²²⁷ patlak verince Petrograd İVS, *İzvestiya*'nın editörlüğüne “Revolyuetsionnoe Oboronçestvo” (Devrimci Savunmacılık)²²⁸ akımının öncülerinden olan Menşevik Fyodor Dan'ı²²⁹ getirdi. Menşeviklerin aşırı kanadını temsil eden Dan'ın editörlüğü Ekim Devrimi'ne kadar devam etti ve bu aşırılığı sonucunda 1922'den ülkeden sürgün edildi.

Devrimin ardından editörlüğe tekrar getirilen Steklov iç savaş boyunca aktif olmuş ve bir kaç kez cephelere ajitasyon faaliyetleri için gitmiştir. 1925'te gazetenin editörlüğüne İvan Skvortsov-Stepanov²³⁰ getirildi. Editörlüğe getirilmeden önce *Pravda* ile sıkı işbirliği içinde olan Skvortsov-Stepanov, aynı zamanda tarihçi ve ekonomi uzmanı olarak da faaliyet göstermişti. 1907-1909 yılları arasında Marks'ın “Kapital” eserini Rusçaya çevirmişti. Stalin'e olan yakınlığı editörlüğü döneminde de kendini

²²⁵ Yahudi kökenli devrimci idi. Gerçek adı Ovşiy Nahamkis olmuş, Nevzorov takma adını da kullanmıştır. 1938'te Stalin'in emriyle tutuklanmış, 1941'de hapiste ölmüştür.

²²⁶ Benderski ve Kmilyov, s: 79

²²⁷ Geçici hükümetin dışişleri bakanı Milyukov'un müttefik devletlere Rusya'nın nihai zafere kadar savaştan çekilmeyeceği yönünde güvence vermesi üzerine tüm Rusya'da ayaklanmalar başladı. Bunun üzerine Milyukov başta olmakla bazı bakanlar istifa ettiler ve Petrograd İVS'nin katılımıyla yeni hükümet kuruldu.

²²⁸ Devrimin dış tehditten savunulması gerektiğini ve bunun için gerekirse Birinci Dünya Savaşı'nı sonuna kadar devam ettirebileceğini savunan politik akım. Bolşeviklerin zaferinin ardından etkisini kaybetmiştir.

²²⁹ Gerçek soyadı Gurviç olmuştur.

²³⁰ Gerçek soyadı Skvortsov olmuştur. Stepanov takma adını kullandığı için Skvortsov-Stepanov olarak bilinmekteydi.

gösterdive Kamenev, Troçki, Zinovyev gibi “Stalin karşıtlarını” sert şekilde eleştirdiği yazılar *İzvestiya*`da sıklıkla yayımlanmaya başladı.

1928`de yapılan editör değişikliği ile beraber *İzvestiya*`nın kaderi de değişti. Stalin basını etki altına almayı amaçlayan merkezleştirme politikasının sonucu olarak, kendine çok yakın bir ismi İvan Gronski`yi²³¹ *İzvestiya* editörlüğüne getirdi. Stalin`e olan yakınlığı ve kişisel yetenekleri, Gronski`nin genç Komünist gazetecileri etki altına almasına ve sonuç olarak da 1928-1929`dan itibaren *İzvestiya*`nın Stalin`in kontrolüne geçmesine neden oldu²³². Temmuz 1930`dan Nisan 1931`e kadar kısa bir sürede gazetenin editörü Garald Krumin olsa da, 1934`te tutuklandığı tarihe kadar Gronski gazetenin gerçek “patronu” olmaya devam etti.

Daha önce Stalin karşıtı tutumu nedeniyle *Pravda* editörlüğünden alınan Buharin, hata yaptığını itiraf ederek parti içindeki sağ akımlara karşı mücadeleye başlayacağını söyledi, 1934`te *İzvestiya* editörlüğüne getirildi ve partiden tekrar atılarak haps edildiği tarihe kadar bu görevde kaldı. Buharin`in etkisi gazetede hemen hissedildi. *İzvestiya* kısa sürede değişikliğe uğradı ve teorik konulara daha çok değinilmeğe başlandı.

Ocak 1937`de Buharin`in tutuklanmasının ardından, Kasım ayına kadar Boris Tal²³³ gazetenin editörü oldu. Çeşitli gazetelerde editörlük tecrübeleri olan Tal`ın editörlüğünün kısa sürmesinin nedeni Troçkist ve terörizm yandaşı olarak görülmesi idi. Aralık 1937`de tutuklanan Tal, 17 Eylül 1938`te kurşuna dizilerek öldürüldü.

1937`de, yani, Stalin baskısının daha da şiddetlendiği yıllarda *İzvestiya*`nın veya başka herhangi bir gazetenin editörünün kim olmasının fazla önemi kalmamıştı. Mehliş`in editörlüğe atanmasının ardından başlayan *Pravda*`nın kontrol altına alınması ve merkezleştirilmiş basının parçası haline getirilmesi süreci, *İzvestiya* için daha önceden, Gronski döneminden başlamıştı. Bunun sonucu olarak da 1930`ların sonunda editörlerin gazete üzerinde Stalin`in izin verdiği ölçüde etkili olduklarını söylebeliriz.

²³¹Stalin`e çok yakın isimlerden biri olmasına rağmen Stalin baskısından kurtulamadı. 1938`te tutuklandı ve 16 yıl çalışma kamplarında yaşamak zorunda kaldı. Stalin`in ölümünden sonra serbest kaldı ve akladı.

²³²Lenoe, s: 71

²³³Bakü doğumlu idi ve gerçek soyadı Kriştal`di. İç savaş ve dış müdahale yıllarında çeşitli cephelerde savaşmış, Agitprop genel müdür yardımcılığı, *Bolşevik*, *Za İndustrializatsiyu* gazetelerinde editörlük görevlerinde bulunmuştur.

Bu dönemde Tal`dan boşalmış editörlük görevine 1920`den beri gazetede çeşitli görevlerde çalışmış Yakov Selih getirildi. Selih, *İzvestiya`nın* Sovyet Kuruculuğu Departmanı Müdürü, 1935-37 yıllarında ise editör yardımcılığı yapmıştı.

Nisan 1941`de Selih`in yerine Lev Rovinski editör olarak atandı. *Pravda`da* uzun yıllar çalışmış olan Rovinski`nin *İzvestiya`daki* görevi çok zorlu oldu. Almanların saldırısının ardından başlayan savaş Sovyetler için felakete dönüştü ve Moskova önlerine kadar gelen Nazi tehlikesi yüzünden *İzvestiya* binası Kuybişev`e²³⁴ taşınmak zorunda kaldı. Moskova`da Rovinski ve birkaç savaş muhabiri dışında hiçbir *İzvestiya* çalışanı kalmadı.

Zorlu savaş yıllarındaki bu şartlar altında Rovinski üç yıl editörlük görevinde kaldı ve 1944`te Leonid İliçyov²³⁵ onun yerine atandı. Bilimsel ve gazetecilik deneyimi olmayan, işçi kökenli olup partide çeşitli görevler aldıktan sonra basın alanında çalışmaya başlayan İliçyov`un gazete için birşeyler vermesi olanakları da kısıtlıydı. İliçyov`un editörlüğü dört sene sürmüştür.

İzvestiya`nın Sovyet basınında müstesna yeri ve önemi, onun yazar kadrosuna bakıldığı zaman daha açık görülebilir. Yayımlanmaya başladığı ilk günlerde Eser-Menşeviklerin etkisi altında olan gazete, Ekim Devrimi`nin ardından Bolşeviklerin denetimi altına girdi ve iç savaş, dış müdahale konuları gazetenin merkezi konusu haline geldi.

Askeri gazetecilik alanında *İzvestiya`nın* ilk deneyimi iç savaş yıllarına tekabül ediyor. Bu yıllarda Dmitri Furmanov`un²³⁶ cepheyle ilgili 100`den fazla makalesi yayımlanmıştı. İç savaş döneminde *İzvestiya`da* “Doğu Cephesinden Mektuplar” başlığı altında yayımladığı makalelerle gazetenin savaş muhabiri durumuna gelen Larisa Reysner²³⁷, özellikle, donanmanın askeri faaliyetlerini daha çok takip ediyordu²³⁸.

²³⁴Şimdiki adı Samara

²³⁵“Bolşevik” dergisinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 1951-1952 yıllarında *Pravda* editörlüğü yapmış, SSCB DİB Basın Departmanı müdürü görevinde bulunmuştur.

²³⁶ İç savaş yılları ile ilgili eserleriyle ün kazanmış Sovyet yazarı. “Çapayev” romanı esasında 1934`te film çekilmiştir.

²³⁷ Daha 23 yaşında bir kızken iç savaşa katılmış, Kızıl Ordu`da siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. 30 yaşında tifo hastalığından ölmüştür.

²³⁸Ovsepyan, 2001, s: 77

Bu dönemde gazetenin faaliyeti sadece savaş ve iktidarın faaliyetleri ile kısıtlanmıyordu. Mihail Olminski, Vyaçeslav Karpinski gibi ünlü gazetecilerin makaleleri ile yön verdiği “Ekonomi Bölümü” köşesi ve “Ekonomik Hayatın Sorunları” eki, gazetenin ekonomi konularında da ilgiyle takip edilmesinde büyük rol oynamıştır²³⁹.

İzvestiya’da sıklıkla Kalinin, Orconikidze, Mihail Frunze²⁴⁰, Valerian Kuybişev²⁴¹, Krupskaya gibi devrim ve parti önderlerinin yazıları da yayımlanıyordu. Bu isimlerin yanısıra Buharin’in de editör olduğu yıllarda *İzvestiya*’da çok önemli konulara değinen yazıları yayımlanıyordu. Buharin’in teorik konulara olan eğilimi, onun *İzvestiya*’da yayımlanan makalelerine de yansıyor: “Kapitalizmin Kültürel Krizi ve SSCB’de Kültürel Sorunlar”, “Marksist Tarih Bilimi Bize Gerekli mi?” vb²⁴².

İspanya’daki iç savaş tüm Sovyet basınını etkisi altına almıştı. Bu durum *İzvestiya*’dan da yan geçmemişti. Bu dönemde gazetenin savaş muhabiri olarak İspanya’ya gönderdiği İlya Ehrenburg’un savaşla ilgili yazılarını okurlar, *İzvestiya*’daki “İspanyol Masalları” köşesinden takip ediyordu²⁴³.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında *İzvestiya* daha çok cephe haberlerine yönelmişti ve bu dönemde Mihail Osipov, A Yanovski, İ Vasilyev gibi gazeteciler ön plana çıkmıştı.

²³⁹Ovsepyan, 1996, ss: 32-33

²⁴⁰Sovyet askeri ve siyasi önderlerinden biri. İç savaş ve dış müdahale yıllarında Doğu, Türkistan ve Güney cepheleri komutanı, savaştan sonra Ukrayna K(b)P MK başkan yardımcısı olmuş, 1921-22 yıllarında Ukrayna ve Türkiye arasında imzalanan dostluk anlaşmalarında Ukrayna delegasyonunun başında bulunmuştur.

²⁴¹ Ekim Devrimi öncülerinden, iç savaş döneminde Askeri Devrim Şurası üyelerinden biri olmuş, Yüksek Tarım Şurası, Devlet Planlama Komitesi (Gosplan) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Devrim sürecinde etkin olduğu Samara kentine, onun ölümünden sonra (1935) Kuybişev adı verilmiştir.

²⁴²Ovsepyan, 2001, s: 127

²⁴³Ovsepyan, 1996, s: 77

3.3. *İzvestiya* Gazetesinde Türkiye ve Türklük İmgesi

Kremlin'in yayın organı olan *İzvestiya*'nın Sovyet basını açısından önemi çok büyüktü. Sovyet basını denildiği zaman akla ilk gelen *Pravda* ve *İzvestiya* gazeteleriydi. *İzvestiya*'nın bu denli öneme sahip olmasını göz önünde bulundurmak şartıyla *Pravda*'da yayımlanan bir çok haberin aynısının *İzvestiya*'da da yer aldığını söylemek gerekir. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında Türkiye ile ilgili *Pravda* gazetesinde yayımlanmayan, sadece *İzvestiya*'da yer alan yazı ve haberleri incelemeye çalışacağız.

1939 yılında *İzvestiya* gazetesinde *Pravda*'da olmayan bir haber neredeyse hiç göremiyoruz. Örneğin, Şükrü Saraçoğlu'nun Moskova ziyareti sırasında *Pravda*'nın izlediği yayın politikasının aynısını *İzvestiya* gazetesinde de görebiliriz. Sadece küçük ayrıntılar eklenmiştir. Gazetenin 26 Eylül tarihli sayısında bakan Saraçoğlu'nu karşılayanların adlarını görebiliriz: “*Bakanı karşılayanlar arasında İran Büyükelçisi Saed, Afgan Büyükelçisi Sultan Ahmed Han, Bulgar diplomatik temsilcisi Antonov, Yunan dip. Temsilcisi Marketti, Romanya diplomatik temsilcisi Dianu da vardı*”²⁴⁴. Bu konuyla ilgili bir diğer haberde ise Saraçoğlu'nun Bolşoy Teatr'da²⁴⁵ “Şelkuncık” (Fındıkkıran) balesini izlediği haber veriliyordu²⁴⁶.

1939'da Türkiye ile ilgili *İzvestiya*'da yayımlanmış en dikkat çeken haber Almanya ile Saldırmazlık Paktı imzalamış olan Sovyetler Birliği'nde İngiltere ve Fransa aleyhindeki tutumun dışavurumu niteliğindeki “İngiliz Gemileri Türk Vapurunu Alıkoydular” başlıklı yazıydı. Haberde İngiliz gemilerinin Çanakkale Boğazı açıklarında keyfi şekilde aramalar yaparak Türkiye'ye ait gemilerde Alman ürünleri bulmaya çalıştıkları belirtiliyor, Türkiye'ye karşı İngiltere'nin tavrının hukuk dışı olmasına vurgu yapılıyordu.

Pravda gazetesinde gözlemlediğimiz Türkiye karşıtlığı 1940 yılında *İzvestiya* için de geçerliydi. Gazetenin 15 Şubat tarihli sayısında yer alan bir yazıda Batı ülkeleri Ortadoğu'da karışıklık yaratmak için çabalamakla suçlanıyordu. Mihail Osipov'un yazarı olduğu yazıda Türkiye'ye karşı Batı bloğunun etkisi altında olduğu gibi ithamlar

²⁴⁴ “Pribitiye MİD Turtsii Gospadina Şyukryu Saradjoglu V Moskvu” (Türkiye DİB Sayın Şükrü Saraçoğlu Moskova'ya Ulaştı), 26 Eylül 1939, s: 1

²⁴⁵ Büyük Tiyatro. 1776'da kurulmuş, Çarlık Rusyası ve SSCB'nin en büyük tiyatrosu olmuştur.

²⁴⁶ “Poseşeniye Gospadinom Ş. Saradjoglu Vsesoyuznom Selskohozyaystvennom Vistavki” (Sayın Ş. Saraçoğlu'nun Birlik Tarım Fuarını Ziyareti), 28 Eylül 1939, s:1

yer alıyordu: “Burada İngiliz- Fransız diplomasisi kendi etki alanlarındaki Türkiye’ye ve gerçekte İngiliz himayesinde bir devlet olan olan Irak’a dayanıyor. Türkiye, Balkan Antantı’na girerek Londra ve Paris’in çaldığı havalara oynayan Balkan devletlerinin askeri ittifakı yolundan gitmeye çalışıyor”²⁴⁷.

Sadabat Paktı’na Suudi Arabistan’ın da eklenerek İngiliz-Fransız çıkarlarına hizmet eden bir yapıya çevrilmesinin amaçlandığını iddia eden yazar bununla da Ortadoğu’da Almanya ve SSCB’ye karşı güç merkezi oluşturmak planlandığını sonucuna varıyordu. Hatta İskenderun Sancağı konusunda Türkiye’nin taleplerinin karşılanmasının da bu amaç doğrultusunda gerçekleştiği belirtiliyordu: “Suriye’de Fransızlara karşı isyanlar artıyor. Halk İskenderun Sancağı’nın Türkiye’ye verilmesinden (Türkiye’nin İngiliz-Fransız bloğuna girmesinin karşılığıdır) rahatsız”.

Yazar, halkların kardeşliğine vurgu yapan ve Kurtuluş Savaşı dönemindeki Sovyet yardımlarını hatırlatan cümlelerle yazının Türkiye ile ilgili kısmını noktalıyordu: “Türk halkı bağımsızlıklarının, Sovyet ülkelerinin yardımlarıyla İngiliz emperyalizmine karşı verdikleri büyük savaşın sonucunda elde elidiğini biliyor. Türk halkı savaşta elde edilen başarıların en önemli şartlarından birinin SSCB ile olan dostluk olduğunu biliyor. Türkiye’nin bağımsızlık ve SSCB ile 20 yıllık dostluk ilişkilerinin tek hamlede yıkılmak istenmesi halkların direnciyle karşı karşıya kalacaktır”.

İzvestiya’da Türkiye’nin ekonomik olarak zor durumda olduğu, pahalılığın arttığı yönünde haberler de yer alıyordu. Gazetenin 16 Şubat tarihli sayısında yer alan bir haberde benzin fiyatlarının yükseldiği, ekmeğin %20, ilaçların %100, ayakkabının %120 pahalılaştığı belirtiliyordu. Bir diğer haberde ise Türkiye’nin ticaret hacminin azaldığı, ithalatın ihracattan iki kat fazla olduğu gösteriliyordu. Türkiye’ye ait gemilerin İngiliz gemileri tarafından taciz edilmesi haberleri de devam ediyordu: “Türk gemisi ‘Sakarya’ İngilizler tarafından Hayfa’ya götürülmüş ve artık 3 haftadır orada tutulmakta”²⁴⁸.

Savaşın Türk ekonomisini çok kötü etkilediği, pahalılık ve yoksulluğun arttığını ifade eden haberler sıklıkla İzvestiya’da yer almaktaydı. Gazetenin 29 Mart sayısında

²⁴⁷ Mihail Osipov, “Anglo-Frantsuzkiye Proiski Na Blijnem Vostoke” (Ortadoğu’da İngiliz-Fransız Fitneleri), 15 Şubat 1940, s: 2

²⁴⁸ “Angliyskoe Hozyayniçanye V Territorialnih Vodah Turtsii” (Türk Karasularında İngilizlerin Keyfi Eylemleri), 27 Mart 1940, s: 2

artan vergilerin pahalılığı tetiklediğini belirten bir haber yayımlanmıştı. Ayrıca Türkiye'nin askeri önlemlerinin Sovyetler Birliği'nde yakından takip edildiğini *İzvestiya*'nın 15 Nisan sayısında Türkiye'nin savunma harcamalarını arttırması için Meclis'te görüşmelerin başlanacağını belirten haberin yayımlanması açıkça göstermekteydi.

Akdeniz'deki savaşın Türkiye'nin gemi ticaretini etkilemesi ve durma noktasına getirmesi yönünde *İzvestiya*'da yer alan haberler de zamanın ruhunun basına yansımaları olarak değerlendirilebilir: “Akdeniz'deki gergin durum Türkiye'nin ihracatını olumsuz yönde etkiliyor. Son günlerde sadece az miktarda fındık İngiltere ve Fransa'ya gönderilebilmiş. İtalya'ya ise ihracat tamamen durmuş vaziyette. Aynı zamanda İtalya'dan da herhangi ürün Türkiye'ye gelmiyor. Türkiye pazarında büyük bir sükunet var. Yaşam pahalılığı sadece büyük şehirleri değil, eyaletleri de etkilemiş durumda”²⁴⁹. Akdeniz'deki durumun Türkiye'yi sarsması yönündeki bir başka haberde ise İtalya ve Türkiye arasında ticaretin durduğu anlatılmaktaydı: “Akdeniz'deki gerginlik nedeniyle İstanbul limanında işler tam durmuş vaziyette. Sigorta şirketleri sadece Karadeniz ve Balkan ülkelerine gönderilecek mallara sigorta yapacaklarını söylüyorlar. İtalyan ve Türk limanları arasında sefer yapan tüm gemiler de seferlerini durdurmuş vaziyettedir”²⁵⁰.

31 Temmuz 1940'ta *İzvestiya*'da tek cümlelik bir haber yayımlandı ve sonraki günlerde gazetede bu konuyla ilgili herhangi bir açıklama veya yalanlama yayımlanmadı²⁵¹: “United Press gazetesinin haberine göre bilgi sahibi bazı çevreler çok sayıda Türk askeri birliğinin Erzurum'a gönderildiğini söylüyorlar”²⁵².

1941'in başlarında *İzvestiya*'da Türkiye aleyhindeki haberler yayımlanmaya devam ediyordu. 24 Ocak tarihli nüshada Türkiye'nin dış ticaretindeki aksamlar, 14 Şubat tarihli nüshada Almanya ile ticaret yapan Türk tüccarların İngiltere tarafından “kara listeye” alınması ve onlarla ticaretin yasaklanması haberleri yer alıyordu.

²⁴⁹ “Vneşnetorgoviye Zatrudneniya Turtsii” (Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Zorluklar), 10 Mayıs 1940, s: 2

²⁵⁰ “Voenniye Operatsii Na Sredizemnom More: Prekraşeniye Rabot V Stambulskom Portu” (Akdeniz'de Askeri Operasyonlar: İstanbul Limanı'nda İşler Durmuş Vaziyette), 15 Haziran 1940, s: 2

²⁵¹ Türkiye'nin Doğu illerinde savaş hazırlığı yapmasıyla ilgili haberlere Anadolu Ajansı'nın yayımladığı yalanlama “Pravda”nın 2 Ağustos tarihli sayısında yayımlanmıştır.

²⁵² “Kontsentratsiya Turetskih Voysk Na Rayone Erzuruma” (Türkiye Birliklerini Erzurum'da Topluyor), 3 Temmuz 1940, s: 2

Boğazlarla ilgili Alman-Sovyet görüşmeleri sonuç vermeyince SSCB`de Almanya ile işbirliğinin daha fazla devam ettirilemeyeceği anlaşılmıştı. Halk Dışişleri Komiserliği`nden yapılan *İzvestiya`daki* şu açıklama da Sovyet yönetiminin tavrını izah edilebilir: “*Son zamanlar yabancı basında yayılan haberlere göre Türkiye savaşa girmek zorunda kalırsa SSCB bu ülkenin zor durumundan faydalanarak ona saldıracak. Bu haberler yüzünden SSCB hükümeti Türkiye hükümetine açıklama yapma gereği duymuştur:*

1. Bu haberler SSCB`nin tutumunu yansıtmıyor

2. Türkiye gerçekten bir saldırıya uğrarsa ve topraklarını korumak için savaşa girmek zorunda kalırsa, bu ülkeyle imzaladığımız saldırmazlık anlaşmaları gereğince SB`nin tam tarafsızlığına güvenebilir”²⁵³.

Türkiye`nin İngiltere ile askeri alanda işbirliği içinde olduğunu vurgulayan haberler de savaşın başladığı tarihe kadar *İzvestiya`da* önümüze çıkmaktadır. Örneğin, 16 Şubat`ta İngiliz askeri heyetinin Türkiye`de bazı görüşmeler yapması, bu görüşmelerin olumlu geçmesinden bahseden bir haber yayımlanmıştı. Gazetenin 6 Nisan tarihli sayısında da Ankara`da bazı İngiliz generallerinin yaptığı görüşmelerden bahsediliyordu.

Almanya`nın Sovyetler Birliği`ne saldırmasının ardından SSCB`nin Türkiye`ye karşı tutumu tamamen değişti. *İzvestiya`da* yer alan haberler artık Türkiye`yi itham eden veya iktidarın faaliyetlerini şüphe altında bırakacak nitelikte haberler değildi. 1941 yılının Temmuz ayından itibaren *İzvestiya`da* daha çok Türkiye basını ve kamuoyunda Kızıl Ordu`nun mücadelesinden duyulan memnuniyetin ifade edildiği haberler yer almaktaydı.

Türkiye`nin Almanya ve İtalya`ya karşı savaşa girmesi için Müttefiklerin yaptığı baskının *İzvestiya`ya* yansımaları olarak görülebilecek iki habere rastlıyoruz. Birincisi, Alman birliklerinin kaçarken geride bıraktığı belgeler arasında bulunan, Almanya`nın Türkiye`ye saldırı planlarını ortaya koyan ve aynı gün *Pravda* gazetesinde de yayımlanmış bir haberdir. İkinci haberde ise Alman ve İtalyan askeri uçaklarının Türk hava sınırını ihlal ettiği ve vurulduğunu bildiriliyordu: “...*Enos`ta (Türkiye Trakyası) İtalyan keşif uçağının vurulması haberleri geliyor. Sınır ihlali yaptığı anda uçak ikaz*

²⁵³“V Narkomindele” (Halk Dışişleri Komiserliği`nden), 25 Mart 1941, s: 3

edilmiş, geri dönmeyince vurulmuş. Uçak mürettebatınının tümü ölmüş. New York Times`ın Ankara muhabirinin haberine göre Türk bataryaları Karadeniz kıyısında Karacadağ`da Alman keşif uçağını vurmuşlar”²⁵⁴.

Bundan sonraki dönemde de gazetede yine Türkiye basınındaki Sovyet yanlısı haberler *İzvestiya`da* yer alıyordu. Bu tip haberlerden farklı olarak 22 Kasım tarihinde *İzvestiya`da* yayımlanan “Schmidt Misyonunun Türkiye`deki Başarısızlığı” başlıklı haberde Almanya`nın Türk basınına etki altına alma çabalarına değiniliyordu: “Başında Almanya DİB basın sözcüsü Schmidt`in bulunduğu Alman gazetecilerinden oluşan heyet kısa süre zarfında Ankara`da bulunduktan sonra Berline geri döndü...Misyonun amacı Türk basınında Mihver devletlerine ait haberlerin yayımlanmasını sağlamak olmuş...Türk hükümeti Amerikan ve İngiliz gazetecileri ile Türkiye radyosu arasında sağlanan anlaşma konusunda Almanya`nın verdiği notayı da reddetmiş”²⁵⁵.

1942 senesinde de *İzvestiya`nın* yayın politikasında bir değişiklik gözlemlendiği söylenemez. Gazetenin 29 Ocak, 10 ve 11 Şubat, 6 ve 14 Mart tarihlerinde yayımlanan sayılarında Türkiye basınından alıntılar yapılarak Türkiye halkının savaş karşıtı, Sovyet yanlısı ve Faşizm düşmanı olduğu imajı yaratılmaya çalışılıyordu. Aynı zamanda Almanya`nın Türkiye`ye karşı saldırı planladığı yönünde haberler de yayımlanmaktaydı. Gazetenin 20 Mart tarihli sayısında bu konuya değinen bir yazı yayımlanmıştı. Haberde Nazi generali Dentz`e ait belgelerin ele geçirilmesi ve bu belgelerde Almanya`nın Türkiye`yi Güney`den kuşatmak niyetinde olduğu, Ortadoğu`da bazı ülkelerde darbeler gerçekleştirerek yeni yönetimlerden Türkiye`ye yönelik baskı yaratmak için yararlanacağını gösterildiği iddia ediliyordu: “Dentz`in Suriye`de bıraktığı arşiv belgeleri savaş öncesinde Hitler ajanlarının, özellikle de Baldur von Shcirach ve Schmidt`in bölgeye gelişlerinin sadece Alman propagandası yapmak değil, Suriye ve Filistin`deki bazı şeyhleri gizli şekilde silahlandırma amacı da taşıdığını ortaya çıkardı. Almanya bu bölgede darbe yaparak İngiltere ve Fransa ile

²⁵⁴ “Nad Turtsiey Sbitı Germanskiy i İtalyanskiy Samalyoti” (Türkiye Hava Sahasında Alman ve İtalyan Uçakları Vuruldu), 26 Temmuz 1941, s: 3

²⁵⁵ “Neudaça Missii Şmidta V Turtsii” (Schmidt Misyonunun Türkiye`deki Başarısızlığı), 22 Kasım 1941, s: 4

ittifaka yönelen Türkiye'yi izole etmek ve Ortadoğu'yu kendisinin savaş meydanına çevirmeyi amaçlıyordu"²⁵⁶.

Beyrut ve Şam'daki Alman konsolosluklarının desteği ile kurulan Nazi yanlısı örgütlerin, hatta bazı kabilelerin Almanlar tarafından silahlandırıldığı, Kudüs valisine yönelik suikastin bu illegal yapılar tarafından gerçekleştirildiği de haberdeki iddialar arasındaydı. Bu faaliyetlerin Türkiye'de de yürütüldüğü ve Almanya'nın İstanbul'daki konsolosu görevini yürütmüş olan Şaporuj'un önderlik yaptığının belirtildiği haberde kendi ülkelerinden kaçan casusların bir kısmının Türkiye'de olduğu iddia ediliyordu: "*Suriye, Irak ve Filistin'deki Alman konsolosluklarına bağlı Arap ajanlar Türkiye tarafına da geçmişler. Kudüs müftüsünün yeğeni, Reşit Ali Geylani taraftarı bazı İraklı muhacirler, Beyrut'taki eski Alman haber bürosunun temsilcisi ve başka casusların faaliyeti o kadar dayanılmaz hal almış ki onlar ülkeden ihraç edilmişler*".

Papen suikasti konusu *Pravda*'nın olduğu kadar, *İzvestiya*'nın da gündemini meşgul etmiştir. Davanın ikinci duruşmasını ayrıntılı bir şekilde yayımlandığı yazıda, deliller olmadan Sovyet vatandaşlarının suçlandığı vurgulanıyordu. SSCB vatandaşları olan Pavlov ve Kornilov'un kendileri hakkındaki tüm suçlamaların yalan olduğunu kanıtladıklarını gösteren yazının sonunda mahkeme tutanaklarının Rusça'ya çevrilmemesi ile ilgili soruna da değiniliyordu.

Türkiye'ye karşı Mihver güçlerinin düşmanca tutumunu ortaya koyan bir haberde ise, Türkiye'ye ait bir denizaltının "*bilinmeyen bir nedenden dolayı*" battığı, Türk gemilerin tehlike altında olduğu, bir gemininse torpidoyla vurulduğu belirtiliyordu: "*...Akdeniz'de Türk petrol taşıma gemisi bir denizaltı tarafından vuruldu ve sonuçta karaya oturdu. Gemiyi kurtarmak için çalışmalar sürüyor*"²⁵⁷. Aynı gün yayımlanan bir diğer haberde ise Mihver güçlerine ait gemilerin Türkiye'ye ait gemilere karşı korsanlık yaptığı iddia ediliyordu.

1942 yılının sonuna kadar *İzvestiya*'da Türk basınındaki Sovyetler ile ilgili haberlerden derlenen yazılar yayımlandı. Sadece, 26 Aralık sayısında Papen suikasti davasında son kararla ilgili yazı yer alıyordu. Yargıtay'ın geri çevirdiği davanın ikinci

²⁵⁶ "Podrıvnaya Deyatelnost Gitlerovskih Agentov Na Blijnem Vostoke" (Hitler Ajanlarının Ortadoğu'da Huzur Bozucu Faaliyetleri), 20 Mart 1942, s: 4

²⁵⁷ "Gibel Turetskoy Podvodnoy Lodki" (Türk Denizaltısı Batırıldı), 21 Temmuz 1942, s: 4

kez görülmesinin ardından çıkan nihai karar ile ilgili haberde Sovyet vatandaşları için ilk önce 20 yıl olarak belirlenen cezaların 16 yıl 8 aya indirilmesi kararlaştırıldığı, ileri sürülen delillerin gerçek olmadığı vurgulanarak Sovyet vatandaşlarının bazı gerçekleri ortaya çıkardıkları belirtiliyordu: “*Davanın sonuçlarına ilişkin açıklama yapan Pavlov, onların çoğu taleplerinin karşılanmamasına, onların mahkemeye getirdikleri tanıkların dinlenmemesine rağmen bazı konuların ortaya çıktığını söyledi:*

1. *Atatürk Bulvarı`ndaki patlama suikast değil, suikast sahnesiydi*
2. *Kornilov`la ben Abdurrahman, Süleyman ve onların arkadaşlarıyla hiçbir zaman tanışmadık ve bu olayda hiçbir şekilde parmağımız yok.*
3. *Süleyman`ın ilk ifadesi Abdurrahman`ın baskısı ve işkence altında verilmiş*
4. *Abdurrahman Alman gestapo ajanı ve onu tüm ifadeleri iftiradan ibaret*
5. *Pavlov ve Kornilov`un tüm iddiaları gerçekleri yansıtıyor ve tek bir amaca-hakikatin ortaya çıkarılmasına hizmet ediyor”²⁵⁸.*

Bunun ardından Kornilov`un mahkemeyi sahtekarlıkla suçlayan sözlerine yer verilmişti: “*Siz çok kez mahkeme prosedürlerinin ihlal edildiğini görüyorsunuz, kontrol etmek istemediğiniz bir sürü yanlış delillerle karşılaşıyorsunuz, bazı tanık ve uzmanları sonuna kadar dinlemek istemiyorsunuz, suçsuz insanlar hakkında yalan ifade vermesi için dövülen Süleyman`ın feryadını duyuyorsunuz ve sizi nasıl kandırdıklarını, gestapo ajanlarının provokasyonlarına nasıl alet ettiklerini anlıyorsunuz”.*

Kornilov`un mahkemeyi suçladığı bu sözlerin yanısıra gazetenin görüşlerini yansıtan ve sert ifadelerin yer aldığı cümlelerle yazı noktalanıyordu: “*Ne savcı, ne de mahkeme gerçeklerin ortaya çıkarılmasına çabalamadı. Onlar Yargıtay`ın taleplerini de yerine getirmediler ve Türk kanunlarının gerektirdiklerini yapmaktan, bazı tanıkları mahkemeye çağdırmaktan kaçındılar. Ankara mahkemesi saydığımız bu hataları düzeltmek yerine kendini tekrarladı ve “suikast” denen bu davada onursuzca hareket etti”.*

Hitler`in Stalingrad`ı ele geçirme planları gerçekleşmeyip tam tersi Alman ordusu ağır bir yenilgi alınca savaşın gidişatı Sovyetler Birliği`nden yana döndü. Bunun ardından Sovyet yönetiminin Türkiye`ye karşı tavrı da değişecektir. Fakat 1943`ün başlarında Türkiye`nin Müttefikler`in safında savaşa katılması veya tarafsızlığı

²⁵⁸ “Ankarskiy Sudebnyy Proizvol” (Ankara Mahkemesinden Keyfi Karar), 26 Aralık 1942, s: 4

Sovyetler Birliği için halen çok önemliydi. Bu yüzden *İzvestiya*'da İngiliz-Türk görüşmeleri yönünde haberlerin yayımlanması pek şaşırtıcı değil.

Gazetenin 2 Şubat tarihli sayısında yayımlanan bir haberde Winston Churchill ile İsmet İnönü arasındaki görüşmelere değinilmekteydi. Haberde İngiltere Enformasyon Bakanlığı'nın görüşmelere katılanların adlarının verildiği, Müttefikler'in Türkiye'ye yardımlarından bahseden tebliği olduğu gibi yayımlanmıştı.

Bir diğer haberde Türkiye askeri misyonunun Kuzey Afrika ziyaretinden bahsediliyordu: “*Reuters muhabirinin haberine göre generaller Salih Omurtak, Kurtcebe Noyan ve Feyzi Mengüç'ten oluşan Türk askeri misyonu Kuzey Afrika'ya gitmiş. Onlar burada General Eisenhower ve Giraud ile görüşecek, Tunus'a ziyaret gerçekleştirecekler*”²⁵⁹. Gazetenin 9 Nisan sayısında da General Zekai Okan'ın önderliğindeki Türk askeri misyonunun Mısır ziyareti haber veriliyordu.

Alman ordusunun geri çekilişı ve Kızıl Ordu'nun üstün duruma geçmesi Sovyet yönetiminde olduğu gibi Sovyet basınında Türkiye karşıtı söylemlerin daha yüksek sesle dillendirilmesine neden oldu. Bunun *İzvestiya* gazetesindeki ilk yansıması olarak Nikolay Vasilyev'in kaleme aldığı “Türkiye'nin Tarafsızlığı Kimin İşine Geliyor?” başlıklı yazıyı gösterebiliriz. Makale Balkanların Almanlarca işgal edilerek savaşın Türkiye'nin sınırına dayanması ve bundan sonra Türkiye hükümetinin sergilediği tutumun bu ülkenin dış politikasını anlamak açısından büyük önem taşıdığıнын belirtilmesiyle başlıyordu. Ardından, İngiltere ile yardımlaşma deklorasyonu, Refik Saydam'ın Türk milletinin savaştan çekinmediği yönündeki konuşması, 19 Ekim 1939 tarihli yardımlaşma antlaşmasından bahsedilerek Türkiye'nin savaşa katılmasının imzaladığı antlaşmalardan doğan yükümlülük olduğu vurgulanıyordu: “*Bununla da Türkiye, Akdeniz'deki Alman ve İtalyanların saldırılarına karşı yönelmiş askeri hareketlere katılacağını kabul etmiş oldu. Ankara Paktı'yla birlikte Türkiye, Almanya'yla savaşan İngiltere ve Fransa'nın müttefikine çevrildi. Doğal olarak böyle bir durumda Türkiye'nin tarafsızlığından bahsedilemez. Türk resmi söyleminden de*

²⁵⁹ “Pribitiye Turetskoy Voenny Missii V Severnuyu Afriku” (Türk Askeri Misyonu Kuzey Afrika'da), 24 Mart 1943, s: 4

*yola çıkarsak Türkiye'nin tarafsız değil, "savaş dışı" kaldığı anlaşılıyor. Fakat bu durum da antlaşmada belirtilen şartlar yetiştirildiğinde ortadan kalkmalıydı"*²⁶⁰.

Türkiye hükümetinin ve basının savaş dışı durum ile ilgili söylemlerini uzunca bir süre devam ettirdikleri, hatta savaş Akdeniz'e yayıldığında, Romanya ve Bulgaristan Almanya tarafından işgal edildiğinde, İtalya Yunanistan'a saldırdığında bile Türkiye'nin tutumunun değişmediği belirtilmekteydi. Bunun ardından Türkiye saf değiştirmekle suçlanıyordu: *"Türkiye'nin bu politikasının sonucu olarak Türkiye'nin müttefiki olan İngiltere'nin basınından itiraz sesleri duyulmaya başlandı. İngiliz basını Türkiye dış politikasının Almanya ile yakınlaşma yoluna girdiğini iddia etmeğe başladı. Türk dış politikasının bu yeni aşaması, İnönü ve Hitler arasında 1941'deki yazışmalarda kendini gösterdi. Sonuç olarak, 18 Haziran 1941'de, yani Almanya'nın SB'ye saldırmasından 4 gün önce, Almanya-Türkiye Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalandı. Bununla da Almanya, Balkan cephesini sağlama alarak tüm gücüyle SB'ye saldırı hazırlığına başladı"*.

Yazar, Türkiye'nin dış ilişkilerindeki çelişkilerin nedeninin yanlış politikaların uygulanmasına bağlıyordu: *"Artık bu politika bazı çelişkili amaçların uyumunu sağlamak zorundaydı: İngiltere ile ittifak, SSCB ile dostluk ve Almanya ile dostluk ve saldırmazlık ilişkileri. Türkiye'nin bu çelişkili duruma düşmesinin nedeninin onun izlediği politikanın bir sonucu olduğu ortada"*. Vasilyev, İsmet İnönü'nün 17 Mart 1942'de İzmir'de yaptığı konuşmada *"savaşa katılan ülkelerle tarafsızlık ve dostluk ilişkilerini devam ettirmenin zorluklarından"* bahsederek bu durumu kabullendiğini kanıtlamaya çalışıyordu.

Daha sonra *Son Telgraf* gazetesinde yayımlanan Ethem İzzet Benice'nin bir yazısındaki Türkiye'nin tarafsızlığının tüm savaşan ülkeler için karlı ve elverişli bir durum olduğu yönünde iddialar yalanlanmaya çalışılıyordu. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne rahat bir şekilde saldırmasında en büyük etkenin Türkiye'nin tarafsızlığı olduğunu vurgulayan yazar, hatta tarafsızlıktan bile bahsedilemeyeceğinin Türkiye basınına bakarak anlaşılacağını iddia ediyordu: *"Bilindiği gibi, Almanya'nın SB'ye saldırmasından sonraki birkaç ay boyunca Türk basını, Alman-Sovyet cephesindeki"*

²⁶⁰“Komu Na Polzu Neytralitet Turtsii?” (Türkiye'nin Tarafsızlığı Kimin İşine Geliyor?), 11 Eylül 1943, s: 2

olayları aydınlatma konusunda “tarafsızlığını” korudu. Bu tarafsızlıktan dolaydır ki, Türk basınında Alman haber ajanslarının zafer ve Sovyet topraklarını fethetmeleriyle ilgili abartıları yer aldı. Tüm bunlar göze çarpacak şekilde yapıldı. Haberler ilk sayfalarda yer aldı ve hiç kimse bu Alman haberlerini yalanlamaya kalkışmadı. Kendine özgü tarafsızlığının ürünü olarak Türk basını, Sovyet-Alman cephesi hakkında SB`nin haberlerine yer vermedi”.

Ankara`daki “Papen Suikasti” davasının Türkiye`nin tarafsızlık politikasıyla uyuşmadığını belirten Vasilyev, Sovyet vatandaşlarına uygulanan baskı ve adaletsizliği sert dille eleştirdikten sonra Başbakan Saraçoğlu`nun “North American Newspaper Alliance” haber ajansına yaptığı açıklamalara değiniyordu. Başbakanın, Almanya Balkanlardan çekildiği takdirde Balkan devletlerinin Rus işgaline uğramaktan korktukları için Türkiye ile ilişkilerini sıkılaştırdıkları yönünde iddiasına Vasilyev şöyle cevap veriyordu: “Balkan devletleri Rusya`dan “korkuyor mu”? Fakat her bir okullu çocuk bile bu devletlerin kendi mevcudiyetlerini, çok asırlık işgalden kurtulmalarını Rusya`ya borçlu olduklarını biliyor. Uzun süren esareten sonra bu ülkelerde Türkiye`ye karşı özel dostluk hislerinin ortaya çıkamayacağı da bir gerçek...”²⁶¹.

Yazar, SSCB`nin uğradığı saldırının Türkiye`nin izlediği politikanın sonucu olduğunu bir daha vurguladıktan sonra Alman-Türk Saldırmazlık Paktı`nın Türkiye`ye kabul ettirildiğini iddia ediyor, bununla Türkiye hükümetinin dış politikasının Berlin`den belirlendiğini ima ediyordu: “Türk devlet adamları da bu paktı “her iki tarafın samimi dileklerinden doğan bir anlaşma” olarak yorumluyorlar. Almanya`ya açısından ise bu pakt, Alman-Faşist saldırganların dikte ettikleri anlaşmadan başka bir şey değil”.

Türkiye`nin savaş dışı kalma yönündeki çabalarının en çok Almanya`nın işine geldiğini kanıtlamaya çalıştığı yazısında bir itirafta da bulunuyordu: “Böylece Türkiye`nin tarafsızlık politikasının en çok Almanya`ya yaradığını görmüş olduk. Hatta Almanya`nın Avrupa`da büyük başarılar elde ettiği ve Türkiye`nin desteğine ihtiyaç duymadığı zamanlarda bile Türkiye`nin tarafsızlığı Almanya açısından Balkan cephesinin güvenliği ve kuvvetlerinin dağılmaması adına büyük önem taşıyordu. Buna

²⁶¹“Komu Na Polzu Neytralitet Turtsii?” (Türkiye`nin Tarafsızlığı Kimin İşine Geliyor?), 11 Eylül 1943, s: 4

rağmen Türkiye'nin tarafsızlığının müttefikler için taşıdığı önemi ve Hitler ordusunun Mısır ve İran'a yolunu kesmesinin de onların çıkarlarına uygun olduğunu kabul etmek gerekir".

Doğu cephesindeki çekilme, Kuzey Afrika ve Sicilya'da gelen yenilgiler, sanayi bölgelerinin bombardıman edilmesinin ardından ortaya çıkan durumu Vasilyev şu şekilde yorumluyordu: *"Fakat savaş ilerledikçe Doğu cephesinde işlerine Almanya'nın aleyhine dönmesi, özellikle, Stalingrad'dan sonraki başarılıklar ve 1943 yazından itibaren Alman kuvvetlerinin yıldırım hızında yenilgisinin²⁶² ardından Türkiye'nin tarafsızlığı Almanya için daha büyük önem taşımaya başladı...Türkiye, Alman ordularının Balkan cephesinde güvenliğini sağlayarak Almanya'nın burada çok az kuvvet buldurmasına ve kuvvetlerinin büyük bölümünü Sovyet cephesine yöneltmesine imkan tanıyor".*

Almanya'nın mevcut durumdan en çok fayda sağlayan taraf olmasını Alman radyo ve gazetelerinin sık sık Türkiye'nin mevcut politikasını öven haber ve yayınlar yapmasının kantladığını iddia eden yazar son olarak, Türkiye'ye şu mesajı veriyordu: *"Sovyet kamuoyu dış politika rotasını belirlemenin Türkiye'nin kendi işi olduğunu biliyor. Fakat Türkiye'nin tarafsızlığının niteliği de Sovyet insanları için çok önemli bir konu. Sovyet kamuoyu Türkiye'nin mevcut dış politikasını yakından izliyor ve bu politikaya karşı alacağı tutumu belirlemek için onun tüm yönlerini dikkatle inceliyor".*

Almanya'nın yenilgisi kesinleşmeye başlayınca Sovyet baskısı da giderek artmaya başladı. *İzvestiya'nın* 1944 yılı boyunca Türkiye'yi faşizm yuvası ve faşist faaliyetlerin destekçisi olarak gösterme çabaları da bu baskı politikasının bir ürünüydü. 22 Şubat'ta yayımlanan bir haberde Alman propagandacılarının Türkiye'ye gelişi ve burada resmiler tarafından desteklendiklerinden bahsediliyordu. Berlin Olimpik Enstitüsü Başkanı Dr. Diem, "Transkontinent" Haber Ajansı başkanı Steider ve Goebbels'e yakınlığı ile bilinen Berlin radyosu muhabiri Hans Fritzsche'nin Türkiye'de bazı resmileri ile görüşmeler gerçekleştirdiği, bu resmiler arasında Selim Sarper, Numan Menemencioğlu'nun da bulunduğu haberde yer alan iddialar arasındaydı. Ankara Radyosu'nda canlı yayımlanan Alman piyanist Walter Giesecking konserinin uzun süre

²⁶² Yazar burada "Molnienosny Proval" (Yıldırım Yenilgisi) ifadesini kullanarak Yıldırım Savaşı'na atıfta bulunmuştur.

reklamının yapılması da Alman propagandasının Türkiye'deki başarısı olarak gösteriliyordu.

Bir başka haberde ise Türkiye'nin Faşistlerle işbirliği içinde olduğu belirtiliyordu: “Çok sayıda Alman vatandaşı ülkelerinin yenilgisinin kaçınılmazlığını anladığından Hitlercilerden kaçmaya çalışıyorlar. İstanbul'daki Alman konsoloslüğundan bazı görevlilerin kaçmasının ardından Himmler'e yakın olan bir gestapo üyesi Türkiye'ye gelmiş ve Almanlar arasında “temizlik” yaparak bazı “şüphelileri” Almanya'ya göndermiş”²⁶³.

Haberin devamında ise Hitler'in doğum günü için verilecek ziyafetin katılımın az olması ve Alman vatandaşlarının ilgi göstermemesi yüzünden gerçekleşmediği söyleniyordu.

Türkiye'nin faşistler için çok uygun bir yer olduğu imajı yaratılmaya çalışılıyordu ve bu yayın politikasının bir ürünü olan “Türkiye'de Polonyalı Gericilerin Anti-Sovyet Faaliyeti” başlıklı makale *İzvestiya*'nın 30 Nisan sayısında yer almıştı. Türkiye'deki Polonya Büyükelçiliği'nin aslında propaganda yuvası olduğunun belirtilmesiyle başlanan yazıda buradaki anti-Sovyet propagandası ürünlerinin Alman yayınları tarafından da kullanıldığı haberde yer alan iddialar arasındaydı. Ayrıca, Türkiye'de bu faaliyetlere destek verildiği de vurgulanıyordu: “İstanbul'daki Polonya propoganda merkezi tek amacı yerli ve yabancı politik çevrelere dezenformasyon olan broşür ve bültenler neşrettiriyorlar. Bunların Türkiye'de basıldığını örtbas etmek içinse basıldığı yer olarak Londra gösteriliyor. Örneğin, Stanislaw Grabski'nin “Polonya-Sovyet sınırı” adlı üzerinde “Londra, 1943” yazısı olan broşürü İstanbul'da basılmış. Broşürün son sayfasında basımdaki dikkatsizlik nedeniyle broşürün basıldığı İstanbul'daki matbaanın adının yer alması bunu ispatlıyor”²⁶⁴.

Anton Plutinski'nin aşırı milliyetçi ve şoven ruhta yazılmış “Biz 115 Milyon Kişiyiz” isimli broşüründe Sovyet Baltık ülkelerine Polonya'ya birleşme çağrısı yapıldığı ve bu broşürün Türkiye'de büyük ün kazandığı vurgulandıktan sonra yazıya şöyle son veriliyordu: “SSCB aleyhinde en sıkı faaliyet gösterenlerden biri Polonya

²⁶³ “Paniçeskiye Nastroeniya V Nemetskoy Kolonii V Turtsii” (Türkiye'de Yaşayan Almanlar Panik İçinde), 23 Nisan 1944, s: 4

²⁶⁴ “Antisovetskaya Deyatelnost Polskih Reaktsionerov V Turtsii” (Türkiye'de Polonyalı Gericilerin Antisovyet Faaliyeti), 30 Nisan 1944, s: 4

basın ataşesi Werner. Werner`in anti Sovyet faaliyetleri Türk gazeteciler tarafından da biliniyor. Onun politik fizyonomisini bilmek için Polonya eski DİB Beck`in en yakın ve güvenilir adamlarından biri olmasını bilmemiz yeterli. Polonyalı gericilerin tüm çabalarına rağmen onların propagandaları sadece faşist ülkelerde, İstanbul`da ve Türkiye`nin diğer şehirlerindeki yayın organlarından rağbet görüyor`.

3 Ağustos`ta gerçekleşen yürüyüşü faşist ve Pantürkist faaliyetin parçası olarak nitelendirildiği bir haberde ise Türkiye`nin aleyhindeki bu faaliyetlerin hükümetce görmezden gelindiğine vurgu yapılıyordu: *“Alman ajanlarının-Pantürkistlerin yıkıcı faaliyeti Türkiye`nin güvenliğine karşı yönelmiş. Fakat Türk hükümetinin uzun bir süre bu Hitler işbirlikçilerinin Sovyetler Birliği`ne karşı yönelen faaliyetlerine göz yumduğunu belirtmek gerekir. Bu uzun süre boyunca Türkiye`de bir takım faşist yayınlar ortaya çıktı: “Büyük Doğu”, “Devrim”, “Kopuz”, “Çınaraltı” vb”*²⁶⁵.

Türkiye`deki Turancı hareketlerin Alman istihbaratının eliyle gerçekleştirildiği, polis teşkilatının (özellikle, İstanbul polisi) da bu işin içinde olması, Celal Bayar ve Recep Peker gibi siyasilerin de Almanya`ya olan sempatilerini gizlemedikleri haberde yer alan bilgiler arasındaydı. Türkiye basınında bu olaylarla ilgili kınamaların ve eleştirilerin yer aldığını bazı yazılardan örneklerle göstermeye çalışan gözlemci²⁶⁶, şu notlarla yazıyı noktalıyordu: *“Pantürkizmle amansız ve kararlı bir mücadele yürütülmelidir. Bunu Türkiye`de halkın büyük bir kesimi- Hitler`in Türkiye`de “Turancılık”, “Pantürkizm” ve diğer ırkçı kavramlar arkasında saklanan gizli ajanlarının etkisiz hale getirilmesini isteyen herkes destekliyor”.*

3 Ağustos`ta Türkiye`nin Almanya ile ekonomik ve diplomatik ilişkileri kestiği haberini yayımlayan *İzvestiya* gazetesinde daha sonraki dönemde Türkiye`nin halen faşizmi desteklediği yönünde haberler yapılmaya başlandı. Örneğin, gazetenin 14 Eylül 1944 tarihli sayısında Bulgaristan`da Georgiyev iktidarının Almanya`ya savaş ilan ettiği, faşistleri birer birer yakaladığı vurgulandıktan sonra Türkiye`ye ve Türkiye basınına karşı bazı suçlamalar yapılıyordu: *“Hitlerciler hapsediliyor, Almanya yanlıları ya Almanya`ya kaçıyor, ya da Türkiye`de kurtuluş arıyorlar. Türk basınında savaş*

²⁶⁵ “Na Mejdunarodniye Temi” (Uluslararası Meselelere Dair), 1 Haziran 1944, s: 4

²⁶⁶“Uluslararası Meselelere Dair” köşesinde yayımlanan yazılar yazarın ismi verilmeden “Gözlemci Yorumu” olarak gösteriliyordu.

yanlısı gazeteciler bulunuyor ve onlar İzmir gazetesi olan Anadolu`da Rüştü Öktem`in yazdığı gibi “sadece Türkiye`nin Balkanlar`da sulhü temin edebileceğini” söylüyorlar. Ama Yalçın onlara danışmadan Moskova`nın Balkanlar`da Almanları takip etme kararı almasından razı değil. Görünen o ki, olaylar hızla geliştiğinden Yalçın hakikat anlayışını kaybetmiş durumda...”²⁶⁷.

Bir diğer haberde ise Türkiye basınının Faşizm yanlısı tutumu eleştirilerek uzun süreden beri Sovyet basınının hedefi haline gelmiş olan Cahit Yalçın`a yükleniliyordu: “Bir kaç gün önce yabancı basında müttefiklerin Arnavutluk`a çıkarma yaptığı haberleri yer aldı. Bu haberler doğrulanmadı. Fakat bazı Türk gazeteciler bu haberi kendi “Balkan halklarını koruma” kampanyalarında kullanmakta gecikmediler. İlk önce bu mevcut olmayan olay üzerinden haber yapan Yalçın, bundan sonra “Balkanlar rahat nefes alabilir” diye yorumladı bu haberi. Peki neden “bundafn sonra”? Yalçın cevap veriyor: Müttefiklerin görevi Almanları buradan kovmak değil. Onların görevi ... Almanları başarıyla kovalayan Kızıl Orduya karşı koymak”²⁶⁸.

Berlin`in işgal günü yaklaştıkça Sovyet basınının tutumu da sertleşiyordu. İzvestiya gazetesi 1945 yılında genel olarak Türkiye basınına, özellikle, Cahit Yalçın`a yönelik saldırı kampanyası başlatmıştı. 15 Mart sayısında Balkanlar`daki duruma değiniliyordu: “...İki savaş arası dönemde Horthyler, Caroller, Metaxsaslar, Yugoslav kralları ve onların uşakları Balkanlar`ı sosyal ve siyasi açıdan adeta bir ormana çevirdi. Günümüzde Hitler zulmünden kurtulmuş olan Balkanlar`ın bu ormanın temizlenmeye başladığı yeni bir hayata adım atması birilerini rahatsız ediyor. Kendini Avrupa`nın üstünde gören Türk gazeteci Yalçın “Asya demokrasisini” Balkanlar`a taşımaya çalışıyor. Özellikle Bulgar hainlerden hesap sorulması Yalçın`ın içine sinmiyor”²⁶⁹.

Yalçın`ın Haber “gazeteciğinde” yayımlanan yazıları örnek gösterilerek gazeteci Alman ajanlığında suçlanıyordu. Son olarak, Bulgaristan`ın mevcut durumunun Yalçın`ı rahatsız ettiği ve Yalçın gibi gazetecilerin sadece Türkiye`de değil, başka ülkelerde de olduğu vurgulanıyordu.

²⁶⁷ “Na Mejdunarodniye Temi” (Uluslararası Meselelere Dair), 14 Eylül 1944, s: 4

²⁶⁸ “Na Mejdunarodniye Temi” (Uluslararası Meselelere Dair), 5 Ekim 1944, s: 4

²⁶⁹ “Na Mejdunarodniye Temi” (Uluslararası Meselelere Dair), 15 Mart 1945, s: 4

19 Nisan`da “Uluslararası Meselelere Dair” köşesinde yer alan bir yazıda *Tasvir* gazetesinin savaş suçlularının uluslararası mahkemede yargılanmasına olumsuz baktığı, yargılanacak olan kişileri “*talihsizinsanlar*” olarak nitelendirdiği gösteriliyordu.

Bir başka haberde ise, Yalçın`ın Birleşmiş Milletler`e karşı tutumu eleştirilmekteydi: “*Konferansın (BM`nin San-Francisco Konferansı) başarıyla sonuçlandığına kimsenin şüphesi olmasa da bazı siyasi mağluplar bu konferansın önemini küçümsemeye hazırlar*”²⁷⁰. Böylece, Cahit Yalçın`ın şahsında Türkiye`nin siyasi mağlup olarak nitelendirildiği yazıda, gazeteci de savaş yanlısı olmakla itham ediliyordu: “*Yalçın San-Francisco`ya boşuna gitti: Arzu olunan cenneti bulamadı. Bu ümitsizlik içinde o “mevcut durumun ciddiyetini yurttaşlarına anlatmayı kendine borç biliyor”. Hangi durumu? Zavallı Yalçın`ı ümitsizlik içine iten neydi? Evet, büyük güçlerin Sovyetler Birliği ile ilişkileri. Yalçın sızlayarak “Anglo-Saxonlar ve Ruslar barışa can atıyor” yazıyor. Yalçın barışa değil, savaşa susamış durumda. Bu yüzden onun gibiler büyük güçlerle normal işbirliği kurmak istemiyorlar*”.

İzvestiya`nın 7 Aralık tarihli sayısında yayımlanan bir haberde ise Türkiye hükümetine karşı suçlamalar vardı: “Dün gündüz saatlerinde polisin büyük yardımıyla askeri okul ve liselerde okuyan binlerce faşist eğilimli öğrencilerin, bir takım grupların katıldığı, her halinden iktidarın yardımıyla yapıldığı belli olan gösteri gerçekleşti”²⁷¹. Göstericilerin SSCB`de basılan kitapların satıldığı mağazalara saldırdıkları, Sovyetler Birliği aleyhinde sloganlar attıkları ve yetkililerin tüm olanları demokratik eylemler olarak nitelendirdikleri de belirtiliyordu.

Sovyet baskısının arttığı 1946 yılında *İzvestiya`da* Türkiye`ye karşı sert yazıların sayısı da arttı. İlk olarak, gazetenin 7 Mart tarihli sayısında Türkiye`ye karşı işgalci sıfatı kullanılıyordu. Haber, Türkiye`den değil Bulgaristan`ın Bağımsızlık Günü kutlamalarından bahsediyordu. Fakat habere atılan başlık dikkat çekiyor: “Bulgaristan`ın Türk Zulmünden Kurtulmasınının 68. Yıldönümü”. Haberin ilk cümlesi de Bulgaristan`ın bağımsızlığında Rusya`nın rolünü vurgular nitelikteydi: “*3 Mart`ta*

²⁷⁰ “Na Mejdunarodniye Temi” (Uluslararası Meselelere Dair), 22 Haziran 1945, s: 4

²⁷¹ “Faşistskiye Besçinstva V Stambule” (İstanbul`da Faşist Karmaşa), 7 Aralık 1945, s: 4

*Sofya ve tüm Bulgaristan`da Rus ordusu tarafından ülkenin Türk zulmünden kurtulmasının 68. Yıldönümü kutlandı*²⁷².

Türkiye`yi işgalci bir devlet olarak sunan bir haberde ise İskenderun`un Türkiye tarafından zorla Suriye`den koparılmasından bahsedilmekteydi. Makalenin yazarı İ Vasilyev yazısına Türkiye`nin Suriye ile diplomatik ilişkileri yeniden kurma çabalarını İskenderun`un işgalini yasal zemine oturtma planının parçası olarak yorumlamakla başlamıştı. Daha sonra İskenderun Sancağı ile ilgili temel bilgiler veren yazar Türkiye`nin bu bölge üzerindeki iddialarının 1936`dan sonra başladığını, sancağın Suriye`den alınmasının 19 Ekim 1939 tarihli ittifak antlaşmasından önce Türkiye`ye verilen bir taviz niteliği taşıdığını gösteriyordu.

Makalede Suriye basınından alıntılar yapılarak halkın sancağın geri verilmesini talep ettiği kanıtlanmaya çalışılıyordu. Suriye`nin *Al-Nasr*, *Al-Akhbar*, *Al-Kabas*, *Al-Nahar* gazetelerinde İskenderun ile ilgili haberler yazarın makalesine eklediği bilgiler arasındaydı. Özellikle, *Al-Nahar* gazetesinde yer alan bir haberin İskenderun`un Türkiye`den geri alınması için daha örgütlü faaliyetlerin mevcudiyetini kanıtladığı gösteriliyordu: “*Bu gazetede ki diğer bir habere göre, Lazkiye`de oluşturulan İskenderun Sancağı Savunma Komitesi Suriye Cumhurbaşkanı`na “anneleri olan Suriye`den adaletsiz bir biçimde koparılan sancak Arapları tekrar anne kucağına geri dönmek istiyorlar” içerikli telgraf yollamışlar. Bu tarz telgraflar Suriye Dışişleri Bakanlığı`na, ABD, SSCB ve Britanya`nın Suriye`deki elçiliklerine de gönderilmiş*”²⁷³.

Yazar, Suriye`nin Fransa ve Türkiye arasındaki antlaşmayı kabul etmesinin Türkiye açısından büyük başarı olacağını, bununla da Arapların sancağı tamamen kaybedeceğini belirterek taraflar arasındaki görüşmelere de değiniyordu: “*Bu konu taraflar arasında Ocak 1945`te müzakere edildi. Bu konu ile ilgili görüşmelerse 1945 yazında San-Francisco`dan Londra üzerinden dönen ve Beyrut`a gelen Dışişleri Bakanı Hasan Saka tarafından yürütüldü. Türkiye ile Suriye arasındaki İskenderun sorunu yüzünden zorlansa da Ankara`da Türkiye ile Arap ülkeleri arasında ittifak için*

²⁷² “Prazdnovaniye 68. Godovşini So Dnya Osvobojeniya Bulgarii Ot Turetskovo İga” (Bulgaristan`ın Türk Zulmünden Kurtulmasının 68. Yıldönümü), 7 Mart 1946, s: 3

²⁷³ İ Vasilyev, “Siriya, Turtsiya i Aleksandretskiy Sandjak” (Suriye, Türkiye ve İskenderun Sancağı), 22 Mart 1946, s: 8

görüşmeler yapan eski Irak başbakanı Nuri Said de bu konuyu birçok kez gündeme getirmişti”.

Yazının devamında Ankara'nın planlarının Suriye'nin işgali kabul etmesini sağlamak olduğu, bunu sadece Arap basınında yer alan haberler değil, “France-Presse”, “Reuters” gibi haber ajanslarının da onayladığını gösteren haberlerden örnekler verilmişti. Sonda ise Suriye gazetelerinin Türkiye'nin diplomatik ilişkileri yeniden kurma çabalarının altında bazı amaçlar aramasının yersiz olmadığı vurgulanıyordu.

İ. Vasilyev'in Türkiye ile ilgili bir başka yazısı ise gazetenin 27 Nisan 1946 tarihli sayısında yayımlandı. Yazar'ın “Türk Boom'u” başlığı verdiği yazısı başlığın nedeninin açıklanması ve Türkiye'nin aşağıda bahsi geçen olaydan menfaat sağlamayı amaçladığının vurgulanmasıyla başlıyor: *“İngiltere ve Amerika'da ses getiren reklamlara ve sansasyonel olaylara “boom” deniyor...Mart ve Nisan ayları boyunca Türk basını vefat etmiş Türkiye ABD büyükelçisi Ertegün'ün naşını getiren ve 5-9 Nisan tarihlerinde İstanbul limanında kalan “Missouri” zırhlısı hakkında bolca konuşular. Peki hangi neden Türk basınına Türk boom'u yaratmaya itti?”*²⁷⁴.

Yazar, “Missouri” zırhlısının Akdeniz'e gelişinin sıradan bir olay olduğunu, Amiral Hewitt'in bu gemiyle bazı Akdeniz limanlarına nezaket ziyaretinde bulunacağını daha önceden ABD Deniz Kuvvetleri tarafından açıklandığını ve bu olayın normal karşılanması gerektiğini iddia ediyordu. BU yüzden “Missouri” zırhlısının Akdeniz'e gelişini Türkiye'nin büyük coşkuyla karşılamasının anlamsız olduğunu göstermeye çalışıyordu: *“Amerikan “Missouri” zırhlısının Akdeniz'de bazı limanlara uğrayacağı daha önceden haber verilmişti ve bu durum normal karşılanmış. Fakat “Missouri”nin İstanbul ziyareti Türk basını tarafından “boom” olarak sunuldu ve olaya özel bir anlam yüklendi”.*

Yazar Türkiye basınına yüklenmeyi de ihmal etmiyor ve bunu iki yönden yapıyordu. İlk olarak, Türkiye gazetelerinin bu olayı abartmasını, Türk-Amerikan dostluğu ile ilgili haberlerin yayımlanmasını anlamsız buluyor. İkincisi ise bazı gazetelerin Türkiye'yi ABD ile yakın ilişkileri sebebiyle Ortadoğu'daki Amerikan çıkarlarının tehdidinden koruduğu yönünde haberlerin eleştirilmesiydi. Bu konuda *Cumhuriyet* gazetesinin 12 Nisan tarihli sayısında yer alan *“Türkiye'nin sarsılmaz azmi bölgeleri büyük*

²⁷⁴“Turetskiy Bum” (Türk Boom'u), 27 Nisan 1946, s: 4

felaketlerden korudu” yorumunu gerçek dışı olarak nitelendiren yazar, Ortadoğu ve Balkanlar’ı en büyük felaketten-Faşizm’den Sovyetler Birliği’nin koruduğunu hatırlatıyordu.

“Missouri”nin gelişinin ardından Türkiye basınının Sovyetler Birliği’ne karşı saldırı kampanyası başlattığını belirten Vasilyev, bu olayın SSCB’ye yönelik bir gövde gösterisi olarak sunulmasının sadece, gazetelerin “boom” yaratma çabası olduğunu, Amiral Hewitt’in bu ziyaretin Türk-Sovyet ilişkilerinde Türkiye’ye destek anlamı taşımadığı yönündeki açıklamalarının bunu kanıtladığını vurguluyordu. Daha sonra ABD’li gazetecilerle Şükrü Saraçoğlu arasındaki görüşme sırasında başbakanın “*Size Türk kahvesi ikram etmek ve Türkiye’nin savaşta nasıl büyük bir rol oynadığını tüm dünyaya açıklamak istiyorum*” sözleri vesavaşa insanlığın elde ettiği onurda Türkiye’ni de payı olduğu yönündeki söyleminden yola çıkan yazar Türkiye’yi onursuzlukla suçluyor: “*Onur, özgürlüksever halklarla birlikte Hitler’e karşı savaştı. Fakat Türkiye Almanya’ya yardım etmişti. Türkiye’nin orjinal onur anlayışı işte budur...Türkiye...savaş boyunca Almanya’nın yararına olacak şekilde tarafsızlık politikasına uymadı, onu hammaddeyle teçhiz ederek savaşı daha uzun süre devam ettirmesini sağladı. Bu onur değil, Türkiye’nin kendi hayatları ve özgürlükleri için savaşan özgürlüksever halklara karşı onursuz davranışlarıdır*”.

Hemen ardından yazar Türkiye’nin tarafsızlık ilkesini ihlal ettiği olayları sıralıyor: 1941’de Almanya’ya ait “Seefalke” ve İtalyan “Tavrisio” gemilerinin Boğazlar’dan geçişi, İstanbul Limanı’nda Alman tankeri “Firus”tan bir başka Alman tankeri “Bakchus”a yağlayıcı madde yüklenmesi, 1944’te Karadeniz’den Ege’ye Almanya’ya ait sekiz “Ems” tipli, beş “Krieg Transport” tipli geminin geçmesi ves.

Makalenin sonunda ise Türkiye basınıni her şeyi abartmakla, hükümet temsilcileri ise onursuzlukla suçlanıyordu: “*Saraçoğlu’nun bize gösterdiği gibi bir fincan kahve içerken herşeyi anlatmak mümkünmüş. Bu sadece bir zırhlının gelişi üzerine “boom” yaratabilen Türklere ait bir özellik. Türk yetkililerin hoşuna gitsin yada gitmesin, insanlığın ilerici gücünün Hitler’in kara gericiliğine karşı verdiği büyük savaşın tarihi, onların yaptıkları alçakça işleri de kendi sayfalarına yazdı ve bu kahve falları sadece komik görünüyor*”.

Hükümetin demokratik özgürlükleri kısıtladığı, temel hak ve özgürlükleri insanların elinden aldığı yönünde imaj yaratma çabasının sonucu olarak *İzvestiya* gazetesi *Pravda*'da olduğu gibi yerel seçimler konusuna değinmiştir. Haberde devlet radyosunun Türkiye'deki seçimlerin diğer ülkeler için örnek olduğunu ilan etse de gerçekte halkın seçimlere ilgi göstermediği, Demokrat Parti'nin seçimleri boykot ettiği belirtiliyordu. Türkiye basının seçimlere müdahale edildiği yönünde haberler yayınladığı ve milletvekili Hikmet Bayur'un seçimlerin şeffaf olarak gerçekleştirilmediği yönünde meclise gensoru verdiği gösterilmekteydi. Yazının sonunda ise “doğal olarak” gazeteci Cahit Yalçın hedef alınarak seçimlerin demokratik kurallar çerçevesinde gerçekleştiğini ve tüm dünyaya demokrasi dersi verildiğini iddia etmesi alaycı bir dille eleştiriliyordu.

İzvestiya Türkiye'de seçim konusunu genel seçimlerde de devam ettirdi. 23 Temmuz tarihli haber İstanbul gibi büyük bir kentin sokaklarının seçim günü bomboş olduğunun vurgulanmasıyla başlıyordu. Bunun nedeni olarak da kente sıkıyönetim uygulamalarına geçilmesi ve insanların gruplar halinde gezmesinin yasaklanması gösteriliyordu. Seçim noktalarının garaj ves. gibi çok da uygun olmayan yerlerde kurulduğuna dikkat çekilerek seçimlerin demokratik kuralların dışında gerçekleştiği gösteriliyordu: “Her seçim noktasında seçim komisyonu üyelerinden başka polisler de var. Ayrıca, hiçbir yerde gizli oylama için gerekli olan kapalı kabinler de yerleştirilmemiş”²⁷⁵.

Daha sonra Türkiye basınına dayanarak seçim öncesinde Diyarbakır ve Bursa'daki tutuklamalar, Aydın'da bir grup muhalifin öldürülmesi, Urfa'da her yerde jandarmaların dolaşması ve iri çaplı otomatik silahların çeşitli yerlere yerleştirilmesi, seçim öncesi ve seçim günü tüm muhalif gazetelerin satışının engellenmesi habrleri kısaca sunulmuştu. Yazıda isnad edilen Türkiye gazeteleri *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Yeni Sabah* ve *Yeni Türkiye* gazeteleriydi.

Sovyetler Birliği'nin savaş sonrasındaki yayılmacı tutumu Türkiye basını tarafından ne kadar eleştiriyle karşılandıysa, bu eleştiriler de Sovyet basınında o kadar büyük tepkiyle karşılanmıştır. Bu yüzden de gözlemediğimiz gibi Sovyet basını Türkiye basınına aşağılayan yazıları sıklıkla yayınlıyordu. *İzvestiya*'da yayımlanan bu

²⁷⁵ ““Vıborı” V Turetskiy Medjlis” (Türkiye'de Meclis “Seçimleri”), 23 Temmuz 1946, s: 4

tarz yazılardan biri ise “Türk Paratoneri” başlığı taşıyordu. Yazının taşıdığı başlık ilginç bir hikayeden alınmıştı ve Osmanlı Türkiyesi`nin geri kalmışlığını ortaya koyma amacı taşıdığı belliydi: *“Skutari valisi bir asırlık gecikmeyle paratonerin keşfinden haber tutuyor ve Skutari sarayını (bir barut ambarında yerleşiyordu) tehlikeden koruma kararı alıyor. Hazinesi boş olan paşa, sarayının başına bir demir çubuk yerleştirerek paratonere verilecek paranın gereksiz olduğunu söylüyor. Elbette, ilk tufan zamanı şimşek çakınca barut ambarı havaya uçtu. Zarardan ilave beceriksiz vali komik duruma da düşüyor ve bu sözlerle akılda kalıyor: “Allah büyük, vali ahmak”²⁷⁶.*

Bu hikayenin ardından *Cumhuriyet* gazetesinin faaliyetinin Skutari paşası gibi paratonerle uğraşmak olduğu belirtiliyordu. Sovyetler Birliği`nin Petsamo, Bessarabya ve Slovakya`nın bir kısmı üzerinde hak iddia etmesinin *Cumhuriyet* gazetesinde eleştirilmesinin anlamsız olduğunun ifade edildiği yazıda bu iddialara da hak kazandırılmaktaydı: *“Petsamo eski Rus bir eyaleti-Peçenga. Bessarabya`nın Romanya`dan alınmasına geldikteyse, 1918`de bu bölge Rusya`dan zorla alındı ve Karpat Ukraynası, SB ve Çekoslovakya`nın karşılıklı anlaşması sonucunda Ukrayna SSC`ne birleştirildi. Türk gazetelerindeki üçkağıtçılar herhalde tüm dünya`nın bildiği bu tarihi gerçekleri bilmiyorlar”.*

Sovyet iddialarının haklılığını “kanıtlayan” yazının sonunda ise Ermeni meselesine vurgu yapılıyordu: *“Yasal olarak kendine ait toprağın geri alınması işgal olarak adlandırılıyorsa, büyük çoğunluğu ekmek ve barınma için dünyaya dağılmak zorunda kalan bir halkın topraklarının geri verilmemesini nasıl adlandırmak gerekir?! Türk basınının histerisi tüm halkların adil sınırlar için çaba harcadığı bir dönemde anlaşılır heyecanlarını örtbas etme amacı taşıdığına şüphe yok”.*

1946 yılının son günlerinde ise *İzvestiya* gazetesinde Türkiye`deki rejimin baskıcı niteliğine vurgu yapan yazılar yayımlandı. Gazetenin 24 Aralık sayısında yer alan bir haberde tüm sendika ve muhalif partilerin kapatıldığı, çoğu işçi olmak üzere bir çok sayıda kişinin gözaltına alındığı bildiriliyordu. Tutuklamaların özellikle, İzmir`de daha çok olduğu, Eskişehir, Gaziantep, Zonguldak ve diğer kentlerde polislerin takipler başlattığı iddia ediliyordu.

²⁷⁶“Turetskiy Gromootvod” (Türk Paratoneri), 10 Ağustos 1946, s: 4

28 Aralık tarihli haberde ise Suriye'nin *Barid as-Suri* gazetesinden alıntı yapılarak Türkiye'nin sol eğilimli parti ve kişilere karşı baskı uyguladığı, izlenen politikanın Mihver devletlerinin politikalarının devamı olduğu belirtiliyordu. Gazetede yazıdan alınan ve Türkiye'nin İskenderun'u işgal etmesine vurgu yapan bir cümleyle haber noktalanıyordu: ““Türkiye`de sola yönelik bu baskılar akıllarda bir soru uyandırıyor: Ortadoğu ile ilgili hangi planlar yapılıyor ve hangi askeri güçler yeni bir dünya savaşı başlatmak istiyorlar? Tüm bunlara neden Arap topraklarının daha bir parçasının işgal edilme planı da olabilir mi?””²⁷⁷. Bu haber aynı zamanda, 1946`da *İzvestiya* gazetesinde Türkiye ile ilgili yayımlanan son haberd.

Görüldüğü gibi, Sovyet basının temel tutumu araştırma konusu olan süre boyunca *İzvestiya* gazetesinde de gözlemlenmektedir. Sovyetler Birliği'nin dış politikasına paralel olarak gazetenin de tutumu dönemlere göre değişkenlik göstermiştir. Sovyet basınındaki temel eğilimlerden kenara çıkmayan *İzvestiya* gazetesinin Türkiye ile alakalı haber ve yazılarında ilgi çeken konu, özellikle, İkinci Dünya Savaşı`ndan sonra Sovyet talepleri ile ilgili olarak Türkiye`de SSCB'nin yayılmacı devlet olarak sunulmasına karşı İskenderun meselesinin kabartılarak Türkiye'nin işgalci politika izlediği suçlamalarına geniş yer verilmesiydi. Ayrıca, *Pravda* gazetesinde olduğu gibi *İzvestiya* gazetesi de incelendiği zaman Türkiye basının SSCB'deki ilgili kurumlar tarafından yakından takip edildiği rahatlıkla gözlemlenmektedir.

²⁷⁷ “Usileniye Terrora V Turtsii” (Türkiye`de Terör Şiddetleniyor), 28 Aralık 1946, s: 4

SONUÇ

Çalışmamızda basının Sovyetler Birliği için ne denli bir öneme sahip olduğunu gördük. Bu yüzden, Sovyet basının, özellikle, Komünist Parti ve Kremlin`in resmi yayın organları olan *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin yayın politikalarının incelenmesi dönemin Sovyet dış politikası ile paralellik göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı`nın karmaşık yıllarında savaşa katılmamak için büyük güçler arasında diplomatik manevralar yapan Türkiye hakkında Sovyetler Birliği basınında nasıl bir imaj oluşturulduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

İlk olarak, Çarlık Rusyası`nda basının durumu, Bolşevik basınının ortaya çıkmasına neden olan olaylar incelenmeye çalışıldı. Ayrıca, basının Sovyet yönetimi için taşıdığı önemden ziyade *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin Sovyet yayın organları arasında özel ağırlığının olması, Lenin ve Stalin başta olmakla birlikte birçok üst düzey Sovyet siyasilere bu gazetelerde yazılarını yayınlaması ve bizzat editörlüklerini yapması gibi faktörlerden yola çıkarak araştırma konusu olarak adı geçen gazetelerin seçilme nedenlerini görmüş olduk.

SSCB ile Türkiye arasındaki ilişkiler savaşın gidişatında değişiklik gösterdiği gibi bu durum Sovyet basınına da yansımış, *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinin yayın politikaları da araştırma konusu yıllarda dönemsel olarak değişmiştir. Adı geçen yayın organlarının birer propaganda malzemeleri olmaları da göz önünde bulundurulduğunda bu gazetelerin Türkiye hakkında yazdıklarının önemi bir daha ortaya çıkıyor.

Alman ordusunun Sovyetler Birliği`ne saldırmasından önce Türkiye`nin Batı yanlısı politikalarından rahatsızlık duyan ve Almanya ile imzalanmış antlaşma gereğince İngiliz-Fransız ittifakına karşı tutum sergileyen SSCB yönetiminin yayın organlarında da Türkiye`yi eleştiren, ülkedeki ekonomik durumun çok kötü olduğunu gösteren, Türkiye`nin dış politika konusunda İngiltere başta olmakla Batılı ülkelere bağımlı olduğuna vurgu yapan, Türk basınındaki Sovyet karşıtı yazıları sert dille eleştiren yazı ve haberlere yer veriliyordu.

Almanya`nın Sovyetler Birliği`ne saldırması, SSCB, İngiltere ve ABD`nin aynı safta yer alması üzerine ortaya çıkan uluslararası ortamda Türkiye`nin sergileyeceği tavır büyük önem arz etmekteydi. Bu yüzden Türkiye`ye karşı daha ılımlı dış politika

izlemenin, onun, en azından, tarafsızlığını korumasını sağlamanın önemini anlayan SSCB kendi dış politika hattını değiştirdiği gibi Sovyet yayın organlarının yayın politikaları da bu doğrultuda değişti. Bu tarihten itibaren gazetelerin daha çok Türkiye`ye yönelik Alman baskısı ve tehdidi, Türkiye`nin bu kez Almanya`nın etkisi altında kalması gibi yazılara yer veriliyordu.

Savaşta işler Sovyetler`in lehine gitmeye başlayınca Türkiye için sıkıntılı günler de başladı. Sovyetler artık sadece Türkiye`yi savaşa sokmak için baskılarını arttırmamış, aynı zamanda, Boğazlar ve Doğu Anadolu konusunda taleplerini dillendirmeye başlamıştı. Başta *Pravda* ve *İzvestiya* gazeteleri olmakla birlikte tüm Sovyet basınında Türkiye karşıtı haberler, farklı yazarlar tarafından Türkiye`yi itham eden yazılar yayımlanmaya başladı. Bu yazılarda sadece Türkiye`nin müttefiklik görevlerini yerine getirmemesi tartışılmıyor, aynı zamanda, Türkiye İskenderun Sancağını, Ermeni ve Gürcü halklarının tarihi topraklarını ele geçirmiş işgalci bir devlet olarak gösteriliyordu.

Kısaca, Sovyet basını propaganda malzemesi olarak kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmiş, çeşitli dönemlerde çeşitli Türkiye imajı oluşturmaya çalışmıştır. Fakat *Pravda* ve *İzvestiya* incelendiği zaman Sovyet basını tarafından sadece Türk dış politikası ile ilgili haberlere yer verilmediği, eğitimden basına, ekonomi ve kalkınmadan seçimlere kadar birçok konunun yakından takip edildiği görebiliyoruz. Türkiye basınında yayımlanan Sovyet karşıtı yazı ve yazarlara karşılık verildiği, SSCB yanlısı yazıların ise hem *Pravda* hem de *İzvestiya*`da yayımlandığını göz önünde bulundurursak, Türk basınının Sovyetler tarafından hemen hergün takip edildiğini de açıkça görebiliriz.

Araştırmada dikkat çekici bir diğer nokta ise iki devlet arasındaki ilişkilerin en kötü olduğu dönemlerde bile *Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinde Türklük ve Türkler hakkında olumlu ifadelere yer verilmesidir. Çeşitli yazılarda Türkler şerefli, savaşçı, cesur ve akıllı bir halk olarak tanımlanırken, korkaklık ve yalanın Türk halkına has özellikler olmadığı belirtilmiş, eleştirilen Türk siyasetçi veya gazetecilerin Türk halkında mevcut olmayan bu özellikleri kendilerinde barındırmakla suçlanmıştır.

Sovyet basını hakkında, özellikle, Sovyet basınında Türkiye hakkında nasıl bir izlenim oluşturulmaya çalışıldığı konusu daha önce herhangi bir araştırmaya konu

olmadığından, İkinci Dünya Savaşı ve onun bitimiyle beraber Türkiye'nin dış politika eğilimini kökünden değiştiren olayların yaşanması sebebiyle 1939-1946 yılları arasındaki dönemin Türkiye açısından taşıdığı önem göz önünde bulundurulduğu zaman araştırmamızın bu konulara değinmesinin orijinallik bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

A. Süreli Yayınlar

Pravda

İzvestiya

B. Kitaplar

Afanasyev, V., Stepichev, M. (1982). *Leninskoy "Pravde"-70 Let* (Lenin'in "Pravda"sı 70 Yaşında). Moskova. "Pravda" Gazetesi Yayınevi.

Bajanov, B. (1992). *Vspominaniya Bivşevo Sekretarya Stalina* (Stalin'in Eski Sekreterinin Hatıraları). Sankt Peterburg. Vsemirnoe Slovo.

Benderski, V., Kmilyov, V. (2006). *İstoriya Oteçestvennih Sredstv Massovoy İnformatsii* (Milli Kitle Enformasyon Araçları Tarihi). Tomsk. Tomsk Üniversitesi Yayınevi.

Çerepakov, M., Fingerit, Y. (1957). *Russkaya Periodičeskaya Peçat, 1895-1917: Spravoçnik* (Rus Süreli Yayınları, 1895-1917: Rehber). Moskova. Devlet Siyasi Edebiyat Yayınevi.

Getty, J. A., Naumov O. (1999). *The Road To Terror: Stalin And Self-Destruction Of The Bolsheviks, 1932-1939*. New Haven. Yale University Press.

Gregory, P. R. (2004). *The Political Economy of Stalinism: Evidence from the Soviet Secret Archives*, New York. Cambridge University Press.

Guliyev, C. (Ed.) (1978). *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*. Bakü. ASA Merkez Yayınevi.

Kenez, P. (1985). *The Birth Of Propaganda State: Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929*. Cambridge. Cambridge University Press.

Kotkin, S. (1997). *Magnetic Mountain: Stalinism As A Civilization*. Berkeley. University of California Press.

Obıçkin, G. (Ed.) (1957). *Dekreti Sovetskoy Vlasti* (Sovyet İktidarının Kararları). Moskova. Devlet Siyasi Edebiyat Yayınevi.

- Okorokov, A.Z. (1972). *O Partiyoy i Sovetskoy Peçati, Radioveşşanii i Televidenii. Sbornik Dokumentov* (Parti ve Sovyet Basını, Radyo, Televizyon Programları. Belgeler Toplusu). Moskova. Mısl.
- Ovsepyan, R. P. (1972). *Mnogonatsionalnaya Bolşevistkaya Pressa. 1900-1917* (Çok Uluslu Bolşevik Basını.1900-1917). Moskova. Moskova Üniversitesi Yayınları.
- Ovsepyan, R. P. (1996). *İstoriya Noveyşey Oteçestvennoy Jurnalistiki* (Çağdaş Milli Gazetecilik Tarihi). Moskova. Moskova Üniversitesi Yayınları.
- Ovsepyan, R. P. (2001). *V Labirintah İstorii Oteçestvennoy Jurnalistiki Vek 20.* (20. Yüzyıl Milli Gazetecilik Tarihinin Labirentlerinde). Moskova. RİP Holding Yayınevi.
- Popov, N., Gorokov N. (1981). *Sovetskaya Voennaya Peçat V Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı. 1941-1945* (Büyük Vatan Muharebesinde Sovyet Askeri Basını. 1941-1945). Moskova. Voenizdat.
- Soljenitsın, A. (1974). *Gulag Takımadaları.* (Çev: Selim Taygan). İstanbul. Nebioğlu Yayınevi.
- Yefimov, B., Fradkin, V. (2002). *O Vremenah i Lyudyah* (Zamanlar ve İnsanlar Hakkında). Moskova. Vagrius.
- Yunge, M., Binner, R. (2003). *Kak Terror Stal "Bolşim"? Sekretnyıy Prikaz no: 00447 i Teknologiya Yevo İspolneniya* (Terör Nasıl "Büyük" Oldu?: 00447 Sayılı Gizli Emir ve Onun Uygulanması). Moskova. AİRO – XX.

C. Makaleler

- Axelrod,R., Zimmerman, W. (1981). The Soviet Press on Soviet Foreign Policy: A Usually Reliable Source. *British Journal of Political Science*, 11, 183-200.
- Lenoe, M. E. (1998). Agitation, Propaganda And The "Stalinization" Of The Soviet Press, 1922-1930. *The Carl Beck Papers*, 1305.
- Asaoka, G. (2012). Krestyanskaya Peçat i Obşestvennost V Nepovskoy Sovetskoy Derevne: Selskiy Korrespondent Kak Derevenskiy Aktiv (YEP

Dönemi Sovyet Köyünde Köy Basını ve Kamuoyu: Köy Muhabirleri Köylerin Öncüleri Rolünde). *CİRJE Research Reports Series, R-9*, 110-129.

Kramkova, Y. L. (2007). Periodiçeskaya Peçat 1941-1945 qq. (1941-1945 Yıllarında Süreli Yayınlar). *Rusya Bilimler Akademisi Samara Bilim Merkezi Haberleri, 9*, 422-427

Gregory, P. R., Schröder, P. J. H., Sonin, K. (2007). Dictators, Repression and the Median Citizen: An “Eliminations Model” of Stalin’s Terror (Data from the NKVD Archives). *Journal of Comparative Economics, 39*, 26-58

Eildermann, W. (1952). Pravda: Kollektif Bir Örgütleyici, Propagandacı ve Ajitator. 30 Eylül 2013 tarihinde <http://www.ozgurlukdunyasi.org/> adresinden erişildi.

EKLER

Ek 1. Bolşevik Basımına Ait İlk Yayın Organları, Leninsky "Pravde"-70 Let (Lenin'in Pravda'sı 70 Yaşında), s: 25

Yukarıdan aşağıya: "Rheinische Zeitung"; "Iskra"; "Vperyod"; "Proletariy"; "Novaya Jizn"; "Sosyaldemokrat"; "Raboçaya Gazeta"; "Zvezda"

Ek 3. “Pravda” Gazetesi Matbaasında, *Leninskoy “Pravde”-70 Let* (Lenin`in “Pravda”sı 70 Yaşında), s: 35

Ek 4. “Pravda” Gazetesi Yazar ve Yönetici Kadrosundan Bazı İsimler, *Leninskoy “Pravde”-70 Let* (Lenin`in “Pravda”sı 70 Yaşında), s: 49

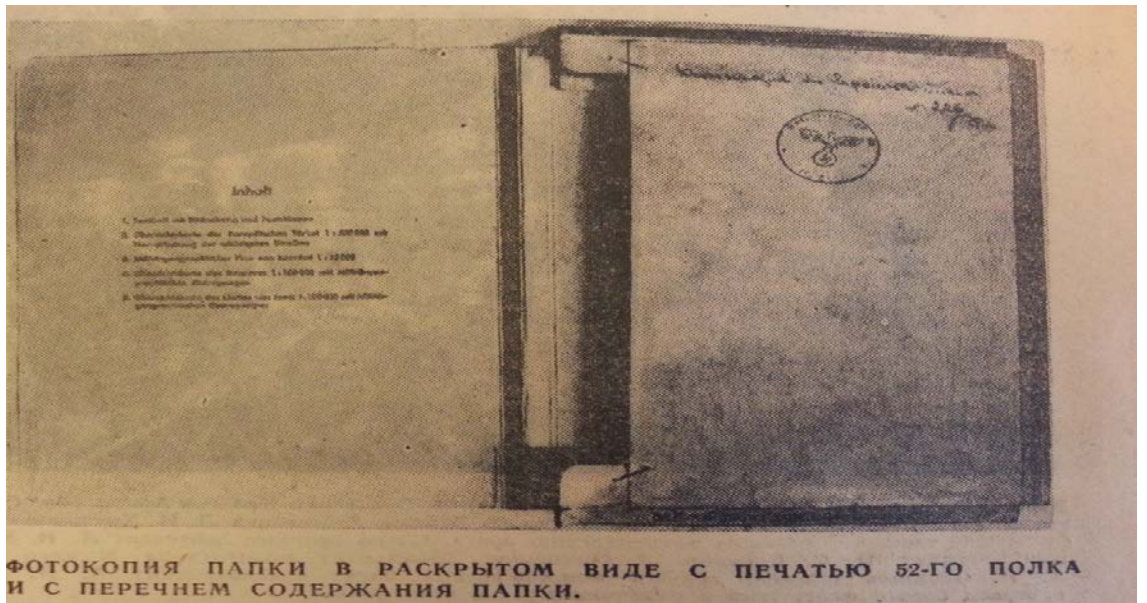
İlk sıra: Sverdlov, Skrypnik, Stalin İkinci sıra: Stuçka, Ulyanova-Yelizarova, Şidlovskiy

Ek 5. Pravda Ekim Devrimini Müjdeliyor, Leninskoj "Pravde"-70 Let (Lenin'in "Pravda"sı 70 Yaşında)
 Manşet: "Yaşasın Sovyetlerin Devrimci Hükümeti! İşçiler, Askerler, Köylüler, Tek Vücut Gibi Bu Halk İktidarını Koruyun!"

Ek 6. Boris Yefimov, “Berlin Haydut Çetesi”, *Pravda*, 18 Temmuz 1941, s: 4
Soldan sağa: Hitler; Göring; Himmler; Ley; Rosenberg ve Goebbels. Rosenberg’in elinde tuttuğu kitabın üzerinde “İrk Teorisi” yazıyor.

Ek 7. Üzerinde 52. Alay'ın Mührü Bulunan Dosyanın Fotoğrafi, *Pravda*, 26 Temmuz 1941, s: 3

Ek 8. İstanbul Şehir Planı, *Pravda*, 26 Temmuz 1941, s: 3

Ek 9. Alman Faşistlerinin Türkiye'ye Saldırı Amaçlı Gizli Belge, Harita ve Şemalarının Yer Aldığı Dosya, *Pravda*, 26 Temmuz 1941, s: 4

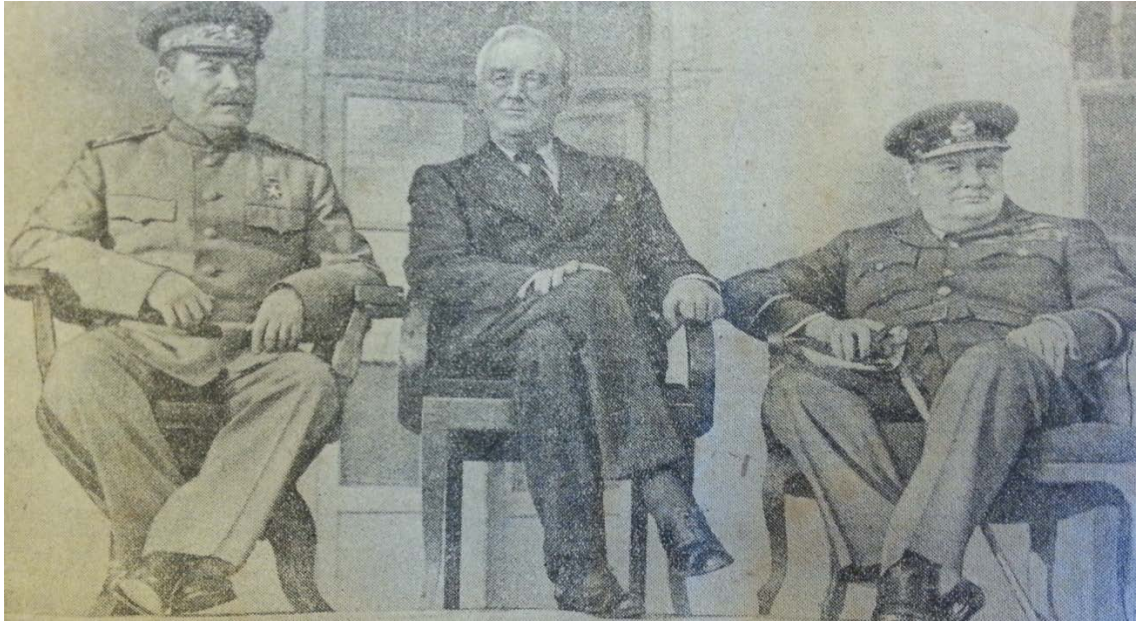
Ek 12. Kukrınıksler, “Faşist Caz Bandosu”, *Pravda*, 8 Mayıs 1942, s: 4
Sağ üst kısımdaki notta yazıyor: “İşgal Altındaki Hollanda`da Rus, Polonyalı Ve İngiliz Bestecilerin Bestelerini Çalmak Yasaklandı”.

Ek 13. Molotov-Roosevelt Görüşmesinden Bir Fotoğraf, *Pravda*, 13 Haziran 1942, s: 4

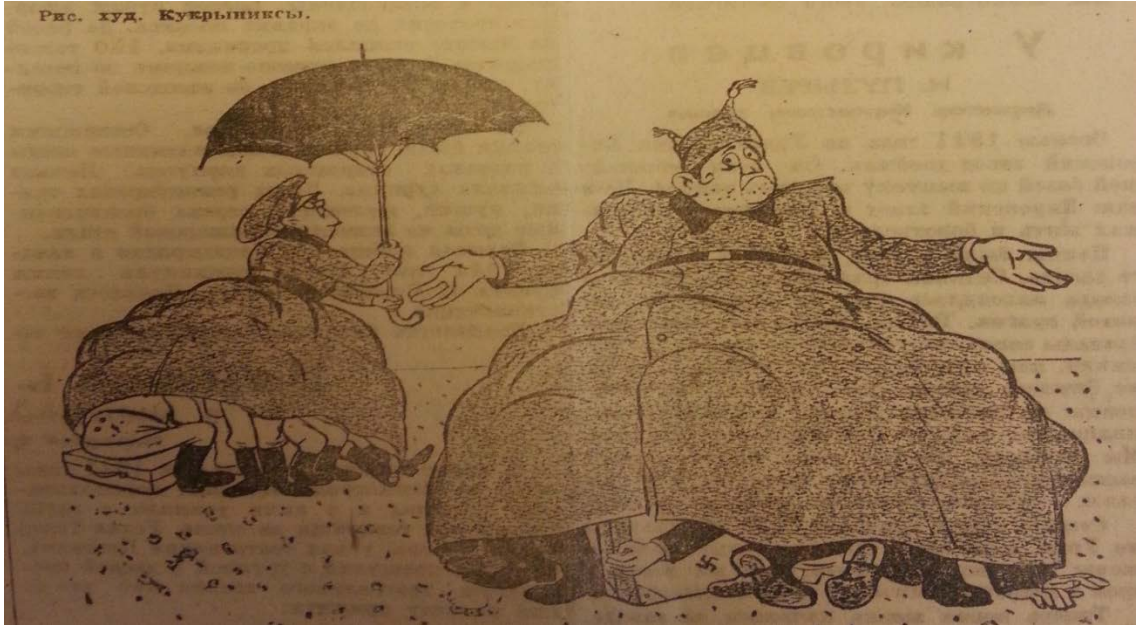
Ek 14. Kukryniksler, *Pravda*, 7 Aralık 1942, s: 4
Çizmenin üzerinde “*İtalya*” yazıyor.

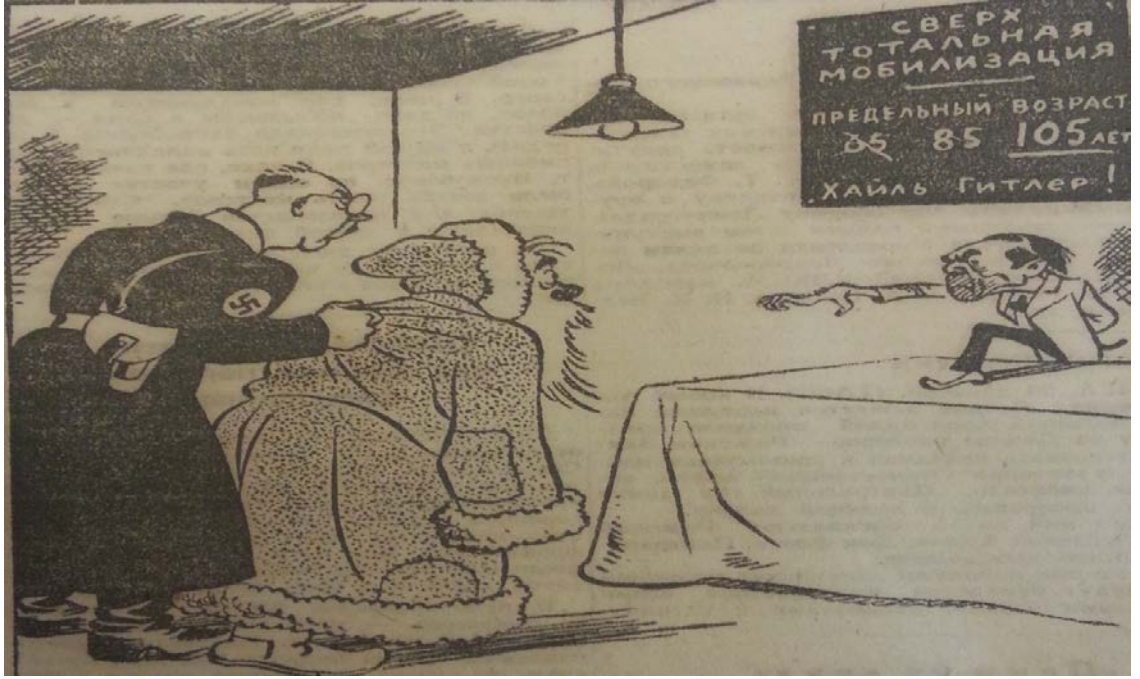
Ek 15. Tahran Konferansı'ndan Bir Fotoğraf, *Pravda*, 7 Aralık 1943, s: 4

Ek 16. Kukuriniksler, “Çıkılmaz Durum”, *Pravda*, 17 Haziran 1944, s: 4

Ek 17. Kukuriniksler, “İspanyol-Portekiz Tarafsızlığı”, *Pravda*, 3 Kasım 1944, s: 4
Çizerler karikatürün adında Rusça “tarafsızlık” anlamına gelen “neytralitet” kelimesine “teyze” anlamına gelen “tyotyа” kelimesini ekleyerek “Neytralityotki” ifadesini kullanmışlar. Karikatürden de anlaşıldığı gibi bazı Faşist liderlerin İspanyol-Portekizli siyasilere sığınmalarına vurgu yapılıyor.

Ek 18. Boris Yefimov, “1944 Model Berlinli Noel Baba”, *Pravda*, 24 Aralık 1944, s: 4
Levhada yazıyor: “*Ek Genel Seferberlik. Limit yaş-105. Heil Hitler!*”.

Ek 19. Kukrniksler, “İki Köpek Arasında Yılbaşı Sohbeti”, *Pravda*, 1 Ocak 1945, s: 4
Hitler`in önündeki köpeğin sırtında Macar Faşist lideri Szalasi`nin adı yazıyor.

Да здравствует
великий вдохновитель и организатор
исторических побед советского народа
наш родной и любимый СТАЛИН!

С победоносным завершением Великой Отечественной войны, товарищи!

Подписание акта о безоговорочной капитуляции германских вооруженных сил АКТ О ВОЕННОЙ КАПИТУЛЯЦИИ

1. Мы, нижеподписавшиеся, действуя от имени Германского Верховного Командования, соглашались на безоговорочную капитуляцию всех наших вооруженных сил на суше, на море и в воздухе, а также всех сил, находящихся в настоящее время под немецким командованием, — Верховному Главнокомандованию Красной Армии и одновременно Верховному Командованию Союзных экспедиционных сил.

2. Германское Верховное Командование немедленно издает приказы всем немецким командующим сухопутными, морскими и воздушными силами и всем силам, находящимся под германским командованием, прекратить военные действия в 23-01 часа по центральноевропейскому времени 8-го мая 1945 года, остаться на своих местах, до тех пор, пока не будет принято решение о разоружении, передать все их оружие и военное имущество местным союзным командующим или офицерам, выделенным представителями Союзного Верховного Командования, не разрушать и не причинять никаких повреждений городов, судам и самолетам, их двигателям, корпусам и оборудованию, а также машинам, вооружению, аппаратам и всем вообще военно-техническим средствам ведения войны.

3. Германское Верховное Командование немедленно выдает соответствующим командирам и обеспечивает выполнение всех дальнейших приказов, изданных Верховным Главнокомандованием Красной Армии и Верховным Командованием Союзных экспедиционных сил.

4. Этот акт не будет являться препятствием к замене его другим генеральным документом о капитуляции, заключенным объединенными нашими или от их имени, применительно к Германии и германским вооруженным силам в целом.

5. В случае, если немецкое Верховное Командование или какие-либо вооруженные силы, находящиеся под его командованием, не будут действовать в соответствии с этим актом о капитуляции, Верховное Командование Красной Армии, а также Верховное Командование Союзных экспедиционных сил, предпримут такие карательные меры, как крупные действия, которые они сочтут необходимыми.

6. Этот акт составлен на русском, английском и немецком языках. Только русский и английский тексты являются аутентичными.

Подписано 8 мая 1945 года в гор. Берлине.
От имени Германского Верховного Командования:
КЕНТБЕЛГ, ФРИДЕБЕРГ, ШТУМФ
в присутствии:
по уполномочию Верховного Главнокомандования Красной Армии
Маршала Советского Союза Г. ЖУКОВА
по уполномочию Верховного Командующего экспедиционными силами союзников Главного Маршала Авиации
ТЕДДЕРА
При подписании также присутствовали в качестве свидетелей:
командующий стратегическими воздушными силами США генерал
СПААТС
главнокомандующий Французской армией генерал
ДЕЛАТР де ТАССИНЬИ

Указ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР Об об'явлении 9 мая ПРАЗДНИКОМ ПОБЕДЫ

В ознаменование победоносного завершения Великой Отечественной войны советского народа против немецко-фашистских захватчиков и одержанных исторических побед Красной Армии, удивительных полным разгромом гитлеровской Германии, заявившей о безоговорочной капитуляции, установить, что 9 мая является днём всенародного торжества — ПРАЗДНИКОМ ПОБЕДЫ.

9 мая считать нерабочим днём.
Председатель Президиума Верховного Совета СССР М. КАЛИНИН,
Секретарь Президиума Верховного Совета СССР А. ГОРКИН.

Москва, Кремль, 8 мая 1945 года.

В Совнарком СССР

В соответствии с Указом Президиума Верховного Совета СССР об об'явлении 9 мая ПРАЗДНИКОМ ПОБЕДЫ Совнарком СССР постановил считать 9 мая 1945 года рабочим днём.

Совет Народных Комиссаров СССР предложил всем советским государственным учреждениям 9 мая с. г. в день всенародного торжества — ПРАЗДНИК ПОБЕДЫ поднять в ознаменование Государственный Флаг Союза Советских Социалистических Республик.

ПРИКАЗ ВЕРХОВНОГО ГЛАВНОКОМАНДУЮЩЕГО

Командующему войсками 4-го Украинского фронта
Генералу армии ЕРЕМЕНКО
Начальнику штаба фронта
Генерал-полковнику САНДАЛОВУ

Войска 4-го УКРАИНСКОГО фронта, преодолев наступление, после ожесточенных боев, сегодня, 8 мая, овладели городом и крупным железнодорожным узлом ОЛОМОУЦ — важным опорным пунктом обороны немцев на реке МОРАВА.

В боях за овладение городом ОЛОМОУЦ отличились войска генерал-полковника КУРОЧКИНА, генерал-полковника МОСКАЛЕНКО, генерал-полковника ГРЕЧКО, генерал-лейтенанта ГАСТИЛОВИЧА, генерал-майора ГОНЧАРОВА, генерал-лейтенанта ВОРОБЬЕВА, генерал-лейтенанта БАТЮНЯ, генерал-лейтенанта МЕДВЕДЕВА, генерал-майора ИЛЬИНЫХ, генерал-майора ТЕРТЫШНОГО, генерал-лейтенанта ОЗИМИНА, генерал-майора ВЕДИНИНА, генерал-лейтенанта ЗАПОРОЖЕНКО, генерал-лейтенанта БОНДАРЕВА, генерал-майора БУШЕВА, генерал-майора СОЛОВЬЕВА, генерал-майора ШИМЫГО, полковника ШУБЕНКО, генерал-майора ЖУКОВА, полковника МЕДВЕДЕВА, генерал-майора ВИНОГРАДОВА, бригадного генерала КЛАПАЛЕКА, генерал-майора ГРИНЧЕНКО, полковника ГЕРШЕВИЧА, полковника ГРЕЧКО, полковника ПЕТРИЧКО, генерал-майора КРАСАВИНА, полковника КИМИНКО, полковника ЗАМАНОВА, полковника ГОЛЫШЕВА, полковника КАЗАРИНА, генерал-майора МЕТАЛЬНИКОВА, генерал-майора БОРИСОВА, полковника ПЕТРИЧКО, генерал-майора ГЛАДКОВА, генерал-майора КОДЛУБОВА, генерал-майора ЛИСИНОВА, генерал-майора ЗУБОВА, генерал-майора ЯНКОВСКОГО, полковника ХОМИЧА, полковника МОРОЗА, полковника ПРЯХЛОВА, полковника ВРУЧКОГО, полковника ВАСИЛЬЕВА, полковника КУШОВА, полковника ВЛАСОВА, полковника ГРЕДЕНАРЕНКО, генерал-майора КРОУТИНА, майора МАНУХОВА, полковника МИТОЯНА, полковника КАВЕРИНА, полковника ЕВМЕНОВА, полковника ЧЕРНОГО, полковника ВАСИЛЬЕВА, полковника АМИНОВСКОГО, полковника МАТУСЕВИЧА, генерал-майора ПАРХОМЕНКО, полковника ТЕТЕНКО, генерал-майора ПРОХОРОВА, полковника УТРОМОВА, полковника ВАСИЛЬЕВА, бригадного генерала ШУБЕНКО, полковника СЕЛЬНЕР, полковника МАРКУСА, генерал-майора ФАДЕЕВА; артилле-

ристы генерал-лейтенанта артиллерии КАРИОФИЛЛИ, генерал-лейтенанта артиллерии ВАСИЛЬЕВА, генерал-майора артиллерии КАБАТЧИКОВА, полковника СМЕРИОВА, полковника ДАВЫДОВА, генерал-майора артиллерии ИВАНОВА, полковника РОССЕЛЬ, полковника ДЖИНЧАРАДЗЕ, генерал-майора артиллерии КОБАЧОВА; танкисты генерал-лейтенанта танковых войск РЕМИЗОВА, полковника КОВАЛЕВА, полковника ПАХОМОВА, подполковника ЯНКО, полковника ГАЕВА, полковника СИГИНИА, полковника СТЕПАНОВА; летчики генерал-лейтенанта авиации ЖДАНОВА, генерал-майора авиации ИЗОТОВА, генерал-лейтенанта авиации НАНЕРИШВИЛИ, генерал-майора авиации ГОЛОВИЯ, генерал-майора авиации КОТЕЛЬНИКОВА, полковника ОБУХОВА, генерал-майора авиации УХОВА, генерал-майора авиации ЛАКЕЕВА, подполковника ЧЕРТОВА; саперы генерал-майора инженерных войск КОЛЕСНИКОВА, генерал-майора инженерных войск КОШЕВЦЕВОГО, полковника ВОЛОДИНА, генерал-майора инженерных войск ГОВОРОВА, полковника ЖУРИНА; связи: генерал-лейтенанта войск связи МАТВЕЕВА, генерал-майора войск связи НЕСТЕРОВА, полковника ТАРУНИНА, полковника БЕЛЯНИЧКА, полковника НЕКРАСОВА, полковника ЕФИМОВА, подполковника НУЖДИНА, подполковника государственной безопасности КОРОТКОГО, майора СКОКАН, полковника СТЕПАНЯНА.

В ознаменование одержанной победы соединения и части, наиболее отличившиеся в боях за овладение городом ОЛОМОУЦ, представить к награждению орденами.

Сегодня, 8 мая, в 20 часов столица нашей Родины МОСКВА от имени Родины салютует доблестным войскам 4-го УКРАИНСКОГО фронта, овладевшим городом ОЛОМОУЦ — двенадцатым артиллерийскими залпами из ста двадцати четырёх орудий.

За отличные боевые действия ОБЪЯВЛЯЮ БЛАГОДАРОМСТВО руководимым Вами войскам, участвовавшим в боях за освобождение ОЛОМОУЦ.

Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины! Смерть немецким захватчикам!

Верховный Главнокомандующий
Маршал Советского Союза И. СТАЛИН.

Победа!

Войска Отечественной войны советского народа против немецко-фашистских захватчиков победоносно закончили Великую Отечественную войну. В этот день, 9 мая, в 20 часов столица нашей Родины МОСКВА от имени Родины салютует доблестным войскам 4-го Украинского фронта, овладевшим городом ОЛОМОУЦ — двенадцатым артиллерийскими залпами из ста двадцати четырёх орудий.

За отличные боевые действия ОБЪЯВЛЯЮ БЛАГОДАРОМСТВО руководимым Вами войскам, участвовавшим в боях за освобождение ОЛОМОУЦ.

Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины! Смерть немецким захватчикам!

Верховный Главнокомандующий
Маршал Советского Союза И. СТАЛИН.

Войска Отечественной войны советского народа против немецко-фашистских захватчиков победоносно закончили Великую Отечественную войну. В этот день, 9 мая, в 20 часов столица нашей Родины МОСКВА от имени Родины салютует доблестным войскам 4-го Украинского фронта, овладевшим городом ОЛОМОУЦ — двенадцатым артиллерийскими залпами из ста двадцати четырёх орудий.

За отличные боевые действия ОБЪЯВЛЯЮ БЛАГОДАРОМСТВО руководимым Вами войскам, участвовавшим в боях за освобождение ОЛОМОУЦ.

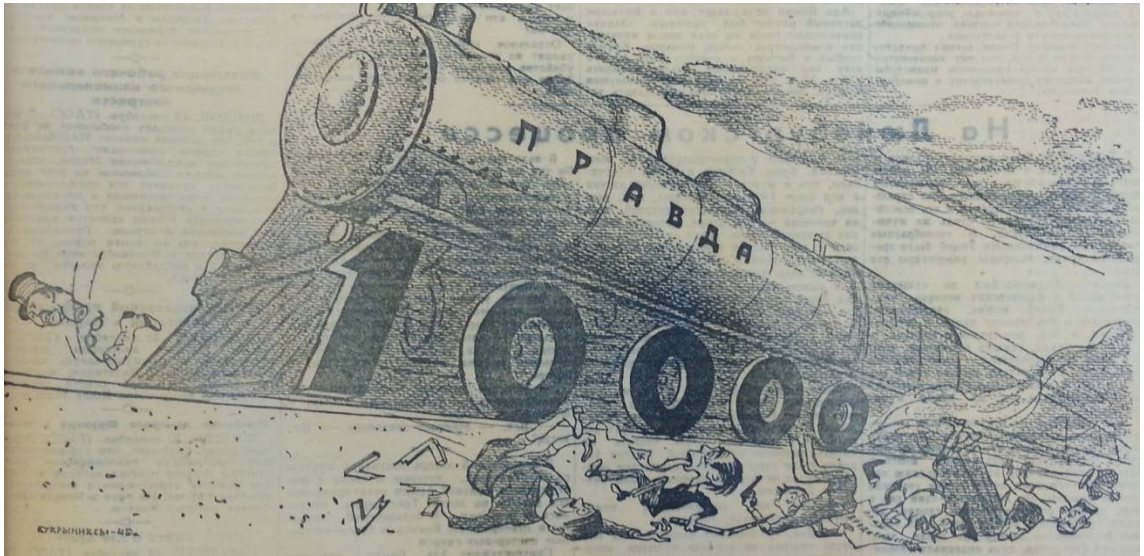
Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины! Смерть немецким захватчикам!

Верховный Главнокомандующий
Маршал Советского Союза И. СТАЛИН.

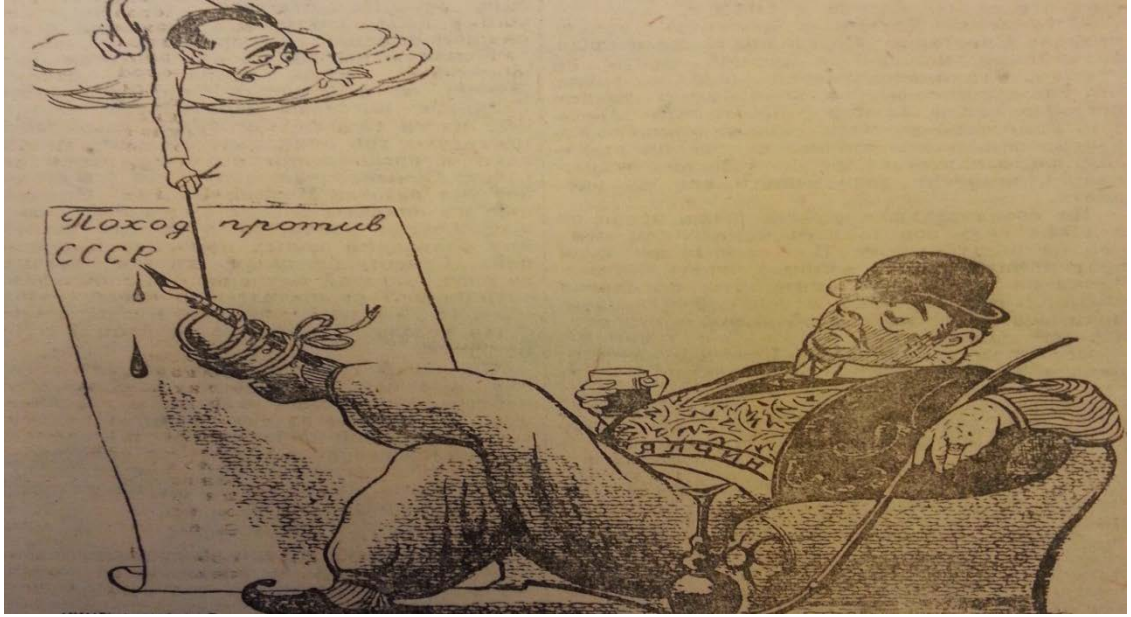
Ek 20. "İzvestiya" Gazetesinin Zafer Müjdesi, İzvestiya, 9 Mayıs 1945, s: 1
Manşet: "Büyük Vatan Savaşı Zaferiniz Kutlu Olsun, Yoldaşlar!"

Ek 20. Kukuriniksler, “Yalçın`ın Feryadı”, *Pravda*, 28 Haziran 1945, s: 4
Üst kısımda Cahit Yalçın`ın “Tanin” gazetesindeki yazısından alıntı yapılmış:
“...Almanya`nın yenilgisi Avrupa`da büyük bir krize neden oldu. Avrupa`nın omurgası kırıldı. Büyük güç olarak Almanya`nın çöküşü boşluğa neden oldu”.

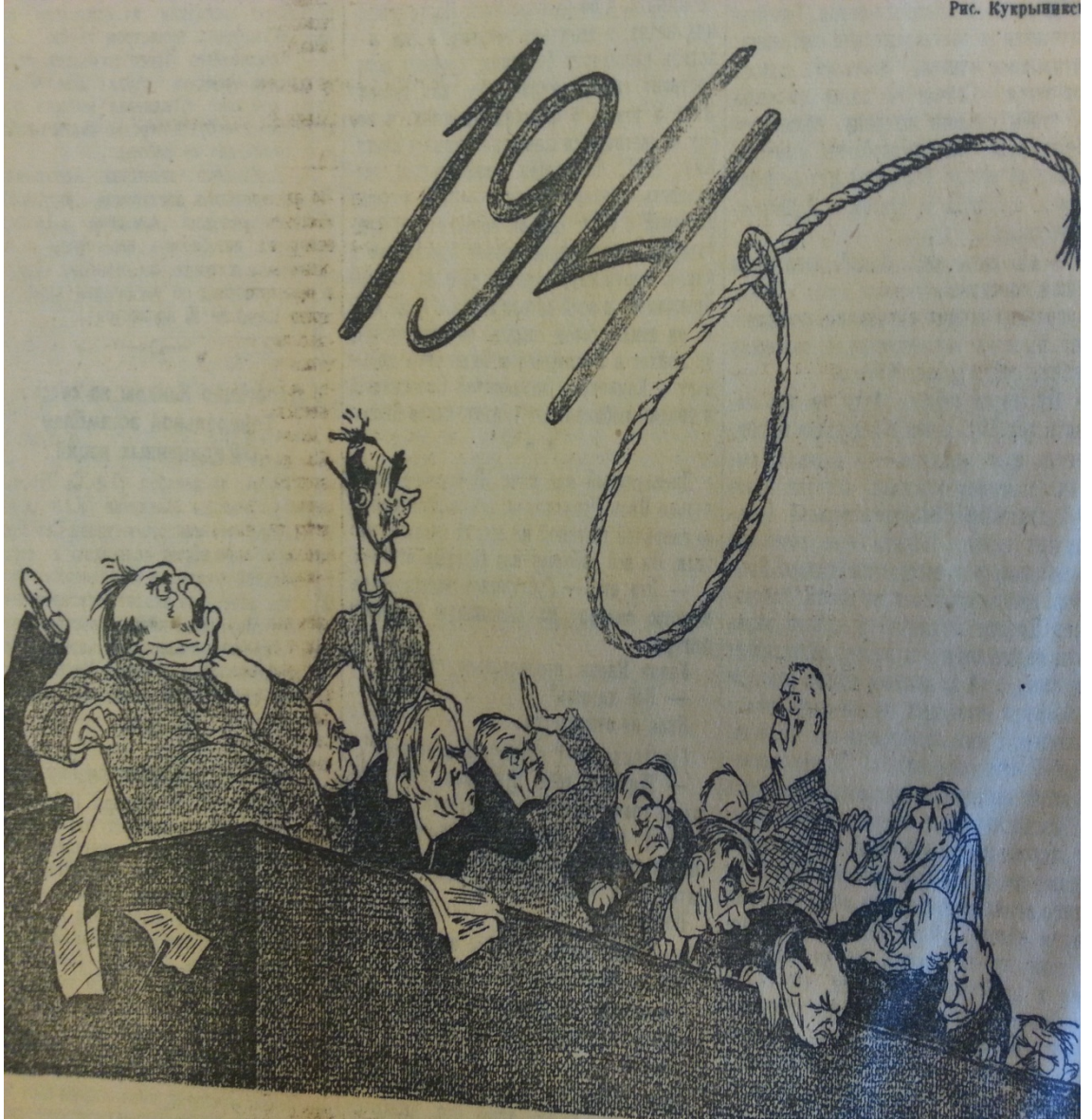
Ek 21. Kukuriniksler, “10.000”, *Pravda*, 24 Eylül 1945, s: 5
“Pravda” gazetesinin 10.000. sayısı için çizilmiştir.

Ek 22. Kukryniksler, “Yeni Goebbels”, *Pravda*, 18 Ekim 1945, s: 4
Levhada “SSCB’ e Karşı Savaş” yazıyor. Cahit Yalçın’ ın Sovyet karşıtı yazıları hedefe alınıyor.

Ek 23. Kukryniksler, “Guguk Kuşu ve Horoz”, *Pravda*, 30 Ekim 1945, s: 4
Üst kısımdaki yazı: “Yalçın’ ın gazetesi “Tanin” in haberine göre Seyyid Ziyaeddin dostane ilişkiler için Yalçın’ ı tebrik etmiş”.

Ek 24. Kukuriniksler, “1946”, *Pravda*, 1 Ocak 1946, s: 2
Karikatürde Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi sürecine atıfta bulunulmuştur.

Сегодня Праздник ПОБЕДЫ. Слава нашему героическому народу, народу-победителю! Слава великому Сталину-творцу исторической Победы!

9 мая 1945 года

Министр Вооруженных Сил Союза ССР Генералиссимус Советского Союза И. СТАЛИН.

Всегда мы празднуем в памяти сорокалетней, а иногда сорокпятилетней годовщины победы нашего героического народа над фашистской Германией. В этот день мы вспоминаем великую победу нашего народа над фашистской Германией, которая открыла перед нами путь к независимости нашей Родины. В этот день мы вспоминаем великую победу нашего народа над фашистской Германией, которая открыла перед нами путь к независимости нашей Родины. В этот день мы вспоминаем великую победу нашего народа над фашистской Германией, которая открыла перед нами путь к независимости нашей Родины.

ПРИКАЗ Министра Вооруженных Сил Союза ССР

9 мая 1946 г. № 11 гор. Москва.

Товарищи красноармейцы и краснофлотцы, сержанты и старшины! Товарищи офицеры, генералы и адмиралы! Трудящиеся Советского Союза! Сегодня мы празднуем первую годовщину великой победы нашего народа над фашистской Германией, послужившей на свободу и независимость нашей Родины. От имени Советского Правительства и нашей Коммунистической Партии приветствую и поздравляю вас с днем всенародного торжества—Праздником ПОБЕДЫ над немецким фашизмом. В ознаменование Праздника ПОБЕДЫ ПРИКАЗЫВАЮ: Сегодня, 9 мая, провести салют в столице нашей Родины—Москве, в столицах союзных республик, а также в Львове, Кенигсберге и в городах-героях: Ленинграде, Сталинграде, Севастополе и Одессе—тридцатую артиллерийскими залпами. Слава нашим Вооруженным Силам, отстоявшим честь и независимость нашей Родины и завоевавшим победу над гитлеровской Германией! Слава Всесоюзной Коммунистической Партии—вдохнителю и организатору наших побед! Слава нашему великому народу, народу-победителю! Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины!

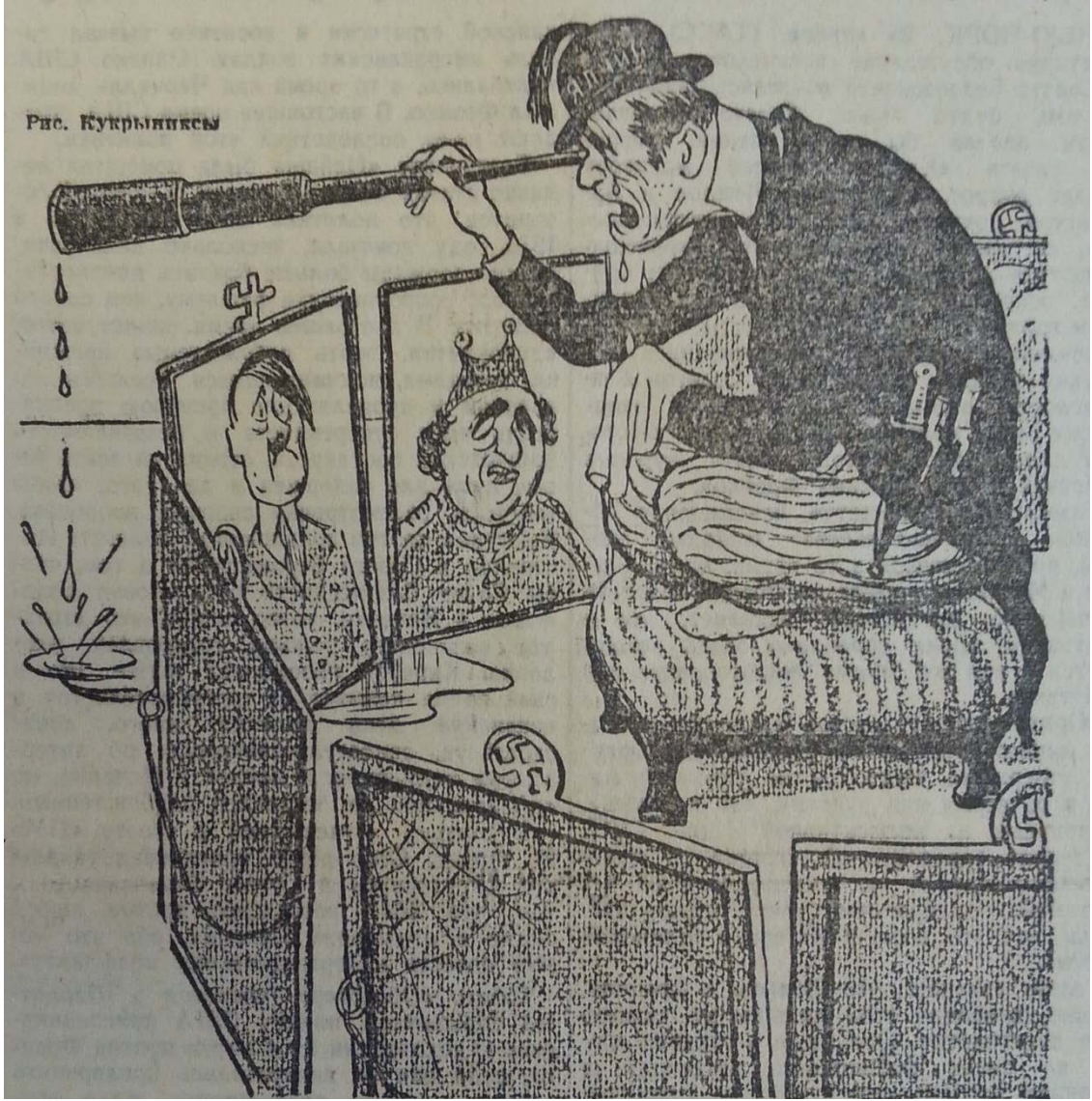
Министр Вооруженных Сил Союза ССР Генералиссимус Советского Союза

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР О ПРИСВОЕНИИ ЗВАНИЯ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА ОФИЦЕРСКОМУ И СЕРЖАНТСКОМУ СОСТАВУ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ СССР, ВОДУРОВИШЕМУ ЗНАМЯ ПОБЕДЫ НАД ГЕРМАНСТВОМ В БЕРЛИНЕ

- 1. Максиму сержанту Натарию Митусову Парамозову, 2. Старшему лейтенанту Самову Валентину Ивановичу.

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР О РАЗДЕЛЕНИИ МИНИСТЕРСТВА РЫБНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СССР НА ДВА МИНИСТЕРСТВА—МИНИСТЕРСТВО РЫБНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ВОСТОЧНЫХ РАЙОНОВ СССР И МИНИСТЕРСТВО РЫБНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЗАПАДНЫХ РАЙОНОВ СССР

- 1. Разделить Министерство рыбной промышленности СССР на два министерства—Министерство рыбной промышленности Восточных районов СССР и Министерство рыбной промышленности Западных районов СССР.

Ek 26. Kukuriniksler, “Yalçın`ın Kederi”, *Pravda*, 29 Nisan 1946, s: 3
Hüseyin Cahit Yalçın`ın Avrupa gezisi sonrası yayınladığı “Avrupa`yı Arıyorum” başlıklı yazılarına atıfta bulunulmuş.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı-Soyadı: Farid HAJI-HASANZADA

Doğum Yeri: Şeki, Azerbaycan

Doğum Yılı: 23.04.1989

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Durumu:

Lisans: 2006-2010 Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Uluslararası Ekonomik İlişkiler Fakültesi, Uluslararası Ekonomi Bölümü

Yüksek Lisans: 2011- Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yabancı Dil Düzeyi:

1. İngilizce. Orta Düzeyde

2. Rusça: İyi Düzeyde

ÖZET

PRAVDA VE İZVESTİYA GAZETELERİNDE TÜRKİYE VE TÜRK LÜK İMGESİ (1939-1946)

Farid HAJİ-HASANZADA

Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
Yüksek Lisans Tezi, 124 sayfa, Temmuz 2014

Danışman: Prof. Dr. Engin BERBER

Basının iktidar için hayati ehemiyete sahip olduğu Sovyet rejiminde *Pravda* ve *İzvestiya* gazeteleri tüm basını temsil edebilme gücüne sahip en büyük yayın organları olmuştur. Bu gazetelerin penceresinden İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin incelendiği bu çalışmada Sovyet basınının oluşum ve gelişim sürecine, Stalin iktidarının basına etkisine de değinilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı boyunca Türkiye'nin savaşan taraflar arasında diplomatik manevraları, SSCB'nin savaş sırasında konumu, Sovyetler Birliği ile Batılı ülkeler arasındaki ilişkilerin düzeyi ves. bu gibi faktörlerin Sovyet basınının Türkiye ile ilgili yayınlarına yansıdığı görülmektedir. Savaşın ilk yıllarında Almanya ile imzalanmış antlaşma ve Batı Bloğu karşıtlığı nedeniyle, SSCB basınında Türkiye hakkında pek de sıcak yazı veya haberlere rastlanmıyor. Fakat Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırmasıyla birlikte Türkiye'nin en azından tarafsızlığı SSCB açısından büyük önem taşıdığı için basının tutumu da değişmiştir. Almanya'nın yenilgilerinin ardından Türkiye'yi hedef alan yazıların yeniden yayımlanmaya başlanmış, savaş sonrasında Sovyetlerin Boğazlar ve Doğu illerindeki taleplerini konu alan yazılara yer verildiği gibi İskenderun Sancağı ve Ermeni Meselesi üzerinden Türkiye işgalci ve soykırımcı bir devlet olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Gazetelerin incelenmesi zamanı dikkat çeken bir diğer unsur ise Sovyet basınınca Türkiye`nin devlet politikaları sert bir dille eleştirildiğinde dahi Türk halkı hakkında dikkatli bir üslup seçilmesi, Türk insanının üstün niteliklerine vurgu yapılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Basını, *Pravda*, *İzvestiya*

ABSTRACT

TURKEY AND THE TURKISH İMAGERY İN *PRAVDA* AND *İZVESTİA* NEWSPAPERS (1939-1946)

Farid HAJI-HASANZADA

Ege University, Department of International Relations,
Master Thesis, 124 pages, July 2014

Dissertation Advisor: Prof. Dr. Engin Berber

During the Soviet regime when the press had the vital importance for the government *Pravda* and *Izvestia* were the largest press organizations having the force of the representation of the whole press. From the point of view of these newspapers, the problems of the process of the foundation and the development of the Soviet press and the influence of Stalin's government to the press have been touched upon in this investigation in which the relation between Turkey and the Soviet Union during the period of the Second World War is analyzed.

During the Second World War the factors such as the diplomatic manoeuvres of Turkey among the fighting sides, the situation of the USSR in the war, the level of the relation among the Soviet Union and the western countries were reflected in the publication connected with Turkey in the Soviet press. It is impossible to come across the positive news and articles about Turkey in the Soviet press during the first years of the war because of the treaty with Germany and being against the western bloc. As the neutral position of Turkey during the attack of Germany to the Soviet Union assumed great importance the attitude of the press changed. After the defeat of Germany the articles against Turkey were published, the demands of the Soviet Union about the eastern provinces after the war were reflected. Turkey was represented as an invader and a genocidal country upon Iskenderun province and the Armenian problem.

While analyzing the newspapers the most attractive factors are the choice of attentive style about Turkish people and emphasizing their high qualities, though the state policy of Turkey was criticised roughly by the Soviet press.

Key Words: Second World War, Soviet Press, *Pravda*, *Ízvestia*